ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DİSİPLİNLERARASI MÜZE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
MÜZE EĞİTİMİ PROGRAMI

SERVER EFENDİ SERGİ SALONU, KUYUD-I KADİME KOLEKSİYONU'NUN MÜZE EĞİTİMİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVİL AKYEL

ANKARA
AĞUSTOS, 2021

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
1946

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DİSİPLİNLERARASI MÜZE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
MÜZE EĞİTİMİ PROGRAMI

SERVER EFENDİ SERGİ SALONU, KUYUD-I KADİME KOLEKSİYONU'NUN MÜZE EĞİTİMİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVİL AKYEL

DANIŞMAN: DOÇ. DR. CEREN GÜNERÖZ

ANKARA
AĞUSTOS, 2021

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Sevil AKYEL adlı öğrencinin hazırladığı "Server Efendi Sergi Salonu, Kuyud-ı Kadime Koleksiyonu'nun Müze Eğitimi Bağlamında Değerlendirilmesi" başlıklı bu çalışma Disiplinlerarası Müze Eğitimi Anabilim Dalı Müze Eğitimi Programı'nda jüri üyelerince oy birliği ile **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri		İmza
Başkan	Doç. Dr. Ceren GÜNERÖZ	
Üye	Prof. Dr. Ayşe ÇAKIR İLHAN	
Üye	Prof. Dr. Billur TEKKÖK KARAÖZ	

ONAY

Bu tez Ankara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, danışman öğretim üyesi tarafından .../.../20… tarihinde, Enstitü Yönetim Kurulu tarafından ise …/…/20... tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yasemin KEPENEKCİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgileri akademik yazım kurallarına uygun biçimde raporlaştırdığımı ve bunları etik ilkelere (atıfta bulunulan tüm yapıtlara kaynaklarda yer verilmesi, tezde kullanılan bilgi ve belgelere resmi yollarla ulaşılması ve bunların aslı bozulmadan kullanılması vb.) uygun olarak elde ettiğimi ve sunduğumu bildiririm.

Sevil AKYEL

ÖZET

SERVER EFENDİ SERGİ SALONU, KUYUD-I KADİME KOLEKSİYONU'NUN MÜZE EĞİTİMİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

AKYEL, Sevil
Yüksek Lisans Tezi Disiplinlerarası Müze Eğitimi Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ceren GÜNERÖZ
Ağustos 2021, xi + 118 sayfa

Server Efendi Sergi Salonu Defter-i Hakanî geleneğinden gelen Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı içinde 2009 yılında açılmıştır. Koleksiyonu, Osmanlı Devleti'nin en önemli kurumsal yapıları olan tımar sistemi, vergi sistemi, vakıf sistemine ait kaynakların yer aldığı Kuyud-ı Kadime Arşivinden seçilen eserlerden oluşmaktadır. Koleksiyonun sergi konusunu temsil eden; Menteşe ve Kudüs-ü Şerif Livası Tahrir Defterleri, Evrenos Bey Mülknamesi, Ebu Sultan Mehmet Han Vakfiyesi, Sofya Livası Zabıt Kayıt Defteri, tapu belgeleri vb. ondört örnek belge seçilerek belgeleme çalışmaları ve içerik analizleri yapılmıştır. Bu belgeler Milli Eğitim. Bakanlığı Orta Öğretim Kurumları Lise 10. ve 11. sınıf tarih dersi programında yer alan birçok konun birincil kaynağını oluşturmaktadır.10. ve 11. sınıf tarih dersi bağlamında öğrenci ders kazanım ve becerileri pekiştirmek amaçlı sekiz örnek müze eğitim etkinliği planlanarak müze eğitimcisi ve tarih öğretmenlerinin bilgilerine sunulmuştur. Örnek belge tanımlamaları, öğretim programı ile olan ilişkisi ve planlanan müze eğitim etkinlikleri konusunda tarih öğretmenleri ve arşivistleri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile görüşleri alınarak betimsel analizleri yapılmıştır. Tez konusu ve yöntemleri müze eğitimi, tarih eğitimi, tarih, sanat tarihi, bilgi belge yönetimi, müze bilimi anabilim dallarının literatürüne sunulmuş disiplinlerarası çalışmadır.

Anahtar Sözcükler: Müze Eğitimi, Kuyud-ı Kadime, Defter-i Hakanî, Toprak Yönetimi, Mülkiyet

ABSTRACT

SERVER EFENDİ EXHIBITION HALL, ASSESSMENT OF KUYUD-I KADİME'S COLLECTION WITHIN THE CONTEXT OF MUSEUM

AKYEL, Sevil

Post Graduate Thesis Interdisciplinary Museum Education Department

Thesis Adviser: Assoc. Prof. Dr. Ceren GÜNERÖZ

August 2021, xi + 118 pages

Server Efendi Exhibition Hall was opened in 2009 within the scope of the General Directorate of Land Registry and Cadaster, Archive Department which is coming from the tradition of Defter-i Hakanî. The collection hereby consists of pieces which were selected from Kuyud-ı Kadime Archive including various sources related to manorial system, tax system and foundation system which are one of the most important corporate structures of Ottoman State. Fourteen sample documents including Cadastral Record Books of Menteşe and Kudüs-ü Şerif Shires, Evrenos Bey Property Certificate, Ebu Sultan Mehmet Han Foundation Certificate, Sofya Shire Record Book, title deeds, etc. which compose the exhibition matter of the collection are selected and documenting studies and content analyses are carried out. These certificates comprise the primary source of various subjects which are included in the curriculum of 10 and 11. classes, history lessons of Ministry of National Education Secondary Education Institutions. Eight sample museum education events are planned for the purpose of strengthening course achievement and skills of the students in the context of 10. and 11. grade history courses and presented to the information of the museum trainers and history teachers. Opinions of the history teachers and archivists are taken on the subject of sample document definitions, their relation with the curriculum and planned museum education events by the method of semi-structured interview form and descriptive analyses are performed. Dissertation subject and methods is an interdisciplinary study presented to the literature of museum education, history education, history, art history, information and document management, museum science departments.

Key Words: Museum Education, Kuyud-ı Kadime, Defter-i Hakanî, Land Management, Ownership

ÖNSÖZ

Kültür varlıkları toplumların medeniyetle olan ilişkisini sembolize eden varlıklar olarak müze, arşiv ve kütüphanelerde günümüze ulaşmış, bilginin üretilmesi ve aktarılması bağlamında çoklu enformasyon kaynağı olarak bilim, sanat ve eğitim çalışmalarına hem konu olmuş hem de ev sahipliği yapmıştır.

Bu çalışmada Kuyud-ı Kadime arşivinin seçkilerinden oluşan Server Efendi Sergi Salonu koleksiyonu tarih ve sanat tarihi bilimleri çerçevesinde incelenmiş ve MEB Orta Öğretim Kurumları tarih dersi programıyla olan ilişkisi ortaya konularak, müzenin okul dışı öğrenme ortamı olarak kullanılabilmesi adına örnek etkinlikler planlanmıştır.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı Server Efendi Sergi Salonunda yer alan Kuyud-ı Kadime Koleksiyonu'nun müze eğitimi bağlamında değerlendirilmesi amacıyla başladığımız bu çalışmada bize sabırla ve güler yüzüyle rehberlik eden tez danışmanım Sayın Doç Dr. Ceren GÜNERÖZ' e ve Disiplinlerarası Müze Eğitimi bölümüne girdiğimden beri bizi destekleyen, akademik anlamda bilgisini esirgemeyen hoşgörülü ve yapıcı davranışlarıyla bu alanda yeni kazanımlara ve vizyonlara ulaşmamızı sağlayan öğretim üyesi Sayın Prof. Dr. Ayşe ÇAKIR İLHAN' a, Sayın Doç. Dr. Ayşe OKVURAN'a, Sayın Prof. Dr. Müge ARTAR' a ve Başkent Üniversitesi öğretim üyesi Sayın Prof. Dr. Billur TEKÖK KARAÖZ' e sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Ayrıca bu çalışmada beni destekleyen arkadaşlarım Nihal KARABIYIKLI, Hakkı ŞAHİN, Seher YILMAZ' a; tez çalışmasını inceleyerek kıymetli görüş ve önerilerini sunan tarih dersi öğretmenlerine, arşiv uzmanlarına ve daima manevi desteğiyle yanımda olan annem İnciser AKYEL' e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BİLDİRİMİ ... iii
ÖZET ... iv
ABSTRACT ... v
ÖNSÖZ ... vi
İÇİNDEKİLER ... vii
TABLOLAR DİZİNİ ... ix
GÖRSELLER DİZİNİ ... x
KISALTMALAR/SİMGELER ... xi
BÖLÜM 1 ... 1
GİRİŞ ... 1
Problem ... 2
Amaç ... 3
Önem ... 3
Sınırlılıklar ... 5
Tanımlar ... 6
BÖLÜM 2 ... 7
Osmanlı Devleti ... 7
Tımar Sistemi (Dirlik Sitemi). ... 7
Osmanlı Devleti'nde Tımar Sisteminin İşleyişi ... 9
Osmanlı Devleti'nde Toprak Yönetimi ... 10
Toprak Yönetimi ... 10
1-1858 Arazi Kanunnamesi Öncesi Dönem. ... 10
2. 1858 Arazi Kanunnamesinden sonraki Dönem. ... 11
Tımar Sistemi Belgeleri ... 12
1-Tımar Tevcihleri ... 12
2- Tahrir Defterleri ... 12
Defter-i Hakânî (Defterhâne) ... 14
Kitap Sanatları ... 16
Tezhip. ... 16
Hat ... 18
Tuğra. ... 18
BÖLÜM 3 ... 21
YÖNTEM ... 21
Araştırmanın Modeli ... 21
Çalışma Grubu ... 21
Verilerin Toplanması ... 21
Verilerin Çözümlenmesi ... 22

BÖLÜM 4 23
BULGULAR VE YORUMLAR 23
Server Efendi Sergi Salonu ve Koleksiyonu 23
Koleksiyon Başlıkları ; 24
I- Mülkiyet Öncesine İlişkin Belgeler; 25
1.1-Tahrir Defterleri 25
1.1.1 Menteşe Mufassal Tahrir Defteri 25
1.1.2 Menteşe İcmalTahrir Defteri 27
1.1.3 Kudüs-i Şerif Livası Evkaf Tahriri Defteri 28
II- Mülkiyete İlişkin Belgeler; 29
2.1-Mülknâmeler 29
2.1.1 Evrenos Bey Mülknâmesi 30
2.2 Hudutnameler/ Sınırname 31
2.2.1 Ayas Paşa Evkafı Hududnamesi 31
2.3. Tapu Senetleri 33
2.4 Tapu Zabıt Kayıtları Defterleri 37
2.4.1 Araz-i Atik Zabıt Kayıt Defteri 38
2.4.2 . Vakf-ı Cedit Zabıt Kayıt Defteri 39
2.4 Hukuk Belgeleri 39
2.4.1 Arazi kanunnamesi; 39
2.4.2 Tapu Nizamnamesi 40
III- Vakfiyeler ve Vakıf Belgeleri 41
3.1 Ebu Sultan Mehmet Han Vakfiyesi (Ayasofya Vakfiyesi) 42
3.2 Bezm-i Âlem Valide Sultan Vakfı Tahrir Defteri 43
IV Mühürler 45
V-Haritalar 49
5.1 Rumeli Haritası 50
SERVER EFENDİ SERGİ SALONU MÜZE EĞİTİM ETKİNLİK PLANLARI ... 52
Server Efendi Sergi Salonu Koleksiyonu İçin Geliştirilen Eğitim Etkinliklerine İlişkin Uzman Görüşlerinin Değerlendirilmesi 93
BÖLÜM 5 102
SONUÇLAR VE ÖNERİLER 102
KAYNAKLAR 107
EKLER 111
EK 1. Sözlük 112
EK 2. Etik Kurul Onayı 114
EK 3. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni/Diğer Kurumlardan Alınan Araştırma İzinleri 115
BENZERLİK BİLDİRİMİ 117
ÖZGEÇMİŞ 118

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo **Sayfa**

Tablo 1 Etkinlik 1: Osmanlı Devleti Tımar Yönetimi 89
Tablo 2 Etkinlik 2: Osmanlı Devleti Vakıf Medeniyeti 89
Tablo 3 Etkinlik 3: Osmanlı Devleti'nde Sanat 90
Tablo 4 Etkinlik 4 : II Mehmet'in İstanbul fethi ve Ayasofya Camii 90
Tablo 5 Etkinlik 5: Tarihin Kaynakları Arşivler 91
Tablo 6 Etkinlik 6: Osmanlı Devleti Tımar Sisteminin Bozulması 91
Tablo 7 Etkinlik 7 Osmanlı Devleti Arazi Kanunu ve Mülkiyet 92
Tablo 8 Etkinlik 8 II. Abdülhamit ve Modernleşme Adımları 92
Tablo 9 Tez Metninin Anlatım Dili Konusundaki Düşünceler. 93
Tablo 10 Metinlerinin Anlaşılırlığı ve Yeterli Konusundaki Düşünceler 95
Tablo 11 Koleksiyon Tanıtımı Konusundaki Düşünceler 96
Tablo 12 Server Efendi Sergi Salonu Koleksiyonun Tarih Dersi Kapsamında Değerlendirilmesi 97
Tablo 13 Koleksiyonun, MEB Orta Öğrenim 10 ve 11 Sınıf Tarih Dersi Kapsamında Müze Eğitim Etkinliklerinde Kullanılması Hakkındaki Düşünceler 98
Tablo 14 Müze Eğitim Kitapçığı İçinde Yer Alan Etkinlik Planlarının 10 ve 11 Sınıf Tarih Dersi Kapsamında Kazanım Ve Becerileri Kapsaması Hakkındaki Düşünceler 99
Tablo 15 Katılımcıların Müze Eğitim Kitapçığında Yer Alan Etkinlik Planlamaları Konusundaki Önerileri ve Eleştirileri 100

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel **Sayfa**

Görsel 1. Defter-i Hakânî Nezareti Binası 15
Görsel 2. 2:23-Eylül 1928 tarihli Sultan Ahmet Meydanı Paftası Defter-i Hakânî Binası 15
Görsel 3. Kuran'ı Kerim Serlevha Sayfası Tezhipi 17
Görsel 4. Es-Seyüzyılid Mehmed Halil Vakfiyesi Batı Etkili Cilt Tezhipi 17
Görsel 5. Çorlulu Ali Paşa Vakfiyesi Klasik Dönem Ait Unvan Sayfası ve Cilt Tezhipi 17
Görsel 6. Sabıka Galata Saray Hekim Başısı Mehmed Arif Efendi Vakfiyesi Unvan Sayfasından Klasik Dönem Tezhip Kesiti 18
Görsel 7. Ayaz Paşa Hududnamesi Kanuni Sultan Süleyman Tuğrası 19
Görsel 8. Şeyh Mahmut Efendi'ye ait Mülkname-i Hümayun. IV.Murad tuğrası 19
Görsel 9. Server Efendi Sergi Salonu 23
Görsel 10. Server Efendi Kabri 20
Görsel 11. Defterhâne-i Hâkânî Mührü 35
Görsel 12. Ayasofya Camii iç görüntüsü 63
Görsel 13. Ayasofya Camii ve Külliyesi 63
Görsel 14. Gaziantep'te Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrin Mevlana Celaleddin Rumi için Yapılan Mevlevi Tekkesine Vakfettiği Dükkan, Değirmen vs. Gayrimenkullerin vakfiyesi tezhip motifi.(Toktaş 2019) 69
Görsel 15. Defteri Hakâni Mührü Hat Örneği 69
Görsel 16. Abdülhamit 87
Görsel 17. Mustafa Oğlu Mehmet 88
Görsel 18. İsmail Oğlu Mehmet 88
Görsel 19. Mehmet Oğlu Ahmet 88
Görsel 20. Ali Oğlu Mehmet 88

KISALTMALAR/SİMGELER

TKGM: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü

H: Hicri

M: Miladi

R: Rumi

K.K: Kuyud-ı Kadime

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

ICA Uluslararası Kartografya Birliği

BÖLÜM 1

GİRİŞ

İnsan doğaya hükmedip bir toplumla yaşama becerisi kazandığından beri kendi varlığı konusunda birtakım kanıtlar oluşturmaya başlamış ve kendi kültürünü oluşturmuştur. Toplumların kültürel birikimlerinin diğer toplumların kültür birikimleri ile etkileşmesi sonucunda yeni uygarlıklar ve medeniyetler ortaya çıkmıştır.

İnsanın doğa ve toplumla ilişkileri sonucunda doğal kültür nesneleri oluşmuştur. Mağara resmi ile orada var olduğunu kanıtlarcasına iz bırakan insan; tarih yolculuğunda yeni kimlik göstergesi olarak bir takım görsel simgeler sembollerle tasarlamış kültürel benliğini tanımlamıştır. Var olma içgüdüsü kültürler tarafından tanımlanan evrensel somut imgeler olarak bireyin ait olduğu toplumla ve eşyayla ilişkisini, hukuki statüsünü, siyasi üst kimliğini dahası geçmişini geleceğe ulaştıran estetik izlere dönüşmüştür. Kültür belleğini imgeleyen bu nesneler günümüzde kütüphane, arşiv ve müze üçlemindeki kurumlara ayrıştırılarak özündeki imgeleme yetenekleri farklı kodlarmış gibi sunulmaktadır. Oysaki kurumsal oluşumların ortaya çıktığı ilkçağda müze, arşiv ve kütüphane kavramlarının birbirinden ayrılmadığı saptanmaktadır. 5.000 yıl önce Suriye Ebla'da, kraliyet sarayındaki buluntular (P. Matthiea, 2013 Akt. Sakarya A.2018), M.Ö.7. yüzyılda.'da Asur-Banipal'a ait kütüphanesine kayıtlı 20.000 tablet (Kılıç Y.2019) ve İskenderiye Kütüphanesi ve müzesindeki iki boyutlu ve üç boyutlu kültür bellek aktarma görevli kültür nesneleri Ortadoğu'yu, Mezopotamya'yı ve Avrupa'yı şekillendirici ilk dermeler olarak birleştirmişlerdir.

19 yüzyıl'da ise doğu ve batı medeniyetleri eş zamanlı olarak tek çatılı bu kurumları üç bağımsız kurum olarak yapılandırmıştır. Bu enformasyon merkezlerinde, derme [1]derme içeriği, kurumun amaç ve hizmet politikaları ile belirlenmiştir. Derme envanterinde yer olan iki boyutlu veya üç boyutlu kültür nesneleri benzer veya aynı olsa da müze nesnesi, kütüphane nesnesi veya arşiv nesnesi olarak ayrı isimler almaktadır. Örneğin bir el yazması kütüphanede ise kütüphane malzemesi, müzede ise müze malzemesi, arşivde ise arşiv malzemesi olarak tanımlanmaktadır. Başka bir örnekte

[1] Aynı türden bir araya getirilmiş şeylerin hepsi, koleksiyon**.**Türk Dil Kurumu Sözlükleri https://sozluk.gov.tr/ .2021

bakarsak müze malzemesi olarak tanımlanabilecek üç boyutlu nesnelerden yerküre, fiziksel ve kimyasal araçlar ve makineler, madeni paralar, taşlar, vb. çeşitli malzemeler bir kütüphanenin vitrinlerinde bulunursa kütüphane malzemesi olarak adlandırılabilmektedir. Bu kültür varlıklarını amacı geçmişin olaylarını kültürel bellek enformasyonu misyonuyla geleceğe taşımaktır.

22 yüzyıl. yakınsayan bu günlerde toplumsal tarih, sanat ve bilim dermelerinden oluşan arşiv, müze ve kütüphaneler şeffaflık, bilgi edinme hakkı, çok kültürlülük değerlerinin çağdaş gerekleri çerçevesinde bilgiye erişim konusunda tekrar aynı çatı altında toplanmaya başlamıştır. Kültürel bellek enformasyonu geniş başlığı altında arşiv, müze, okul, kütüphane ve diğer ilgili kurum ve toplulukların entegrasyonu yeni dünya kurallarının belirlendiği bugünlerde elzem olmaktadır. Arşiv, müze, okul, kütüphaneler ortak veya benzer hizmetleri sınırları içinde yeniden işlevlere dayalı çalışma birliktelikleriyle teşvik edilmektedir. Bilginin üretilmesi ve yeniden kullanılması bağlamında insanlığın ortak değerleri olan kültür nesnelerinin, sanatsal ve düşünsel yapıtların, bilimsel çalışmaların, somut olamayan kültürel değerlerin (inanç, dil, görenekler, vb.), tarihi kalıntıların derlenmesi, ortak bilgi havuzlarının oluşturulması, çoklu ortam enformasyonu destekleyen sayısallaştırma çalışmaların bitirilmesi, bunların eğitsel yaratıcı çalışmalarla desteklenmesi Dünya Belleği Programlarının geliştirilmesi yeni yüzyılın ulusal ve uluslararası bilgi yönetim politikalarının olması çağımızın gereğidir (Köklü,2009).

Problem

Arşiv ve müzelerde bulunan kültür nesnelerinin derlenmesi ve eğitsel yaratıcı çalışmalarla desteklenmesi gerekliliği konusu tez çalışmamızın esin kaynağı olmuştur.

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığında yer alan Server Efendi Sergi Salonu Koleksiyonun özellikle müze eğitimi amacıyla kullanılabilmesi için koleksiyonun açıklamalı olarak tanıtılması ve kullanıcıların doğru, kalıcı bilgiye ulaşmaları için bir müze eğitim etkinlikleri hazırlanması bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır

Amaç

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı Server Efendi Sergi Salonunda yer alan Kuyud-ı Kadime Koleksiyonu'nun müze eğitimi bağlamında değerlendirilmesi bu araştırmanın genel amacını oluşturmaktadır.

Alt Amaçlar

1- Server Efendi Sergi Salonu Kuyud-ı Kadime Koleksiyonun içeriği nedir?

2- Server Efendi Sergi Salonu Kuyud-ı Kadime Koleksiyonu'nda müze eğitimine konu olan belge ve nesneleri betimleyerek hazırlanacak olan müze eğitim uygulamalarının içeriği ne olmalıdır?

3- Hazırlanan müze eğitimi etkinlikleri hakkında alan uzmanlarının görüşleri nelerdir? (Arşivistler[2] ve Tarih Öğretmenleri)

Önem

Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı kökleri Osmanlı Devleti yönetiminde önemli yer teşkil eden Defter-i Hakâni'ye dayanmaktadır**.** 13. yüzyılın sonlarında Anadolu'da bir beylik olarak kurulan Osmanlı Devleti, içyapısı ve politik gelişimindeki değişiklikler sonucunda, 16. yüzyıl sonunda büyük bir imparatorluğa dönüşmüştür. Geniş topraklara sahip olan Osmanlı Devleti, merkeziyetçi otoriteyi koruyabilmek için, detaylı istatistikî verileri toplamışlar, birçok kadim toplumda kullanılan tahrir usullerini geliştirmişlerdir. Toprak yönetimi içindeki miri arazilerinden elde edilen gelirler/vergiler çok önemli olduğundan kendi içinde mükemmel kayıt sistemi oluşturulmuş ve birçok belge bu sistemin içinde mufassal defteri, icmal defteri, derdest defteri, ruznamçe defteri, cebe defteri vb. isimlerle yer almıştır.

Server Efendi Sergi Salonunda yer alan bu belgeler Lise 10. ve 11. sınıf tarih dersi kapsamında ekonomik yapı, devlet yönetimi, tımar sistemi vb. konular içinde

[2] Binark (1989). *Temel Arşivcilik Bilgileri ve Arşiv Devlet Mevzuat Düzenlemeleri.* Ankara: Arşivleri Genel Müdürlüğü Kurumsal Arşivcilik ve Dokümantasyon Semineri.

sıkça yer almaktadır. Kurumsal bir yapının içinde şekillen bu belgelerin belli şartları taşıyan araştırmacının incelemesine açıktır. Bu belgeler genelde üniversitelerin akademik araştırmalarına konu olmaktadır. Sayısallaştırılmış kopyalarla karşılaşan araştırmacı birebir tecrübeyi sadece Sergi Salonu tecrübesiyle elde edebilmektedir. Orta öğrenim öğrencileri ve galeri ziyaretçileri ise birincil nüsha belgeleri sadece burada görebilecektir. Bu defterlerin bir kısmı Devlet Arşivleri envanterindedir. Fakat bir sergi konusu içinde olamadığından araştırmacı, öğrenci veya ziyaretçi Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bu belgelerle karşılaşabilecekleri tek yer Server Efendi Sergi Salonu olacaktır.

Konuya müzede öğrenme açısından baktığımızda da Dewey ve Piaget'e 1980 yıllarda bu konuda yaptığı çalışmalara ve kuramsal açıklamalara bakmak gerekir. "*Dewey'e göre, bilgi, his, irade öğrenme yaşantısında biri diğerlerinden daha baskın olsa da birbirinden ayrılmaz. Dewey'nin "Yaparak Öğrenme" teorisi de müzelerde yankısını buldu. Dewey'nin, " Bütün hakiki öğrenme, yaşantıyla ortaya çıkar." sözü müze eğitiminin dayanak noktasını oluşturdu… Piaget'nin zihinsel gelişim aşamaları şeması, müzelerin de özellikle çocuklara yönelik eğitimi programı ve sergilerin düzenlenmesine yardımcı olmuştur. Piaget'nin "bir nesneyi bilmek o nesne üzerinde etkinlikte bulunmaktır" temel tezi oldukça yankı bulmuştur* (Ata, 2002). Dewey'nin "Yaparak Öğrenme" kuramından hareketle toprak yönetimi içindeki tımar sistemi belgeleri yerinde görmek içerik bilgisini müze eğitim teknikleri ve drama aracığıyla tecrübe etmesi kalıcı öğrenme açısından çok önemli olacaktır. Piaget'nin zihinsel gelişim aşamaları şemasındaki evrelere göre ergenliğe kadar daha çok somut kavramlar üzerinden öğrenme ağırlıktadır. Ergenlikle beraber soyut kavram öğrenilmesi gelişmektedir. Bu araştırma içinde planlanacak uygulama örnekleri Lise 10. ve 11. sınıf tarih dersi kapsamında ekonomik yapı, devlet yönetimi, tımar sistemi vb. konuların öğretiminde tarihe tanıklık etmiş yazılı ve görsel belgelerin kullanımını içermektedir. Böylece kanıta ve nesneye dayalı tarih öğretimi okul dışı bir öğrenme ortamı olan sergi salonuna taşınacaktır. Hazırlanacak kitapta yer alacak öğretim yöntem ve teknikleri ile lise öğrencilerinin somut kavramların yanı sıra soyut kavram ve konularda sorgulama ve tartışma becerilerini geliştirmek hedeflenecektir. Bununla birlikte tarihsel empati geliştirme, değişim ve sürekliliği algılama, tarihsel analiz ve yorum, eleştirel düşünebilme vb. becerileri kazanmalarına katkıda bulunmak hedeflenmektedir.

Sergi Salonunda yer alan Kuyud-ı Kadime koleksiyonu Osmanlı Devleti'nden bugüne toprak yönetimi ve mülkiyet kavramının temsili bağlamında TKGM' nin

kurumsal kimlik ve geleneğini kanıtlayan tüm aşamaları kapsaması açısından önemli bir seçkidir. Bu seçkinin içinde araştırmaya kapalı zabıt kayıtları, tapu kütükleri, haritalar, mühürler, tapu belgeleri ve evrakı müsbiteler vb. belgeler yer almaktadır. Daha önce akademik çalışmaya konu olamamış ve olamayacak bu belge ve efemera dermeleri nitelikleri ve nicelikleri konusunda ilk defa belgelendirme çalışması yapılacak olması literatüre kazandırılacak bir bütüncül yayınla araştırmacıların koleksiyona erişiminin sağlayacak olması bu çalışmanın başka önemli bir yanıdır.

Sınırlılıklar

1- Müzelerin eğitim amaçlı kullanımı kapsamında araştırmaya konu olacak müze, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı Server Efendi Sergi Salonu'dur.
2-Müze eğitim kitapçığının lise 10. ve 11. sınıf tarih dersi öğrenim programında seçilen konular, Server Efendi Sergi Salonu bulunan belgeler ve toprak yönetimiyle ilgili kavramlar ile sınırlandırılacaktır. Millî Eğitim Bakanlığı Orta Öğretim Kurumları tarih dersi programı koleksiyonla ilişkili incelenecek konular aşağıda belirlenmiştir;

11.Sınıf Tarih Dersi programında Kapsamında Müze Eğitim Konusu Olacak Konular;

4. Ünite; Türklerde Ekonomi (Osmanlı Devleti ekonomisi tımar sistemi, vergi sistemi, vakıf sistemi, tarım üretimi)

6. Ünite; Türklerde Sanatı (Osmanlı Süsleme Sanatı)

10.Sınıf Tarih Dersi Tarih Dersi programında kapsamında müze eğitim konusu olacak konular;

1.Ünite; Beylikten Devlete (Osmanlıda Kültür ve Medeniyet konusundaki, Devlet teşkilatı, Osmanlı ekonomisi)

2.Ünite; Osmanlı Devleti (Osmanlılarda yönetim,)

3. Ünite; Osmanlı Devleti'nde ekonomik gelişmeler ve vakıf sistemi

7.Ünite; Osmanlı Devleti'nde hukuk, bilim, teknoloji ve sanat alanındaki gelişmeler

Hukuki belgelerden Kanunname, ferman, güzel sanatlardan hat tezhip, cilt gibi sergi salonundaki örneklerle sınırlanacaktır.

Tanımlar

Tarih Öğretimi: Türkiye'de ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde Sosyal Bilgiler, Osmanlı Tarihi, Atatürkçülük ve T.C. İnkılâp Tarihi dersleri adı altında Tarih disiplinin içeriğini, yapısını ve becerilerini yaklaşık 10-16 yaş arasındaki erişkinlere kazandırmaya yönelik pedagojik yaklaşım ağırlıklı çalışan bir bilim dalı (Ata 2002).

Müze: Tarihi eserleri tespit eden, bilimsel yöntemlere açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sergileyen, eğitim programları aracılığıyla tarihi eserler konusunda halkı bilinçlendirerek toplumun kültür düzeyini yükseltmeyi amaçlayan eğitim, bilim ve sanat kurumlarıdır. (https://pgm.ktb.gov.tr/TR-137113/muze-nedir.html 2021)

Müze Eğitimi: Uluslararası Müzecilik Komitesi'ne ICOFOM göre müze eğitimi, izleyicinin gelişimini sağlamak amacıyla çeşitli değer, kavram ve bilgilerden yola çıkarak ve pedagojik yöntemler kullanarak geliştirilen bir kültürlenme sürecidir (Karadeniz, Okvuran, Artar ve İlhan 2015). Okullar için rehberli turlar düzenlemenin ötesinde sergileri, atölye çalışmalarını ve yayınları içeren sadece okulları değil, aileleri, yetişkinleri de içine alan çok geniş etkinlikler bütünüdür. (Onur, 2000).

Defterhâne ve Defter-i Hakâni Nezareti: Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nün köklerinin dayandığı Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde mâlî, idarî ve tımar sistemine ait işlemler yürüten Tanzimat Fermanından sonra Osmanlı Devleti bürokrasinin değişimiyle bakanlık düzeyinde (Nazırlık) teşkilat yapısına dönüşen arazi ve mülkiyet işlemleri yapan önemli devlet kuruluşudur.

Kuyud-ı Kadime: Kelime anlamı olarak eski kayıtları ifade eder. Defter-i Hakâni Nezareti içinde teşkil olmuş ve daha önceki dönemlerde oluşturulmuş kayıtların saklandığı birim adıdır.

Mülkiyet: Hukuki bir kavram olarak mülkiyet; sahiplik, iyelik, maliklik, kişinin mal üzerindeki egemenliğidir (Yılmaz, 2005).

BÖLÜM 2

Osmanlı Devleti

Osmanlı Devleti 13. yüzyılın sonlarında Osman Bey tarafından Anadolu'da bir beylik olarak kurulmuştur. Devlet Türk-İslam devletlerinin yönetim esası olan "*Dâire-i adliye"* politik kuramını benimsemiştir(Armağan 2011). Bu beyliği devlet esaslarına göre teşkilatlandıran ilk padişahı ise (1324- 1362) Orhan Beydir. Merkez yönetim organı olan Divan-ı Hümayunu kurmuş, ilk Osmanlı parası akçe bastırmış, piyade ve atlı askerlerden oluşan düzenli ordu kurumuş, hutbe okutmuştur. Osmanlı Devleti I. Murat'ın (1362-1389) aktif fetih politikasıyla Anadolu ve Balkanlarda yeni topraklarda vücut bulmuş, sınırlarındaki genişlemeler kurumsallaşma adımları olan *Yeniçeri Ordu*'sunu ve malî kurumların teşkil edilmesini beraberinde getirmiştir. Ankara Savaşından sonra hanedan mensuplarının hâkimiyet mücadelesi ülkeyi Fetret Dönemine (1402-14139) sürüklemiş, Mehmet Çelebi (1413-1421) tahta geçmesiyle Osmanlı Devleti ikinci kez kurulmuştur. Fatih Sultan Mehmet (1451-1481) döneminde yeni fetihlerle topraklar daha da genişlemiş kanunlarla devlet sistemi ve kurumları şekillenmiş, merkezi teokratik ve monark devlet yapısı daha belirgin hale gelmiştir. Yavuz Sultan Selim (1512- 1520) döneminde Suriye, Filistin, Lübnan, Mısır, Yemen, Mekke ve Medine'nin himayeye girmesiyle Osmanlı Devleti İslam dünyasının lideri olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman (1520- 1566) döneminde ise ülke genişleyen sınırlara ulaşmış ve Osmanlı Devleti'nin idari, askeri, sosyal, hukuki sistemleri üzerinde düzenlemelerle Devlet kurumsallaşmış büyük bir coğrafyaya hükmeden imparatorluğa dönüştürmüştür.

Osmanlı Devleti bürokrasisi kuruluş dönemi beylik devleti anlayışından klasik dönem devlet anlayışına taşıyan merkezi mutlak otoriteyi devlet örgütlenmesinde temsil eden iki ana sitem vardır; Kul Sistemi ve Tımar Sistemi.

Tımar Sistemi (Dirlik Sitemi). Bir ulusun devlet olarak adlandırılabilmesi için üç öğe kavramını; ülke (toprak), millet (insan topluluğu) ve egemenliğin gerçekleştirmiş olması gereklidir.

> "Toprak bu özelliklerin başında gelmekle birlikte, bağımsız olan her devletin, salahiyet ve hakları, mutlak surette, belirli ölçütlerle tayin ve tespit edilmiş olan

> coğrafî toprak parçaları olarak tanımlanan ülke terimi ancak belirli bir toprağa sahip olmakla mümkündür. İslam da yer ve göklerdeki her şeyin mülkü Allah'ındır inancıyla bu mülkiyet hakkının ihlal ve kutsal edilemezliği neticesini doğurmuştur. Türk geleneğindeyse toprakların mülkiyeti hükümdarın olması gerekmektedir." (Tabakoğlu, 2006)

Osmanlı Devleti hakanları bu anlayışla devletin topraklarını Türk- İslam örfündeki ve İslam hukukundaki bu anlayışla temsil etmiş ve yönetmiştir. Tımar Sistemi (Dirlik Sistemi) konusu olan araziler devlete ait olan miri arazilerdir. Tımar sistemi toprağın devlet eliyle etkin verimli kullanılması yönelik düzenlemelerin yapıldığı toprak düzenidir. Devletin idari, ekonomik, askeri ve sosyal yapısının güçlenmesini hedeflemiştir. Osmanlı Devleti orduları fetihleri ile ülke topraklarını genişletip yeni zenginlikleri kazandırırken bir yandan da sınır güvenlik problemini doğurmuştur. Sınırları korumak için sürekli büyüyen bir orduya ihtiyaç duyulmaktadır. Devlet bu sorunu daha önceki Türk-İslam Devletlerinin benimsediği

> " *Dâire-i adliye "* politik kuramını etrafında gelişen asker-toprak arasındaki ilişkiyi yöneten tımar sistemi modelleyerek yeni bir sentezle Osmanlı Devleti tımar sistemini kurarak çözmüştür. Tarıma dayalı iktisadi hayatı hem halkın hem ordunun geçim kaynağı olarak odaklamış ve ordu-tarım arasındaki ilişkiyi sürdürülebilir bir başarıya dönüştürmüştür (Armağan, 2011)

Osman Bey, beylikten devlete giden ilk günlerde fetihlerde fayda gösteren dervişlere askerlere, komutanlara fethedilen yerlerden tımar tahsis etmiştir. Oğlu Orhan Bey döneminde de devam eden tımar tahsisleri I. Murat devrinde askeri teşkilat düzenlenirken tımar kıymet dereceleri de tespit edilmiş ve ayırmak için yeni kurallar konulmuştur. Miri arazi; has, tımar, zeamet şeklinde tanzim etmiştir (Üçok, 2020). Fatih Sultan Mehmet'in döneminde hazırlanan kanunname ile hakan, reaya ve sipahi arasındaki tımar sistemine ait süreç ve adımlar yeniden tanzim edilmiştir. İslam hukukuna uygun kurulmayan vakıflar ve malikâne sistemini kaldırmış toprakları miri araziye dâhil edilmiştir (Akdağ,1958). Sınırlar genişledikçe fethedilen topraklardan dağıtılan tımarlarda kargaşa olmaya başlamış, Boğdan seferi dönüşü 881 (1476) Fatih Sultan Mehmet'in fermanıyla tımar ve beratların kaydedildiği "suret-i defter-i hakan-i" defterleri tutulmaya başlanmıştır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise çıkarılan kanunlarla tımar sistemi zirveye oturmuştur. Kanunnamede tımar sahibi sipahilerin savaşa katılırken gelirlerine göre cebelû ve gulâm götürmeleri ve usulde merkezin izni ile yani tezkireyle dağıtılan tımarlara tezkiresiz tımar'ında eklenmesi kanunlaşmıştır (Taneri 1974).

II. Selim'in son dönemleri ve III. Murat'ın ilk yıllarında tımarların verilişinde ve sipahilerin görevlerini yerine getirmesinde zafiyetler baş göstermeye başlamış (Barkan,1978), I. Ahmet sadrazamı Murat Paşayı dirlikleri de düzeltmesi için görevlendirmiştir. Ayni Ali Efendi daha sonrada Nasuh Paşa Osmanlı tımar kanunlarını toplaması ve düzenlemelerin yapılması için girişimlerde bulunmuştur (Akdağ,1958). IV. Murat tımarların ıslah edilmesi ve haksız tımar alanların tespiti için iki yoklama yaptırmış, IV. Mehmet döneminde ise Melek Ahmet Paşa tımar gelirlerinin yüzde 50'sini kaldırmış, Köprülü Mehmet Paşa da zeamet ve tımar sahiplerinin beratlarını yenilemeleri için çalışmıştır (Üçok1944). III. Selim döneminde ciddi ıslahat girişimleri yapılsa da II. Mahmut yeniçerileri ordusunu kaldırmasına kadar topraklı sipahi teşkilatı kaldırılamamıştır. 1831 yılından itibaren bazı eyaletlerde Tımar Sistemini ve Tımarlı Sipahilik kaldırmaya başlanmıştır. 1827 yılında Suriye Eyaletinde, Ocak 1832 tarihinde Erzurum livası, 1836 yılında Kars ve Diyarbakır livalarında tımar sistemi kaldırılmış sipahilerden bir kısmı emekli olmuş görev yapabilecek durumda olanlarda Süvari Mansure Ordusunda daha sonrada Zaptiye Teşkilatına dâhil edilmişlerdir (Üçok,1944).

I. Abdülmecit zamanında, 1839 yılında ilan edilen Gülhane Hatt-ı Hümayun'u ile tamamen ortadan kaldırılmış, 21 Nisan 1858'de yeni arazi düzenlemesinin temellerini teşkil eden "Arazi Kanunu" ilan edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Tımar Sisteminin İşleyişi. Köyler; Osmanlı Devleti idari yapısı içinde çift-hane sistemi esasıyla kurulmuş, sınırları hüccetlerle belirlenmiş, özgür Osmanlı Devleti tebası çiftçilerin yani reayanın ikamet ettiği ve miri araziler üzerinde tarım yaptığı mera, çayır, orman, otlak, harman yeri, mezarlık gibi ortak alanları olan ve halkın çoğunluğunun yaşadığı güvenliğinin tımarlı sipahiler tarafından sağlanan en küçük idari ve iktisadi birimlerdir.

Tımarlı sipahiler "sahibi arz " sıfatıyla devletin adına kuru mülkiyeti devlete ait arazileri yani miri araziyi tarım yapan özgür köylü hane reisi " reaya'a " tapu bedelleri karşılığında kiralardı. Reaya, ortalama bir çift öküz ile işlenebilecek 50-150 dönümlük toprağa tekabül eden çiftliklerde o dönemin iktisadi tarım ürünleri sayılabilecek hububat, baklagil, zeytin, pamuk, üzüm vb. ürünleri yetiştirir bu ürünler üzerinden sipahiler aracıyla Kanunnamelerde de belirlenmiş olan ölçülerde devlete ürün vergisi verirdi. Reaya bu vergiler yanında resm-i çift, çiftbozan, resm-i zemin, resm-i dönüm, tapu vergisi, asiyab vergisi gibi toprak vergileri ile ispenç vergisi, bennak vergisi, mücerred vergisi, arus vergisi, resm-i cürüm gibi kişisel durum vergileri ve badı heva

olarak adlandırılan vergileri de verirdi. Çiftçinin tarım yaptığı miri arazi tapu bedeli karşılığında babadan oğul'a tasarruf hakkı geçebilir kuşaktan kuşağa aktarılabilirdi. Ancak tarım arazini boş bırakamazdı. Boş bıraktığı takdirde yani "çift bozduğu" zaman tasarrufundaki toprak elinden alınabilirdi. Çift-hane sistemi esasıyla kurulan köylerinde ikamet eder başka bir yere göç edemezlerdi.

Tımarlı sipahiler, ordunun içinde yeniçeriler ve maaşlı askerler birlikte Osmanlı Devleti eyalet ordusunun üç ana unsurundan biri olarak teşkil olmuştur. Ordunun en büyük kısmı temsil eden ve Türklerden oluşan süvari takımı sipahiler, subayları Alabey liderliğinde yetiştirdikleri cebellü askerlerle ve hür olmayan gulamlarla savaşa katılır, fethettiği zenginliklerle iktisadi hayata katkıda bulunurken ordunun arkasındaki asli güç olarak sistemin temel dayanağını olmuştur. Sipahiler savaşları katıldıkları ve kendilerine verilen görevleri tevdi ettiği sürece maaş karşılığı tımar tevcihleri ile belirlenmiş devlete ait çeşitli vergileri kendi nam ve hesabına toplama hakkından ve tımar tahsislerinden faydalanabilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Toprak Yönetimi

Toprak Yönetimi. Osmanlı Devleti kuruluş ve klasik döneminde sosyal, ekonomik ve askeri gelişmeler açısından önemli rol oynamıştır. Ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayanması ordunun iaşesi bu gelirlerden sağlanması ordu fetihlerinin yeni toprakları sisteme dâhil etmesi gibi dinamik sebeplerden toprak yönetimi ekonominin önemli bir kısmını oluşturulmuştur. Osmanlı Devletin uzun süren hükümranlık süresi ve süreç içinde değişimler toprak yönetimini iki dönemde incelenmesini gerektirmiştir. 1858 Arazi Kanunnamesi öncesi ve sonrası olarak adlandırılan dönemler ve esasları aşağıda incelenmiştir.

1-1858 Arazi Kanunnamesi Öncesi Dönem. Kuruluş ve Klasik dönem Osmanlı Devleti toprak yönetimini anlayışı İslam Hukuku'nun mülkiyet anlayışına göre şekillenmiştir.

1.1. Mülk Arazi. Mülkiyeti kişilere verilmiş her türlü tasarrufta bulunmaya, almaya satmaya, kiralamaya konu olan veya vakfedilebilen arazilerdir.

1.1.1. Arazi-i Öşriye. Osmanlı ordusunun fethettiği memleketlerdeki bir kısım mülkler sultanın onayıyla Müslümanlara öşür arazisi olarak bırakılmıştır. İlk başlarda tımarlı sipahilerin topladığı 1/10 oranında öşür vergisi daha sonraları Mültezim ve Muhassıllara bırakılmış, bu kişilerin ihmalkar davranışları Osmanlı Devleti hazinesini

ve reaya'yı zor durumda bırakarak Aşar vergisinin toplanması sıkıntı oluşturmuş ve Cumhuriyetin ilanıyla 1925'de çıkarılan bir kanunla Aşar vergisi kaldırılmıştır (Üçok, 1944).

1.1.2 Arazi-i Haraciye. Fethedilen toprakların gayr-i Müslim halkının tasarruflarına veya mülkiyetlerine haraç ve cizye vergisi karşılığında bırakılması ile teşkil olmuştur.

Bazı Gayri Müslimler; metropolitler, voynuklar, martalozlar, kale tamiri vb. hizmetleri karşılığında bazı Gayri Müslim müsellemler, derbendciler, maden ve taş ocaklarında çalışan oğulları, Eramişeva, Vidin ve Semendire gibi yerlerde kale ve sınır karakollarında koruculuk yapan Eflaklılar haraç vergisinden muaf tutulmuştur (Kallek 1988).

1.2 Vakıf Arazi. Mülk sahibi kişilerin veya miri arazi sahibi devletin toprağı veya gelirini hayır kurumu olan Vakıflara tahsis ettiği arazi türüdür.

1.3. Mirî (Tımar) topraklar. Devlet'e ait verimli tarım arazilerinin tasarruf hakkının reaya tefvizi yani dağıtılması karşılığında vergi alınması ile teşkil olunmuştur.

2. 1858 Arazi Kanunnamesinden sonraki Dönem. Klasik dönemden sonra tımar sisteminde ortaya çıkan bozulmalar Tanzimat döneminde toprak yönetiminin ve hukukunun yeniden ele alınmasına sebep olmuş ve ıslah çalışmaları için birtakım düzenlemeler ve yeni kanunlar yapılmıştır. İlk arazi hukuku ile ilgili "El-Ahkamü'l-Mer'iye Fi'l-Arazi'l-Emriye " adlı risalede "(BOA.I.MVL.dos.no:135/3662) şeyhülislam Arif Hikmet Bey tarafından kaleme alınmış ihtiyaca yeterince cevap vermeyince Meclis-i Ali-i Tanzimat'ta Ahmet Cevdet Paşa'nın başkanlığında Tahsin Bey, Arif Bey ve Seyit Mehmet Rüştü Beyden kurulu bir heyet Divan-ı Hümayun kaleminde bulunan bütün eski ve yeni arazi kanunlarını, bu konuda verilmiş fetvaları ve ayrıca belirli konularda teker teker alınan irade-i seniyüzyıleleri esas alarak arazi kanunnamesini meydana getirmiştir

1858 tarihli Arazi kanunnamesinin birinci maddesi Osmanlı Devleti'nde topraklar beş bölümde incelemektedir. Bu bölümler;1- Arazi-yi Memlüke (Mülk Topraklar) 2- Arazi-yi Miri (Miri Topraklar) 3- Vakıf Topraklar 4- Arazi-yi Metruke (baltalık mera gibi genel kullanıma açık arazi) 5- Arazi-yi Mevat (boş topraklar) olarak sıralanmaktadır.

2.1. Mülk Arazi. İskân bölgeleri içindeki yarım dönümlük arazilerden, miri arazi iken mülk arazi dönüştürülen yerlerden, mülkiyeti Müslim ve Gayri Müslimlere ait olan öşür ve haraci arazilerden oluşmaktadır.

2.2. Metruk Arazi. Liva /Kaza/ Karye halkının kullanımına ayrılan pazar, panayır, yol, köprü vs. ile yaylak ve kışlaklardır. Toplumun ya da metruk arazinin ayrıldığı köy ve kasaba halkının yararlandığı arazilerdir.

2.3. Vakıf Topraklar. Mülk sahibi kişilerin veya miri arazi sahibi devletin toprağı veya gelirini hayır kurumu olan Vakıflara tahsis ettiği arazidir türüdür.

2.4. Miri Arazi. Osmanlı Devleti'nin arazileridir. Miri arazi, mülkiyeti devlete ait olan ve kullanımı bedeli (tapu) karşılığında süresiz olarak köylü tasarrufunda olan topraklardır.

Kanunname yeni düzenlemelerle Cumhuriyet'e kadar yürürlülükte kalmıştır.

Tımar Sistemi Belgeleri

Osmanlı Devleti bürokrasisi ve diplomatikası 13. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar birçok iş ve işleme ait usullün belirlenmesi ve kanunlaşmasıyla gelişmiştir. Tımar sistemi içindeki miri arazi ait tımar paylarının ve gelirlerin belirlenmesi, belli kurallara bağlanması, kişilere verilen tasarruflar ve bunun karşılığı alınan vergiler, tahrir defterlerine kaydedilme esasları, sipahilerin tımar talep etmeleri, tevcihlerinin atanması ve tezkirelerin düzenlenme usulleri sistemin içinde zaman içinde şekillenmiştir.

1-Tımar Tevcihleri. Sipahi talep ettiği tımarın yeri, miktarı ve tımar tevcihi, nakile, terakki, mübadele, kasr-ı yed, tecdid, mukarrer gibi sebeplerini belirttiği arz veya arzuhallerle tımar arz süreci başlatır, bürokrasi devreye girmesi ile defterhanede durum incelenir, tımar/zeamet durumu ve başvurunun uygunluğu değerlendirilip arzın başvurusu uygun bulunursa tımarla ilgili karar tımar ruznamçe deftere kaydolunurdu. (İnalcık,1980). Hazırlanan tezkire defter emini mührüyle mühürlenir ve divan (beylikçi) kalemi veya defterhanede beratı yazılır, bütün bu prosedür uygulandıktan sonra tımar tevcih işlemi gerçekleşmiş olurdu (Afyoncu, 1997). Merkezin verdiği tımarlara tezkireli, beylerbeyinin verdiği tımarlarda tezkiresiz olarak adlandırılmıştır.

2- Tahrir Defterleri. Geniş topraklara sahip olan Osmanlı Devleti, merkeziyetçi otoriteyi koruyabilmek için, detaylı istatistikî verileri toplamışlar, birçok kadim

toplumda kullanılan tahrir usullerini geliştirmişlerdir. Sanayi devrimi öncesi devlet ekonomisinin tarıma dayanması, ülkenin ve ordunun iaşe kaynağının büyük ölçüde miri araziler üzerindeki tarımsal faaliyetlerle sağlanması bu arazilerdeki tımarların ve gelirlerin devlet eliyle kontrolünü gerektirmiş ve detaylı kayıt esasları geliştirmişlerdir.

Tapu tahrir defterleri; yazma, kaydetme, deftere geçirme anlamındaki " tahrîr " kelimesinden üretilen, Osmanlı maliye teşkilâtında toplanacak vergilerin ve bu vergileri verecek kişilerin tespiti için değişik dönemlerde farklı şehirlerde yapılan sayımları ve bu sayımların kaydedildiği defterleri ifade terimdir (Öz, 2010) M***ufassal tahrir defterleri*** emin (il yazıcısı, muharrir vs.) ve katiplerden oluşan tahrir kuruluna tarafından bizzat mahalline gidilerek düzenlenmiştir. Mahallî ehl-i örf ile kadılarda yardımcı olduğu tahrir işlemlerinde vergi verecek erkek nüfus, vergiden muaf kişiler, ürün/ toprak/kişi vergileri tafsilatlı olarak Liva / Kaza/ Karye idari taksimatına uygun olarak bu defterlere kaydedildikten sonra onaylanması için merkeze gönderilmiştir. XVI.yüzyılda düzenlenen mufassal defterin başında genellikle bir mukaddime ve sancak kanunnamesi yer almıştır. Padişahın onayını alarak sancağa geri gönderilmiş mufassal defterlerden, sipahilerin ve gelirin durumlarını gösteren "***İcmal tahrir defterleri***" oluşturulmuş, iki tahrir arasında meydana gelen değişiklikler de **"*Ruznamçe tahrir defterleri*** *"*defterlerine kayıt edilmiştir.

Osmanlı Devleti tımar sistemi usullerinde XVI. yüzyıldan itibaren değişimler ve bozulmalar olması nedeniyle ıslahı için yeni düzenlemeler yapılmıştır. Fetihlerin durması, tahrirlerin yenilenmemesi sebebiyle sefer yoklamalarında kullanılan tımar icmal defterlerinin kayıtları eskimiştir. Bunun için Defterhane tımar ruznamçelerini esas alarak sefere katılacak tımarlı sipahileri tespit edebilmek için "***Cebe tahrir Defterleri***" ihdas etmiştir. Aynı sebeplerden tımar gelirlerini oluşturan yerlerin kimin elinde olduğu da bilinemez hale gelmiştir. Bunun için icmal defterleri güncelleştirilmiş hali olan ve "elde olan" anlamına gelen ***" Derdest Defterleri"*** düzenlenmiştir.

Tahrir işlemleri padişah yeni tahta çıktığında ya da uzun süren hükümranlık dönemlerinde, yeni fethedilen topraklarda ve tımar sitemi dâhil olan bir bölgenin olağanüstü bir durumla karşılaşmasında yapılmıştır.

Tapu tahrir defterleri Osmanlı bürokrasisinin en önemli dairelerinden olan, kaynaklarda defter-i vilayet, defter-i hakânî, defterhâne-i hümayun ve defter-i dergâh-ı âli gibi isimlerle zikredilen defterhanede saklanmıştır (Afyoncu, 1988).

Defter-i Hakânî (Defterhâne)

Klasik dönemin ilk yıllarında (1300-1600) Osmanlı Devleti devlet teşkilatı şekillenirken mâlî, idarî ve tımar sistemine ait işlemler Divân-ı Hümâyûn çatısı altında yürütülmüştür. Yeni fetihlerle coğrafyanın büyümesi, ekonominin güçlenmesi mâlî, idarî ve tımar sistemine ait iş yükünün artması bürokratik işlerin yeniden şekillenmesine sebep olmuş mali işlemler için defterdarlık, miri arazi ait tımar işlemleri için de Defterhane (Defter-i Hakânî) kurulmuştur.

Miri arazi (has, zeâmet, timar), mülk arazi, vakıf arazi ait işlerin, tayin ve tescillerin ve ana defterlerin saklandığı Defterhane'ye ilk *Fatih'in Teşkilat Kanunnamesinde* Defterhanenin mühr-i şerifle açılması, defterhane katiplerinin gelirleri, Defter Emininin devlet ricalindeki yerinden bahsedilmiştir. (Özcan,2017).

Tahrir defterleri ve işlemlerle ilgili belgeler işlem yapılan dairenin adının yazılı olduğu torbalara konularak eyalet adlarına göre tasnif edilmiş sandıklarda Defterhâne mahzenlerinde saklanmıştır (Afyoncu,1988). Dîvân-ı Hümâyun'un üyesi olan nişancıya bağlı olan Defterhâne daha 1839 (H.1254) yılında Ceride Nezareti'ne bağlanarak mülhak kalem müdürlüğü konuma getirilmiştir. Tanzimat'ın akabinde, Defterhâne'nin de Ceride Muhasebeciliği'nden ayrılarak yeniden müstakil bir daire olarak ihdas edilmiş, M.23 Nisan 1847 (H. 7 C.evvel 1263) tarihli resmî tebliğ ile Defterhâne'nin Tapu Teşkilatına dönüşmesinin ilk adımı atılmıştır. Bu tebliğle tapu senetlerinin Defterhâne mührü ile mühürlenerek verilmesi ve senetlerin Defterhâne'de muhafaza edilmesi kabul edilmiş, taşınmaz mallar için bir sicil oluşturulması ve kaydedilmesi fikrinin öncül adımlarını oluşturmuştur.

M. 21 Haziran 1867(H.18 Safer 1284) tarihinde ilan edilen *"Vilayet Tapu Mesalihi Hakkında Talimat"* ile taşra yapılanmasının ilk adımları olan eyalet merkezlerinde Defter-i Hakânî Müdürlükleri ve sancaklarda Defter-i Hakânî memurları ve kazalarda ise tapu kâtiplerinden tapu işlemlerini yapmak için görevlendirilmesi kabul edilmiştir. M. 23 Kasım 1871 (H. 10 Ramazan 1288) tarihinde Defterhane emanetten nezarete dönüştürülmesine karar verilmiş, Defter-i Hakânî Nezareti'nin ilk nazırlığına ise Kani Paşa tayin edilmiştir. Defter-i Hakânî Nezareti'nin, mevcut muamelatı ile müstakil bir nazırlık olarak bulunmasına gerek görülmeyerek, yine 18 R. Ahir 1330 tarihli İrade-i Seniyüzyıle ile emanete dönüştürülerek Maliye Nezareti'ne bağlanmıştır. 16 Recep 1331 (21 Haziran 1913) tarihinde hazırlanan Defter-i Hakânî Emaneti

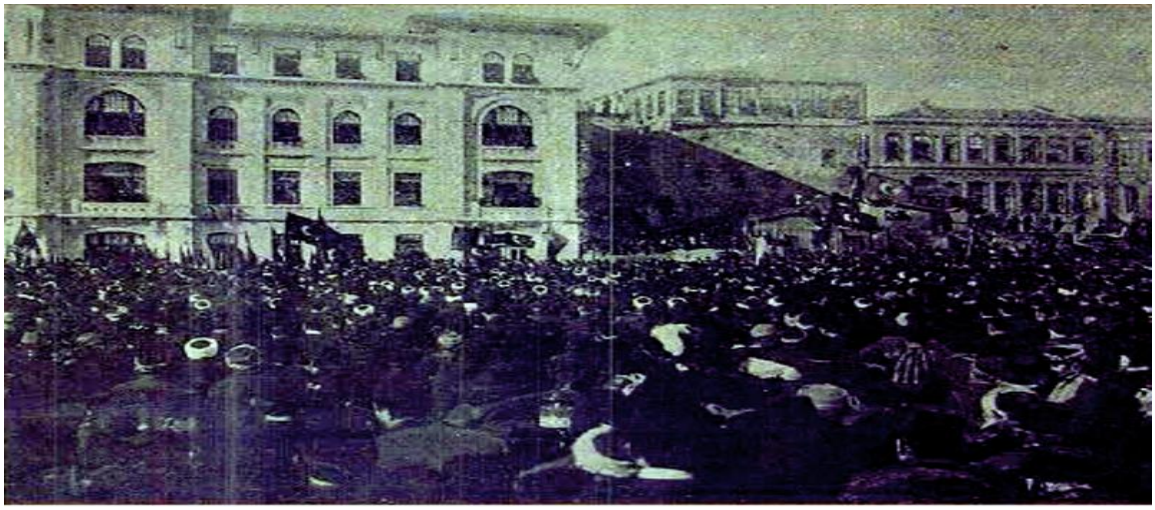

Görsel 1. Defter-i Hakânî Nezareti Binası

Nizamnamesi ile de Maliye Nezareti bünyesinde bulunduğu tasdik edilmiştir. Kurtuluş Savaşı döneminde (5 Teşrin-i Sani 1338) M.5 Kasım 1922 tarihli emirname ile Emanet lağvedilmiştir. T.B.M.M hükümeti döneminde işlemleri gerçekleştirecek olan yeni bir birim oluşturuluncaya kadar rutin muamelelerin aksamaması amacıyla İstanbul Defter-i Hakânî Müdüriyeti'nce işlemin devam ettirilmesi kararlaştırılmıştır. Cumhuriyetin ilanı ile 28 Teşrin-i Sani 1338 tarihli ve 2032 sayılı kararname ile *"Umur-ı Tasarrufiye Müdürlüğü",* 1927 senesi bütçede ise *"Tapu ve Kadastro Müdüriyeti Umumiyesi"* adı ile ilk kez kullanılmıştır (Yıldırır ve Kadıoğlu 2010).

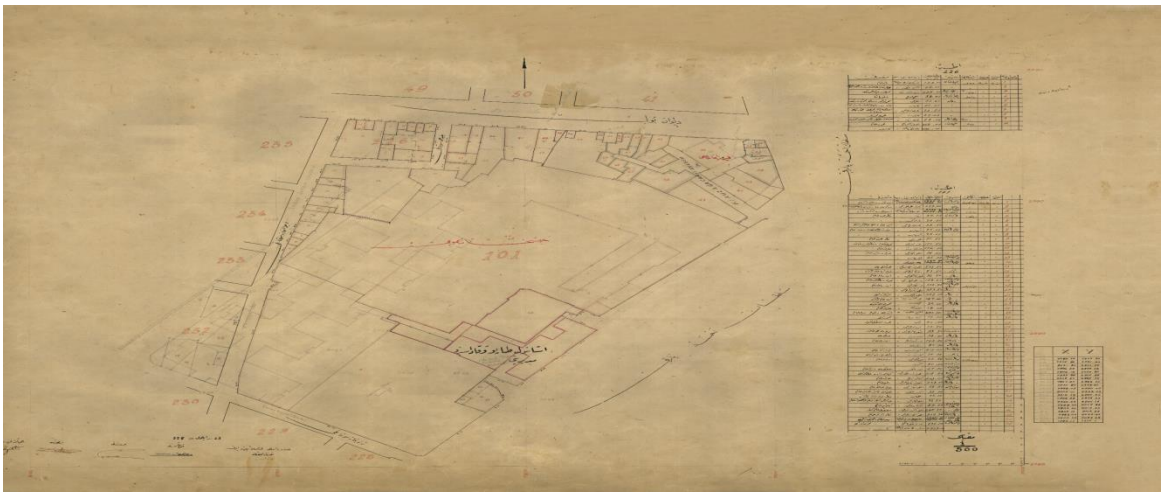

Görsel 2. 2:23-Eylül 1928 tarihli Sultan Ahmet Meydanı Paftası Defter-i Hakânî Binası

Kitap Sanatları

Tarih boyunca toplumlar kendini kültürlerin gelecek nesillere aktarabilmek için çok yönlü vasıtalar kullanmışlardır. Günümüz medeniyetleri, kadim toplumların hayatlarındaki olgu ve ritüeller, bilim, sanat, edebiyat veya din anlayışlarını genelde resimli veya yazılı kaynaklarla ulaşmıştır.

Türkler Orta Asya'dan Anadolu'ya yaptığı yolculukta farklı kültürle etkileşmiş özlerindeki gelenek ve kültürü kabul ettikleri dinlerle yorumlayarak yeniden şekillendirmişlerdir. Türklerin kurduğu devletlere ait yazılı kaynaklarda bilgi aktarımı kadar bilim ve sanat yaşamlarını simgeleyen bezemelerde önemsenmiştir. 21. yüzyıl Türkçesinde kitap sanatları olarak adlandırdığımız hat, tezhip, ebru, minyatür, cilt gibi gelenekli sanatlar kadim kültürün yansıması olarak kültür mirasımızı içinde yer almaktadır.

Kütüphane, arşiv ve müzelerimizde Türk medeniyetlerinden gelecek kuşaklara emanet birçok yazılı kaynak bulunmaktadır. Server Efendi Sergi Salonunda da Osmanlı Devleti bürokratik düzeninin kurgulanmasına tanıklık eden kitap sanatları ile bezenmiş belgeler yer almaktadır. Kuyud-ı Kadime Katalogunda Vakfiye, vakıf tahrir defteri, mülkname ve hudutname başlıklarında tasnif edilen ciltli veya rulo belgelerde, Osmanlı Devleti sanat akımlarının farkı dönemlerini temsil eden tezhip, hat, ebru örnekleri bulunmaktadır.

Tezhip. Tezhip; Arapça altınlamak anlamına gelen "zehebe " fiilinden gelir. Altın yaldızla ve renkli boyalarla doğadaki hayvan, çiçek vb. motiflerin sitilize edilmiş kompozisyonlarının yazılı metinlere eşlik etmesiyle oluşmuş kitap sanatıdır. Osmanlı tezhip sanatı; Erken Dönem, Klasik Dönem ve Batılılaşma Dönemi olarak üç başlıkta incelenmektedir. Bu üç dönemdeki doğu ve batı sanatının etkisiyle tezhipler renk, motif ve kompozisyon açısından farklılaşmaktadır. Tezhip motifleri betimlemede hatai, rumi, tığ, bulut, cetvel vb motif isimler kullanılmaktadır. Tezhip bezemelerinde hâlkâr tekniği, zer-ender-zer tekniği, çift tahrir tekniği, zerefşan tekniği, zemini boyalı klasik tezhip tekniği tezhip teknikleri kullanılarak tezhip bezemeleri oluşturulmuştur. Tezhipi yapan sanatçı yani müzzehep kâğıt, mühre, boya, murakka ve fırça gibi araçlarla kullanarak eserlerini icra etmiştir.

Server Efendi Sergi Salonunda yer alan tezhipler 16 ila 19 yüzyıllara tarihlenmektedir. Klasik cilt sanatı tekniği ile ciltlenen Kuran-ı Kerimin, vakfiye,

hududname, mülknamelerin unvan / serlevha sayfalarında klasik dönem ve batı dönem etkili tezhipleri bulunmaktadır. Bu belgelerin iç ve dış cilt kapaklarında ve mıkleplerinde tezhip motifleri kullanılmıştır. Rulo formundaki vakfiye hududname, mülkname belgelerinde ise tezhiple bezenmiş tuğralar çekilmiştir.

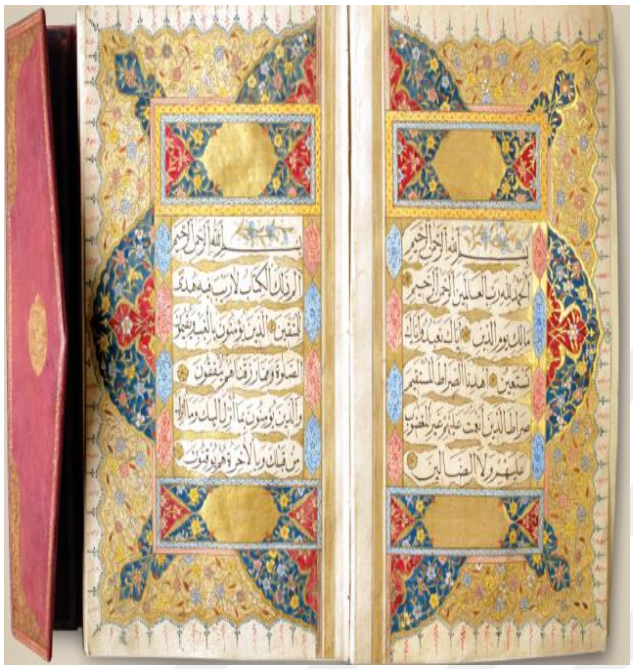

Görsel 3. Kuran'ı Kerim Serlevha Sayfası Tezhipi

Görsel 4. Es-Seyüzyılid Mehmed Halil Vakfiyesi Batı Etkili Cilt Tezhipi

Görsel 5. Çorlulu Ali Paşa Vakfiyesi Klasik Dönem Ait Unvan Sayfası ve Cilt Tezhipi

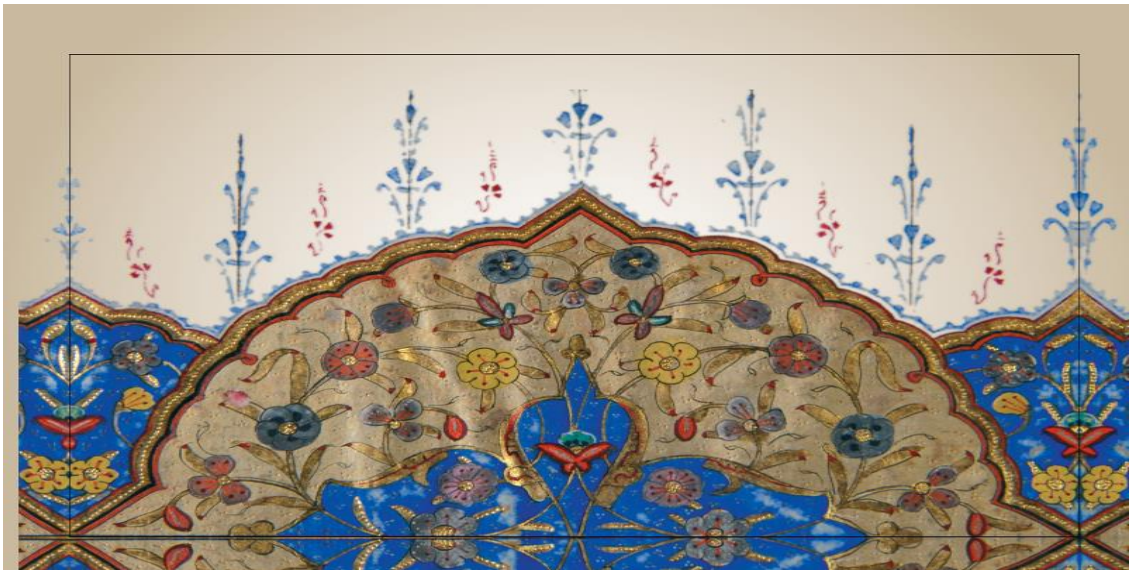

Görsel 6. Sabıka Galata Saray Hekim Başısı Mehmed Arif Efendi Vakfiyesi Unvan Sayfasından Klasik Dönem Tezhip Kesiti

Hat. Arapça yazı çizgi anlamı taşıyan " hatt " fiilinden türemiş ve ölçülü güzel yazı yazma sanatı anlamında terimleşmiştir. İslam Devletleri dini, edebi, bilim metinlerinde eserin içeriğine göre farklı hat usulleri benimsemiştir. Osmanlı devri hattatları hat sanatına yeni yorumlar katarak yeni hat tekniklerini Divanî, Rik'a, Siyâkat, Nesta'lîk geliştirmiş ve belgelere yeni estetik boyutlar katmışlardır. Hat sanatı Osmanlı toplumun her kesiminde ilgi görmüş Enderunda, şehzade mekteplerinde, Dîvân-ı Hümâyûn kalemlerinde medreselerde, sıbyan mekteplerinde hat dersleri verilmiştir. Ünlü hat sanatçıları Şeyh Hamdullah Ahmet Şemseddin Karahisâri, Hafız Osman Hafız Osman geliştirdikleri hat tertipleri daha sonraki kuşakları etkileyecek olan hat ekollerini oluşturmuştur.

Server Efendi Sergi salonunda yer alan belgelerde ve mühürlerde farklı hat türleri kullanılmıştır.Tahrir defterlerinde siyaka hattı, fermanlarda divani hattı, zabıt kayıtları defterlerinde ve tapu belgelerinde rika hattı, vakfiyelerde sülüs hattı ,tevkii hattı ,reyhani hattı , talik hattı kullanılmıştır.Çalışmanın sergi salonu koleksiyondan örneklerinin inceleneceği bölümlerde hat örnekleri de görülebilecektir.

Tuğra. Sultanlarının Hakânî yetini temsil eden tuğra Türkçe'deki "tugrag" kelimesinden türetilmiş ve her hükümdar için ayrı tasarlanmış imza hükmünde simgedir. İlk bilinen Osmanlı sultanı tuğrası Orhan Bey'e aittir.İlk tuğralar sultanın ismi

ve babasının ismi ile düzenlenirken zamanla "şah", "han" , "el-muzaffer dâimâ" kelimeleri eklenmiştir.

Belgenin önemine göre altın yaldızla ve tezhiple bezenmiştir. Tuğra beyze, tuğ, kürsü, zülfe olarak adlandırılmış bölümlerden oluşmaktadır.

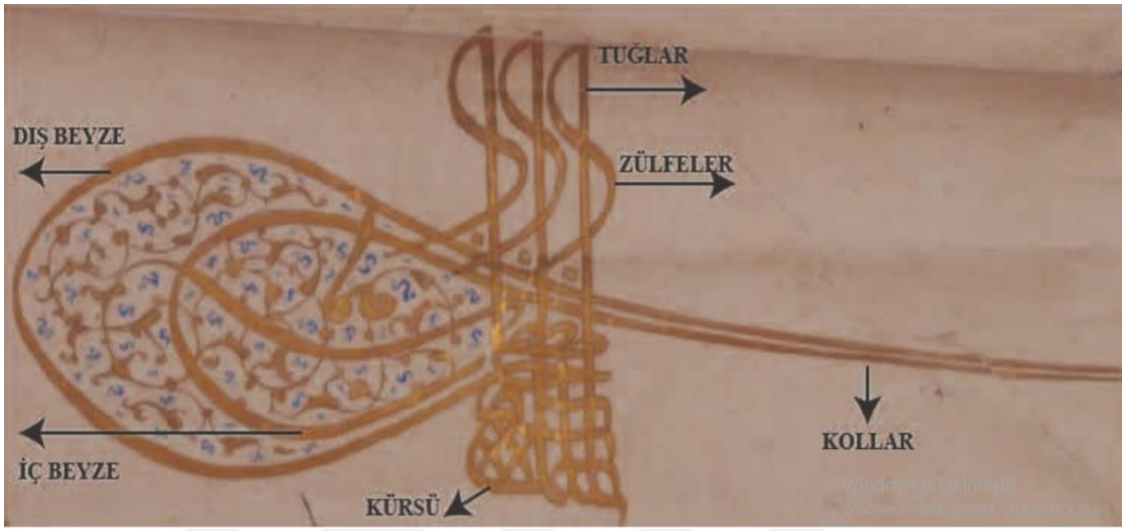

Görsel 7. Ayaz Paşa Hududnamesi Kanuni Sultan Süleyman Tuğrası

Sergi salonunda yer alan mülknamenin baş kısmında yer elan Kanuni Sultan Süleyman tuğrası altın ile çekilmiş, siyah mürekeple tahrirlenmiştir. Beyzesinde serbest rumi motifli dal kompozisyon ile tezhiplenmiştir.(Toktaş 2019)

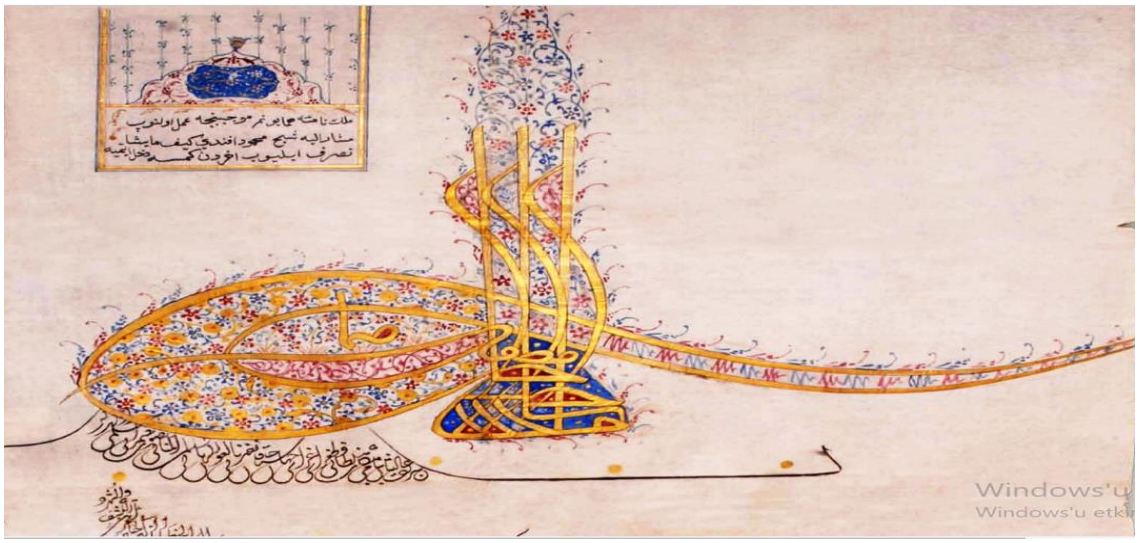

Görsel 8. Şeyh Mahmut Efendi'ye ait Mülkname-i Hümayun. IV.Murad tuğrası

Tuğra altınla çekilmiş siyah mürekeple tahrirlenmiştir. Dış beyzede çivit mavi vehaliç işi tezyinat yapılmıştır. Tuğ ve zülfeler tığlarla çevrilmiştir (Toktaş 2019).

Server Efendi

Görsel 10. Server Efendi Kabri

Sergi Salonu ismini veren Server Efendi, Defter-i Hakânide görev yapmış Defterhane Eminidir. Server Efendi, " kaide-i kadime " denilen kuralları titizlikle uygular ve Defterhanede ki kayıtların muhafazasına çok önem verirdi. Ancak, başına bir gün talihsiz bir olay gelir. Padişah iki köy arasındaki sınır anlaşmazlığı çözmek için akşam vakti Defterhaneden defter ister. Fakat Fatih Sultan Mehmet dönemindeki kanunnameye göre, Defterhane'den akşam vakti defter çıkarılması yasaklanmıştır.

Server Efendi bu kural üzerine "*Sultanımız af buyursunlar, defterleri çıkartamam"* şeklinde bir cevapla bu isteği reddetmiştir. Server Efendi'nin cevabı kendisine ulaştığında kendine itaatsizlik edildiğini düşünen Sultan Defterhane Eminin idamını ister. Bunu duyan Veziriazam, Sultan'a, dedesi Fatih Sultan Mehmet'in çıkardığı kanun gereğince Server Efendinin davranışında haklı olduğunu arz eder. Sultan idamın durdurulmasını ister. Fakat iş işten geçmiş, infaz yerine getirilmiştir. Sırrını vermeyip ser'ini yani başını vermeyi tercih eden görev şehidi Defterhane'nin bahçesine defnedilmiştir. O günden sonra "Ser verip, sır vermeyen" anlamındaki Server ismiyle anılan defter emini memurların evliyası olarak kabul edilmiştir. Devletin bekası ve güvenliği için şehitliği tercih eden Server Efendi'nin Devletin bekasının her şeyden önemli olduğu" mesajını ve gelecek nesillere taşımak için Sergi Salonuna bu isim verilmiştir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, evren ve örneklemi, veri toplama araçları ve elde edilen verilerin çözümlenmesinde kullanılacak yöntem ve teknikler belirtilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma tarama modelinde betimsel bir araştırma olarak planlanmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar, 2020). Tarama modellerinde, araştırmaya konu olan birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Değişkenleri herhangi bir şekilde değiştirme veya etkileme çabası gösterilmez. Bu bağlamda, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı Server Efendi Sergi Salonu bünyesindeki koleksiyon kapsamındaki nesneler ayrıntılı olarak incelenmiş; bu nesneler içinden lise 10. ve 11. sınıf tarih dersi öğrenim programında seçilen konular ile ilişkilendirilebilecek olanlar belirlenmiş ve müze eğitimi etkinlikleri hazırlanmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışmada iki farklı çalışma grubu bulunmaktadır.

1-Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nde çalışan arşivistler.

2-Millî Eğitim Bakanlığında çalışan tarih dersi öğretmenleri.

Verilerin Toplanması

1. Hazırlanacak eğitim kitapçığının içeriği konusunda TKGM' ü Arşiv Daire Başkanlığında çalışan beş arşivist ve MEB orta öğretim okullarında görev yapan beş tarih öğretmenin görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile alınmış ve görüşleri betimsel içerik analiziyle çözümlenerek rapora dönüştürülmüştür.

2. Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşiv Dairesi Başkanlığı Server Efendi Sergi Salonu Koleksiyonunun oluşturan nesne ve belgeler" belge analizi (belge inceleme) yöntemiyle incelenerek, MEB programlarındaki ders içerikleriyle karşılaştırılmış ve eğitim etkinlikleri oluşturulmuştur.

Verilerin Çözümlenmesi

Server Efendi Sergi Salonu koleksiyonu belge tarama yöntemi kullanılarak Kuyud-ı Kadime Arşivi temsil eden on dört örnek eser seçilmiş ve TKGM'ü Arşiv Dairesi Başkanlığı ile olan bağları ve koleksiyon içeriği anlatılmıştır. Bu eserlerin tanımlamasında tasnif bilgileri, fiziksel durumları, düzenlenme tarihi, yazım biçimi, yazım dili, hat türü, içerik bilgileri ve fotoğrafları çalışmada yer almıştır.

Eser verilerinin sentezlenmesi ile ortaya çıkan bilgiler, Lise 10. ve 11. sınıf tarih dersi konularıyla ilişkilendirilerek sekiz adet örnek müze eğitim etkinliği planı hazırlanmıştır.

Koleksiyonu temsil eden eserlerin belge analizleri ve müze eğitim etkinlik planları alanında deneyimli beş arşivist ve beş tarih öğretmeni tarafından değerlendirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formuyla yazılı olarak alınan cevaplardan betimsel analiz yöntemi kullanılarak ortak kavramlar ve tanımlamalar tespit edilmiş, temalar ve temalar arası ilişkiler ortaya konulmuştur. Betimsel analizi ile çalışma guruplarının tez çalışması konusundaki görüşleri de tespit edilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Server Efendi Sergi Salonu ve Koleksiyonu

Görsel 9. Server Efendi Sergi Salonu

Server Efendi Sergi Salonu T.K.G.M' nün ana hizmet birimlerinden Arşiv Dairesi Başkanlığı bağlı olarak 2009 yılında kurulmuştur. Hafta içi mesai saatleri içinde hizmet vermektedir. 220 m² alana sahip olan Sergi Salonunda iki boyutlu kağıt belgeler, haritalar, mühürler ve üç boyutlu kültür nesneleri yer almaktadır.

Koleksiyonun ana teması; Osmanlı Devleti toprak yönetimi ve mülkiyet kavramının gelişimidir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yıkılışına kadar toprak yönetimin esasını oluşturan tımar sisteminin değişimi ve mülkiyet anlayışın gelişimi buradaki belgeler eşliğinde kronolojik olarak görülebilmektedir.

Koleksiyon Başlıkları;

1- **Mülkiyet Öncesi Belgeler**: Osmanlı Devleti Klasik Döneminde toprak yönetimini temsil eden tahrir defterleri,

2- **Mülkiyete İlişkin Belgeler**: Osmanlı Devleti Duraklama ve Gerileme Dönemi toprak ve mülkiyet yönetimi reformlarının bürokrasiye yansımasını temsile eden; Hukuk Belgeleri, Zabıt Kayıtları Defterleri, Tapu Belgeleri, Mülknameler ,Hudutnameler ve Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki uygulama örnekleri,

3- **Vakfiyeler ve Vakıf Belgeleri**; Osmanlı Devleti coğrafyasında kuruluşundan yıkılışına kadar birçok vakıf kurulmuştur. Vakıf sisteminin somutlaşmış yansımalarının yer aldığı bu bölümde, vakfedilmiş mülk ve gelirleri belgeleyen ve hukuk sistemine dâhil eden belgeler yer almaktadır. Bu seksiyondaki belgelerin tarihi değeri açından ilkleri oluşturması ve Gelenekli Türk Sanatları adına (tezhip, hat, ebru) dönemsel bezenmeleri ihtiva etmesi kamuoyunun oldukça ilgisini çekmektedir.

4- **Haritalar**; Osmanlı Devleti aktif fetih politikasıyla Duraklama Dönemine kadar sürekli sınırlarını genişletmiştir. Sınırları içindeki toprakları kaydetmek ve haritalandırmak bu politikanın tamamlayıcı unsuru olmuş, hududnameler, sınırnameler ve haritalar sistemin içinde sürekli var olmuşlardır. Sergi Salonunda yer alan haritalar Tanzimat döneminden sonraki modern haritacılığın gelişimini temsil eden örnekler olması nedeniyle önemlidir.

5- **Mühürler**; İnsanoğlunun var olma içgüdüsünün evrensel somut imgeleri olan mühürler, bireyin ait olduğu toplumla veya eşyayla ilişkisini, hukuki statüsünü, siyasi üst kimliğini tanımlayan estetik izler olarak devletlerin bürokratik sistemi içinde daima var olmuşlardır. Mühür Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında daha çok Hakâniyet ve yetki temsilinde kullanılırken zamanla Devletin ve Hakânın iradesinin temsil edildiği tüm işlerin onaylanmasında da kullanılan güvenlik emaresi olmuştur. Sergi Salonunda bulunan mühürler Kuyud-u Kadime Arşivindeki büyük mühür koleksiyonunu temsil eden 81 adet metal ve ahşap resmi mühürden oluşmaktadır. Osmanlı Devleti'nin Defter-i Hakan-i Nezaretine ve memurlarına verdiği yetkiyi gösteren, toprak / mülkiyet / kanun / bilgi güvenliği ilişkisini kanıtlayan görsel simgeler olması açısından önemlidir.

Bu çalışmada Server Efendi Sergi Salonunda yer alan koleksiyon alt başlıkları olan; Mülkiyet Öncesi Belgeler, Mülkiyete İlişkin Belgeler, Vakfiye ve Vakıf Belgeleri, Haritalar ve Mühürlerden örnekler seçilerek koleksiyon tanıtılacaktır.

I- Mülkiyet Öncesine İlişkin Belgeler;

1.1-Tahrir Defterleri

1.1.1 Menteşe Mufassal Tahrir Defteri

Menteşe Mufassal Tahriri Defteri	
Yer Ad	*Menteşe (Muğla) Livası*
Tarih	*H.991 / M.1583*
Dönem	*III. Murad*
Fonu	*KK. TTd. 142*
Tuğra	*III. Murad Tuğrası*
Ebadı	*16x40*
Sayfa Adedi	*256*
Yazı Sitili	*Osmanlıca / Siyakat hattı*

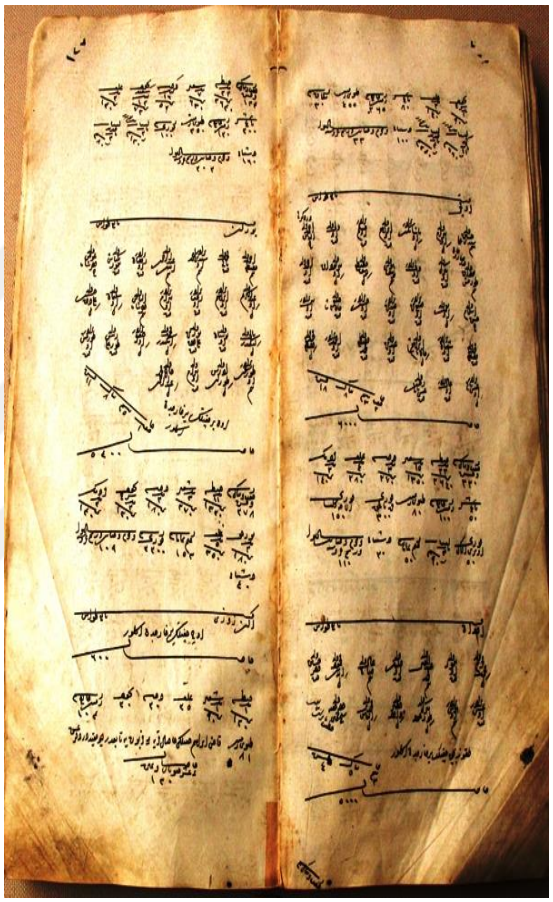

Menteşe Beyliği, Osmanlı topraklarına M.1391 yılında Yıldırım Beyazıt döneminde katılmıştır. 1402'de Çubuk Zaferi'nden sonra Timur'un hâkimiyetine giren sancak M.1424 yılında II. Murat döneminde tekrar Osmanlı topraklarına katılmıştır. Beylik dönemindeki ismiyle "Menteşe" Sancağı olarak Anadolu Eyaleti'ne bağlanan sancak 1827'deki yeni idari yapılanmada Aydın Eyaleti'ne bağlanmıştır.

Sancağın miri arazileri üzerinden toplanacak vergilerinin tespiti için M.1583 tarihinde III. Murad dönemi tahririnde düzenlenmiş Menteşe muffasal defterde merkez Muğladır. Sancağın kazaları; Peçin (Milas), Eskihisar, Muğla, Tavas, Meğri, Pırnaz,

Köycüğez, Bozöyük, Mazon, Eski Hisar, İsravalos dır.Cemaatleri; Oturak Barza, Cemat-i Güne Mazra, Germiyan ve Göçeri, Cemat-i Mukataa-i İskender bey, Cemat-i Kayı, Cemat-i Hürrem, Cemat-i Kızılca Balaguç, Cemat-i Karaca Koyunlu dur.Defterin ilk kısmında köylerde ikamet eden cemaat mensubu kişiler ikinci kısımda idari taksimat içersinde yer alan kaza ve köylerde yaşayan vergiye tabii olan/ olmayan erkek nüfus baba isimleri birlikte yer almıştır.Tasarruf edilen topraklar çift, bennak, kara vergilerine ve kişiler de öşür vergisine tabi olurken, yetiştirilen tarım ürünlerinden şa'ir (arpa), hınta (buday), alef (yulaf), pembe (pamuk) nohud, burçak, keten, armud, piyaz (soğan), ganem (koyun), kuvare (kovan), asiyab (değirmen) vb. ürün vergileri ürün miktarları ve kıymetleri tespit edilmiştir.Bunların dışında defterde;

H. 24 Safer 1224 tarihli zuamadan Seyit Halil 'in Meğri de Kayı, Taş Kayı ve Güllemtar köyleri tımar arz ettiği bir hüccet kaydı,

H. 23 Rebi'ül Evvel 1304 tarihli Virgi Emaneti Kuyud-ı Defteri Hakânî İdarisine yazılmış Aydın Vilayeti Menteşe sancağı Bodrum kazasında bulunan simli kurşun madeni ilgili sınırların yeniden belirlenmesi talebi ilgili kaydı,

H. 27 Cemazı'el Evvel 1285 tarihli Bodrumda Perşembe günleri pazar kurulması için düzenlenmiş İkame-i Pazar kaydı bulunmaktadır.

1.1.2 Menteşe İcmal Tahrir Defteri

Menteşe İcmal Tahriri Defteri	
Yer Adı	*Menteşe (Muğla) Livası*
Tarih	*H.991 / M. 1583*
Dönem	*III. Murad*
Fonu	*TKG.KK. TTd . 312*
Tuğra	*III. Murad Tuğrası*
Ebadı	*14x39*
Sayfa Adedi	*100*
Yazı Sitili	*Osmanlıca / Siyakat hattı*

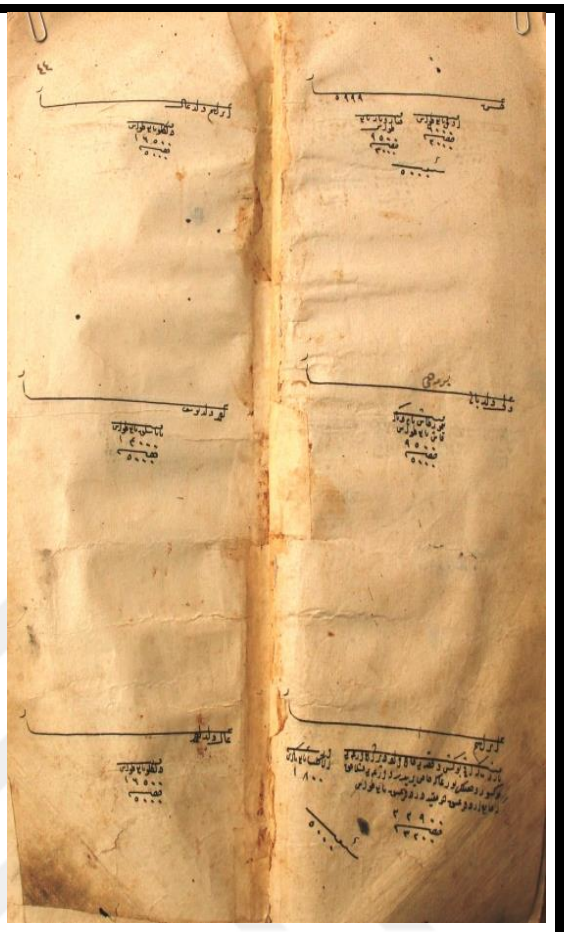

Arap diline ait bir kelime olan "icmal" özetlemek anlamını taşırken Osmanlı bürokrasisinde maliye, evkaf, timar ve askeriye işlerinde kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Tımar sistemi ait bilgilerinin kaydolunduğu Mufassal defterlerden yararlanarak hazırlanan verilecek (tevcii) gelirlerin / giderlerin özetinin yer aldığı bir tür bütçe defteridir. Kastamonu kadısı olan Hacı Hasan ve Defter-i Hakânî katiblerinden Katib Hüseyin tarafından yapılan Menteşe livası tahririn sonucunda, havass-ı hümâyûn'a, ümera'ya, zuama'ya verilecek timar hisselerinin taksim ve tevzii bilgilerinin özetlendiği defteridir. Sancağın Kazaları, Peçin,Eskihisar, Muğla, Tavas, Megri, Pırnaz, Köycüğez, Bozöyük, Mazon, , Eski Hisar, İsravalos Müstahfizan-I Kal'a-i Peçin, Müstahfizan-ı Kal'a-i Bodrumdur.

1.1.3 Kudüs-i Şerif Livası Evkaf Tahriri Defteri

Kudüs Evkaf Tahriri Defteri	
Yer Adı	*Kudüs-i Şerif Livasi*
Tarih	*H.970 / M (1562-1563)*
Dönem	*Kanunî Sultan Süleyman*
Fonu	*TKG.KK. TTd. 406*
Ebadı	*15x39*
Sayfa Adedi	*16*
Yazı Sitili	*Osmanlıca / Siyakat hattı*

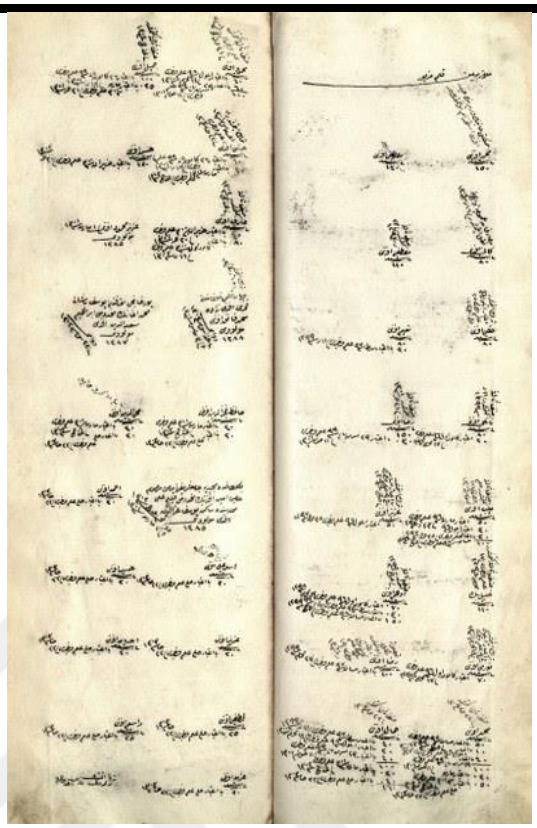

Kudüs Akdeniz' in kıyısında Lut gölünün batısında çok eski tarihlerde kurulmuş üç büyük dinin kutsal kabul ettiği Ortadoğu şehridir. Yavuz Sultan Selim döneminde (M.1516) Osmanlı Devleti topraklarına katılan Kudüs (M. 1917 kadar) dört asır vergiye tabii olmayan sancak statüsünde kalmıştır. Şehirde Memluklulardan Osmanlıya uzan İslam medeniyetinin izlerini taşıyan camii, medrese, tekke, zaviye ve türbe yapıları olarak görülmektedir. Dini, sosyal, ekonomik hayatın vazgeçilmez kurumları olan Vakıflar bu yapılarda hizmet vermiştir. Sancak dahilinde kurulan vakıfların tüzel kişiliklerine ait bilgiler, gelirleri (arazi, bağ, bostan, dükkan, ev vb..) Kudüs-i Şerîf Livâsı Evkâf defterine kaydedilmiştir. Defterin içeriği iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm defterin ilk on iki sayfası olan ve 95 adet vakıf adı ve gelirlerinin kaydının olduğu vakfı şerif kısmıdır. Defterin son beş sayfası ise 49 adet özel mülkün ve sahiplerinin kaydedildiği " Emlâk-ı der Livâ-i Kuds-i Şerîf" başlıklı İkinci kısımdır (Işık, Ayan 2015).

Defterin cildi siyah renkte ve orijinaldir. İç cilt kapağında battal ebru süslemesi vardır. Defterin baş kısmında küçük bir ek pusula olan visale yer almıştır.

II- Mülkiyete İlişkin Belgeler;

2.1-Mülknâmeler

Mülk kelimesi Arap dilindeki hâkimiyet kurmak, tasarrufta bulunmak anlamına gelen milk fiilinden türetilmiş, Türkçe sözlükte ise tasarruf edilen mal anlamında kullanılmaktadır. Osmanlı Devleti toprak yönetim esaslarını İslam hukuku usullerine göre düzenlenmiş miri arazi, mülk arazi ve vakıf arazi uygulamalarını İslâm toprak hukukuna uygun olarak sürdürmüştür.

Mülk topraklar; Sultanın iradesi ile fetih sonrasında fatihlere, memleketin imar ve iskânında devlete hizmet eden memurlara, askerlere temlik edilen yani devredilen mülklerden ve usulüne göre satılarak parası tahsis edilen topraklardan oluşmaktadır. Bir mülk'ün hükümdar tarafından şer'î hukuka uygun olarak, mal sahipliğinin bir veya birkaç şahsa verildiğini gösteren ferman ya da vesikaya " mülkname, mülknâme-i hümâyûn, temliknâme veya temliknâme-i hümâyûn " denilmiştir. Yeni sultan tahta geçtiğinde yapılan tahrir yoklamaları ile kişilere malikâne olarak verilen mülkiyetlerin teftişleri yapılır, sorumluluklarını yerine getiren temlik sahiplerinin hüccet veya mülknameleri yenilebilinir (tecdid) veya mülk topraklar evlatlık vakıf haline dönüştürülmemişlerse miri araziye dâhil de edilebilmiştir. (Barkan.1980)

2.1.1 Evrenos Bey Mülknâmesi

Evrenos Bey Mülknâmesi	
Yer Adı	*Köstendil,Filibe, Siroz,Gümülcine, Selanik*
Tarih	*H.Cemaziye'l-evvel 1012 M. Ekim 1603*
Dönem	*I. Ahmed*
Fonu	*TKG.KK.VKF CD 48*
Ebadı	*33x107*
Sayfa Adedi	*Tek Parça Rulo Metin*
Yazı Sitili	*Osmanlıca Divani Hattı*

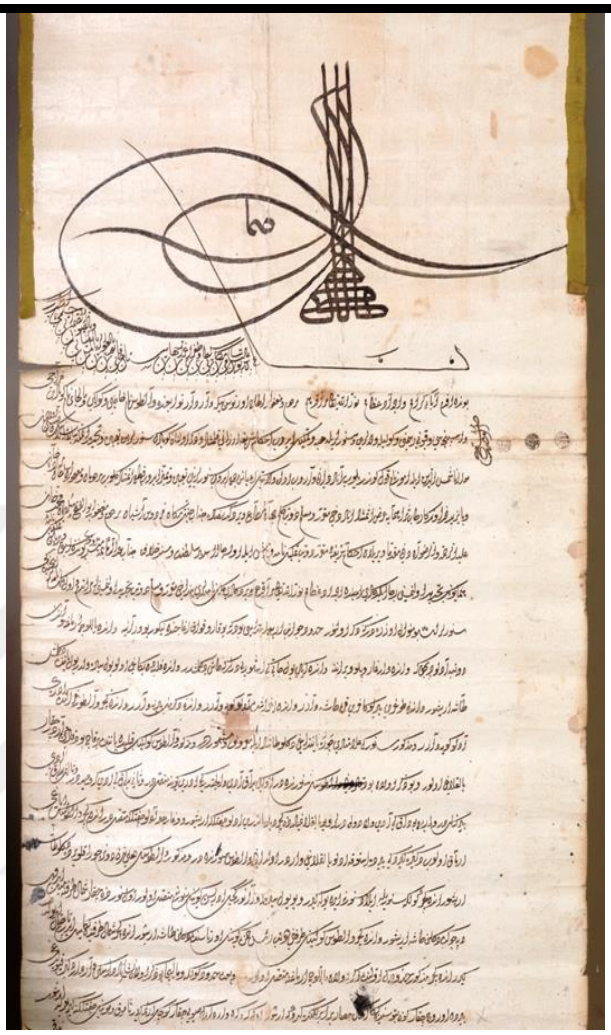

Osmanlı Devleti Kuruluş Döneminde Rumeli ve Balkan topraklarının fetihinde önemli zaferlere imza atan Gazi Evronos Bey Orhan Gazi, I. Murad, I. Bayezid ve I. Mehmed'in takdir ve güvenlerini kazarak Balkanlarda Osmanlı medeniyeti tesisinde oldukça önemli yeri olan akıncı uç beyi ve sancak beyidir. Başarılı fetihleri ile Keşan, Edirne, Dimetoka, Gümülcine, Ferecik, İskeçe, Kavala, Karaferye, Drama, Yenice-i Vardar vb. Balkan coğrafyasındaki önemli merkezleri Osmanlı Devleti sınırlarına dahil ederken buralarda Türk medeniyetinin gelişmesi adına önemli adımlar atmış, vakıflar kurmuştur. I.Murat ve I. Mehmet dönemlerinde Evronos Bey'in askeri ve siyasi başarıları nedeniyle Balkanlarda bazı yerler kendisine mülk olarak verilmiştir (Barkan 1980). Server Efendi Sergi Solonu koleksiyonunda yer alan Evronos Bey mülknameside daha önce düzenlenmiş bu mülknamelerin tecdidi yani yenilenmesidir. Dua cümlesi **ve**

I. Ahmed'in tezyinatsız tuğrası ile başlayan mülkname fermanın yazılma sebebi ve I. Murad döneminden itibaren verilen mülkler ve hudutları, tecdîd dönemleriyle devam etmiş son kısımda ise sultanın emirlerine uymayanlar için te'kid-tehdîd bölümü ve mülknamenin tarihine yer verilmiştir (Kılıç,2009).

2.2 Hudutnameler/ Sınırname

Osmanlı Devleti sınırları veya ülke içindeki köy, vakıf ve mülk statüsündeki arazilerin sınırlarını tespit etmek için düzenlenmiş resmî belgedir. Arazi sınır hattı üzerindeki belirleyici işaretler ve yerler (dağ, tepe, ırmak, taşla sınırla yapılan sınırlar vb.) referans olarak belirtilerek ilin, köyün, mülk arazilerin veya vakıfa verilen mülklerin sınırları belirtilmiştir.Mahallinde tahrir işlemini sırasında tahrir memurlarının, anlaşmazlık durumunda ise kadıların düzenlediği sınır belirten hüccetler İstanbul'a gönderilerek "hudunâme-i hümâyun"lar (sınırnâme-i hümâyun) düzenlenmiştir (Kütükoğlu 1998) .

2.2.1 Ayas Paşa Evkafı Hududnamesi

Ayas Paşa, Yavuz Sultan Selim döneminde birçok sefere katılmış, Kanûnî Sultan Süleyman döneminde sadrazamlık yapmış devlet adamıdır. Kurduğu vakıf için üç adet vakfiye düzenlenmiştir.

Bordo kubur içinde muhafaza edilen hududname 35x48 cm ebadında, celi divani hattı ile yazılmış otuz iki satırdan oluşan rulo şeklinde fermandır. Baş kısmında altın renkli, haliç işi bezemeli Kanuni Sultan Süleyman'a ait tuğra çekilmiştir

Hudunamenin ilk yirmi dört satırında Ayas Paşaya mülk olarak verilen; Vize kazası, Gündoğmuş mezrası, Üsküdar karyesi ile mülkü Danişmendlü, Dumanluca, Doğancı, Güvendiklü köylerin, Umûr çiftliği, Pınaric, Ayoyani mezralarındaki arazilerin sınırları kalan kısımda ise beş bin akçe gelirin vakf edildiği, Paşa'nın erkek evlatları soyundan gelen kişilerin vakfın gelirlerinden faydalanabileceği ve vakıf şartlarını değiştirmek veya bozmak isteyen kişiler için yapılan te'kidler ve Vize Kâdîsı Mevlânâ Şemseddî' nin sınır tespiti için görevlendirildiği belirtilmiştir.

Ayas Paşa Evkafı Hududnamesi		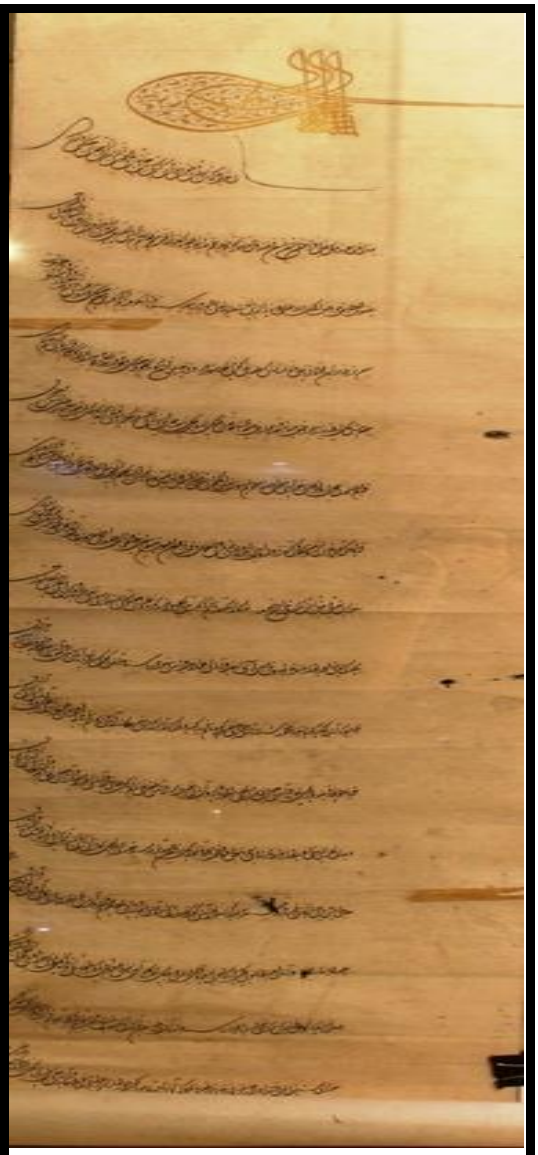
Yer Adı	*Gündoğmuş mezrası, Üsküdar karyesi, Danişmendlü, Dumanluca, Doğancı, Güvendiklü köyleri, Umûr çiftliği, Pınaric, Ayoyani*	
Tarih	*H.931/M. 1524*	
Dönem	*Kanûnî Sultan Süleyman*	
Fonu	*TKG.KK.VKF. Cd.18*	
Ebadı	*35x48 cm*	
Sayfası	*Tek Parça Rulo Metin*	
Yazı Sitili	*Osmanlıca Divani Hattı*	

2.3. Tapu Senetleri

Erzurum Sancağı, Hınıs Kazasına ait Tapu Senedi		
Tarih	H.Ramazan 1281	
DiliYazı Sitili	Osmanlıca Rika hattı	

Osmanlı Devleti 1839 Tanzimat Fermanıyla birlikte devletin geleneksel yapısında birtakım değişimlere gitmiş kişilere özgürlük, eşitlik, mülkiyet edinme ve miras bırakabilme gibi özgürlükler tanımıştır. Vergi toplamakla görevli mültezim ve muhassıllara da miri arazi ile ilgili tasarruf işlemlerini yapma ve "Atik Senet" (Sipahi senedi, Zaim sened veya Tapu temessüğü) düzenleme yetkisi verilmiştir. Bu işlemlerin kayd edildiği Köhne defterler ve atik senetler günümüze ulaşamamıştır.

Biga Sancağı Lapseki Kazasına ait Tapu Senedi		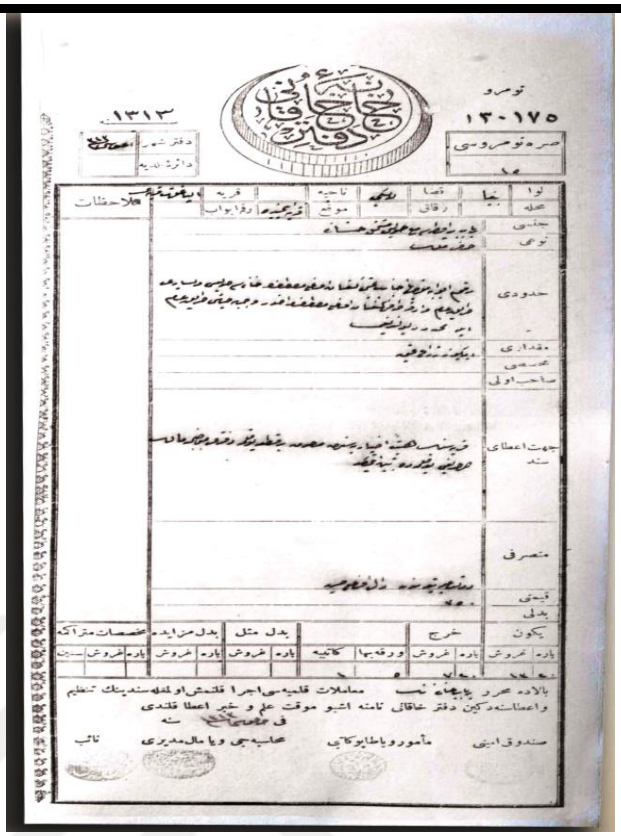
Tarih	R. Ağustos 1313 M. Ağustos 1897	
Yazı Sitili	Osmanlıca Rika hattı	

M.21 Mayıs 1847 (R.1263) tarihinde çıkarılan Tapu Nizamnamesi ile taşınmazların Defterhane-i Amire kalemi tarafından tapu defterine kaydolması ve merkezde hazırlanan baş tarafı «tuğralı» (padişahların imza yerine kullandıkları özel şekilli işaret) ve matbu tapu senedi verilmesi kabul edilmiştir. 1325 (M. 1909) yılında tapu senetlerinin mahallerindeki tapu idarelerince verilmesine başlanmıştır.

Osmanlı Devleti döneminde hazırlanan tapu senetlerinde taşınmaza ait; il (liva / sancak), ilçe (kaza), köy (karye), mahalle, mevkii, hududu (sınırı), nevi'i (işlem türü), mülkün miktarı, cinsi (mülkiyetin şekli), işlem tarihi (tesis tarihi), işlem numarası (yevmiye numarası), maliki (mutasarrıfı), el değiştirme sebebi (iktisabı/ cihet-i itası), sâhib-i evveli (önceki sahibi) kıymeti, defterhaneye kaydolma tarihi bilgileri yer alır. Senedin baş kısmında padişaha ait tuğra son kısmında ise Defterhâne-i Hâkânî mührü yer alır

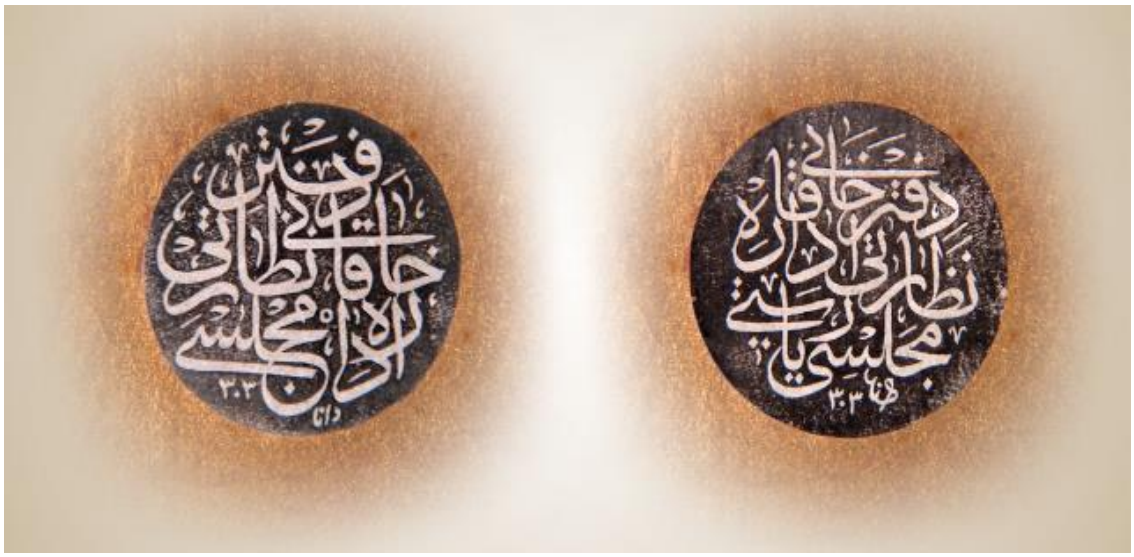

Görsel 11. Defterhâne-i Hâkânî Mührü

İstanbul Sultan Ahmet Meydanı Defter-i Hakânî Binası Tapu Senedi		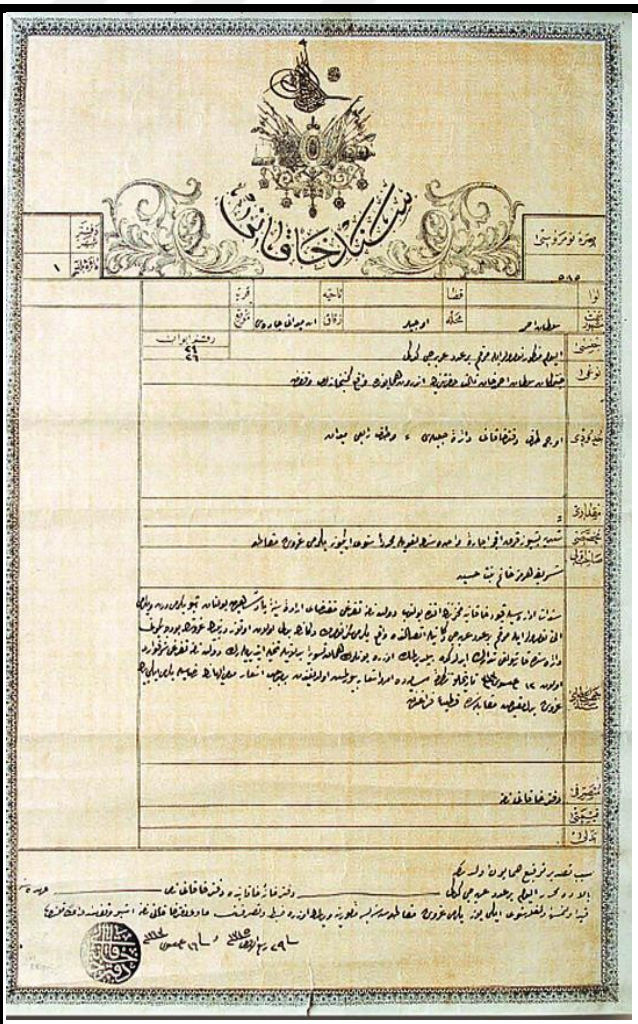
Tarih	*H. R.Evvel 315* *R.Ağustos 1313* *M.Ağustos 1878*	
Dönem	*II. Abdülhamit*	
Yazı Sitili	***Osm****anlıca Rika hattı*	

Atatürk'ün Konya daki mülkiyetine ait Tapu Senedi	
Tarih	*17 Ağustos 1928*
Dönem	*Cumhuriyet Dönemi*
Yazı Sitili	*Osmanlıca rika hattı*

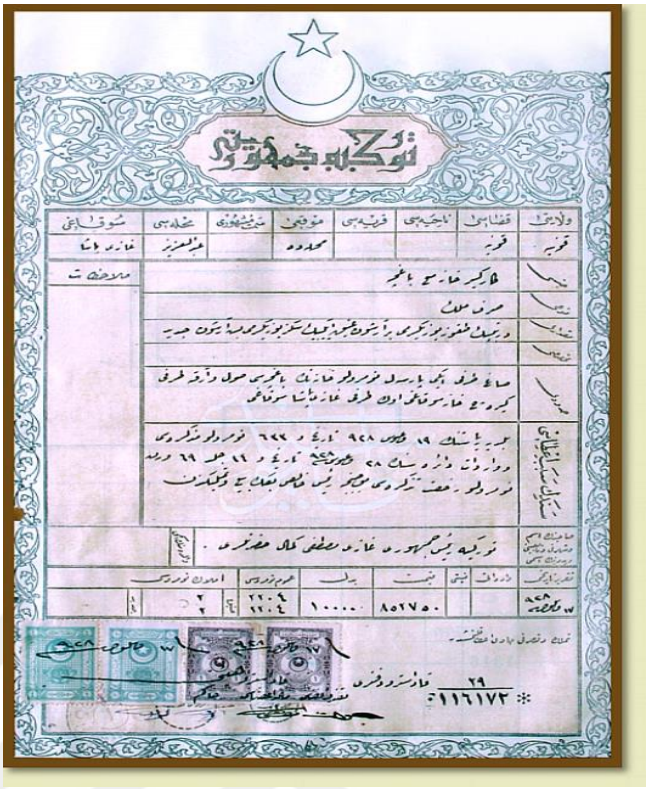

Cumhuriyetin ilanından sonra Osmanlıca rika hattı ile düzenlenmiş Atatürk'e ait mülkün tapusu.

İzmir de Latin Harfleri düzenlenmiş İlk Tapu 1 numaralı Senedi	
Tarih	*O3/07/1932*
Dönem	*Cumhuriyet Dönemi*
Yazı Sitili	*Latin harfli*

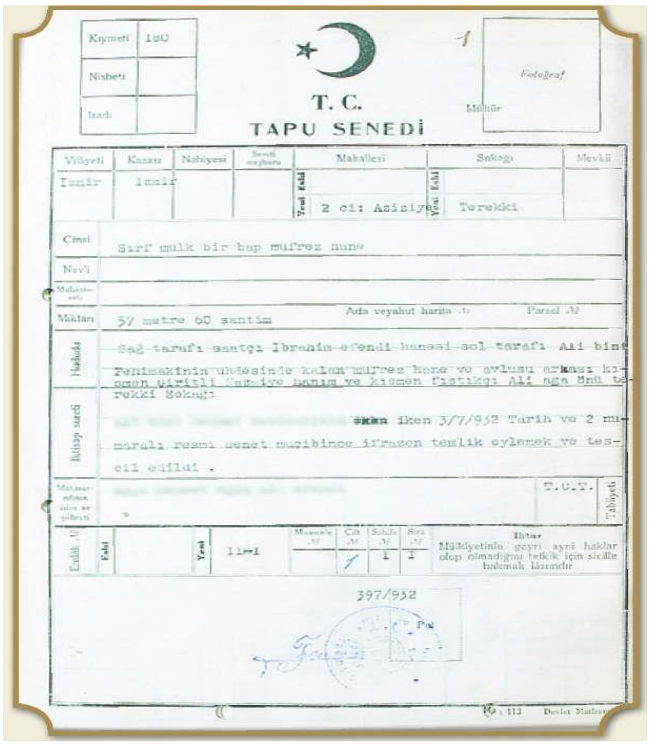
T. C.
TAPU SENEDİ

1929 tarih ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun 3. maddesi ile tapu senetleri Latin harfleri ile düzenlenmeye başlamıştır.

2.4 Tapu Zabıt Kayıtları Defterleri

Defterhane-i Hakânî Kaleminin kurulduğu ve arazi üzerindeki tasarrufların kayıt altına alınmaya başlandığı 1847 tarihinden itibaren tasarruf hakkı verilen kişilere ait taşınmazların kayıtlarının tutulduğu defterlerdir. Bu kayıtların tutulmaya başlanması ile bugünkü tapu sicilinin temeli atılmıştır.

Bu defterlerde, taşınmaz malların sıra numaraları belirtildikten sonra, bağlı bulunduğu kaza/ nahiye, mahalle/köy, mevki ve cins bilgileri gösterilmektedir. Ayrıca taşınmazın hudutları ile miktarı gösterildikten sonra maliki ve edinme sebebi de belirtilmektedir. Yine taşınmazlarla ilgili ferağ, intikal, satış vb. değişiklikler olmuşsa, bu taşınmazın geldi-gitti sütunlarındaki bilgilerinden ilk tesis kayıtlarına ya da tedavüllerine ulaşılabilmektedir.

Kuyud-u Kadime Arşivinde dönemine ve tutuluş tarzına göre oluşturulmuş Zabıt-Kayıt Defterleri:

1- Arazi-i Atik Defterleri
2- Vakf-ı Atik Defterleri
3- Arazi-i Cedit Defterleri
4- Vakf-ı Cedit Defterleri
5- Emlak Yoklama Defterleri
6- Emlak Daimî Defterleri

2.4.1 Araz-i Atik Zabıt Kayıt Defteri

Prizrin Livası Araz-i Atik Zabıt Kayıt Defteri	
Yer Adı	*Prizrin Livası* *Rudine kazası*
Tarih	*H.1265 ila 1286 /* *M.1848 ila 1869*
Dönem	*Abdülmecid ve Abdülaziz*
Fonu	*Yurt Dışı Zabıt Kayıt Defteri 2226*
Ebadı	*53x193 cm*
Yazı Sitili	*Osmanlıca Siyakat hattı*

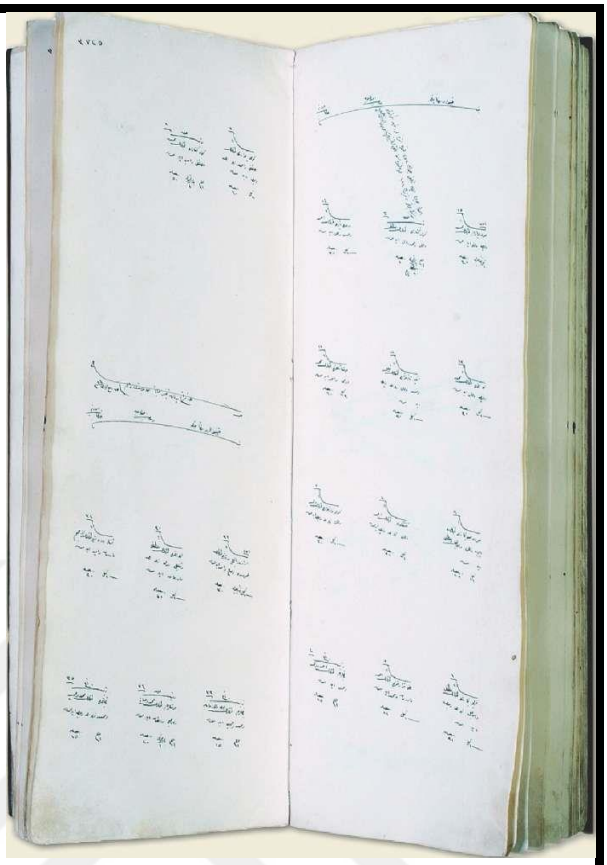

Atik kelime anlamı "eski"dir. İlk tutulan Zabıt Kayıt Defterindendir.1263 (1847) tarihli tapu nizamnamesine dayanılarak, 1265 (1849) tarihinden sonra düzenlenen eski kayıt defteridir. Bu defterdeki kayıtlarda taşınmazlara ait şu bilgiler yer alır; İl (liva/sancak), ilçe (kaza), köy (karye), mahalle, mevkii, hududu (sınırı), nevi'i (işlem türü), mülkün miktarı, cinsi (mülkiyetin şekli), işlem tarihi (tesis tarihi), işlem numarası (yevmiye numarası), maliki (mutasarrıfı), el değiştirme sebebi (iktisabı/cihet-i itası) varsa geldisi ve gittisi.

2.4.2 . Vakf-ı Cedit Zabıt Kayıt Defteri

Sofya Livası Vakf-ı Cedit Zabıt Kayıt Defteri	
Yer Adı	*Sofya Livası* *Dobniçe Kazası*
Tarih	*R.Şubat 1291* *M.1876*
Dönem	*II. Abdulhamit*
Fonu	*Yurt Dışı Zabıt Kayıt Defteri 4148*
Ebadı	*33x39 cm*
Yazı Sitili	*Osmanlıca Rika hattı*

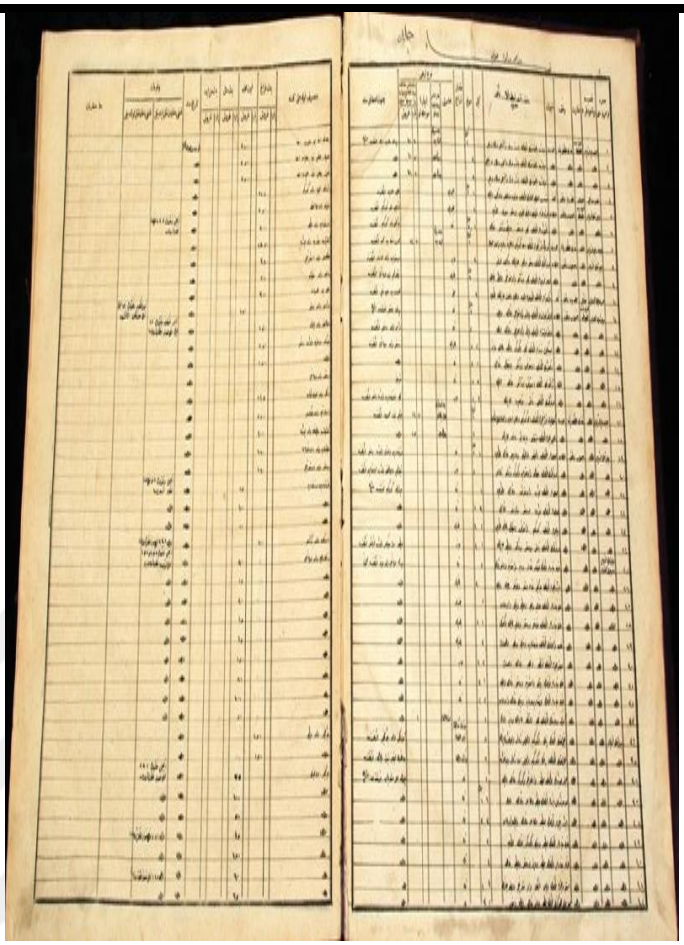

1871 (R.1288) tarihinden sonra düzenlenmiş yeni anlamına gelen Cedit Zabıt Kayıt defteridir. Vakıflara ait taşınmazların kayıt edilmiştir.

Bu defterlerde, taşınmaz malların sıra numaraları belirtildikten sonra, bağlı bulunduğu kaza/ nahiye, mahalle/köy, mevki ve cins bilgileri gösterilmektedir. Ayrıca taşınmazın hudutları ile miktarı gösterildikten sonra maliki ve edinme sebebi de belirtilmektedir.

2.4 Hukuk Belgeleri

2.4.1 Arazi kanunnamesi;

17 yüzyıl. Osmanlı Devleti tımar sisteminde ortaya çıkan aksaklıkların ıslah edilememesi ve Tanzimat Fermanın getirmiş olduğu özgürlüklerin etkisiyle toprak sisteminde reformları gerekli kılmıştır. 19 yüzyıl çağdaş yaşamına uygun Arazi kanunnamesi Cevdet Paşa tarafından hazırlanmış, Sultan Abdülmecit iradesi ile

onaylanmıştır. Mülkiyeti devlete ait olan miri arazinin Hazine menfaatleri gözetilerek, intikal ve tapu işlerini düzenli şekilde yeniden ele almak amacıyla hazırlanmıştır.

Arazi kanunnamesi; Kanun bir mukaddime, üç bab ve altı fasıl içerisinde 132 madde ve bir hatimeden ibarettir. Miri araziye ayrılan birinci babın birinci faslı tasarruf, ikinci faslı ferağ, üçüncü faslı intikal, dördüncü faslı da mahlulatla ilgilidir. Metruk ve mevat 64 araziye ait ikinci babın birinci faslı metruk, ikinci faslı mevat araziyi düzenlemektedir. Üçüncü bab ise "müteferrikata ayrılmıştır. (Yıldırır, Kadıoğlu 2010).

Söz konusu Arazi Kanunname-i Hümayunu Matbu taş baskıdır.

Arazi Kanunname-i Hümayunu	
Tarih	*H.Şevval1274* *M. Haziran 1858*
Yazı Sitili	*Osmanlıca Rika Hattı*

2.4.2 Tapu Nizamnamesi

İlk kısmında Defterhane tarafından merkez ve taşrada yürütülecek tapu işlemleri ve hükümleri ayrıntılı olarak ele almış, ikinci kısmında Eytam Çiftliği Hakkında düzenlemeler yapılmıştır. (Yıldırır, Kadıoğlu 2010).

Tapu Nizamnamesi	
Tarih	*H.Cemaziye'l-ahir 1274 M.10 Ocak 1858*
DiYazı Sitili	*Osmanlıca Rika*

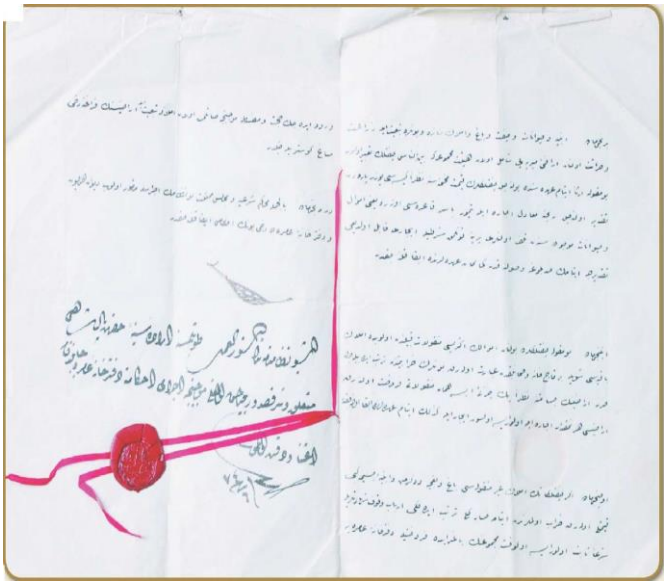

III- Vakfiyeler ve Vakıf Belgeleri

Vakıf, hayır amaçlı topluma hizmet eden sosyal, ekonomik, dini vb. alanda kamusal hizmet veren, kuralları ve hukuku olan, giderlerin karşılanabilmesi için belirli gelirin ve mülkün bağış yoluyla tahsis edildiği kurumlardır.

Vakfiye, vakfa tüzel kişiliğini kazandıran belgedir. Vakfiye metninde; vakfın amacı, türü, gelir ve gider kalemleri, yöneticileri, hizmet alan ve hizmet veren kişiler, hangi hallerde son bulacağı gibi vakıfın hak ve yükümlülük sınırları belirlenmiştir. Osmanlı Devleti döneminde düzenlenmiş vakfiyeler kadı tarafından onaylanıp sicile kaydedilmesi ile hukuki kişiliğini kazanmıştır.

Türkler Anadolu'da, Orta Asya'dan getirdikleri gelenekleri ve İslâm hukuku esasları ile Selçukludan günümüze kadar pek çok vakıf kurmuştur. Osmanlı Devleti medeniyeti imarında vakıf kültürü önemli bir yere sahiptir. Vakıf felsefesi kapsamında sancaklarda, kazalarda, köylerde toplum hizmeti için yapılan camii, çeşme, köprü, hastane, okul, aşevi vb. pek çok yapı eğitim, din, beledi, ekonomik ve sosyal hizmet alanlarında sunduğu kurumsal hizmetlerle fetih ettiği topraklarda Türk-İslâm medeniyetinin yerleşmesine ve gelişmesine önemli fayda sağlamış, çok uluslu nüfusu uzlaşma noktasında yakınlaştırmıştır.

Vakıflar ve kaynakları Osmanlı Devleti bürokrasi içerisinde tahrir defterleri, vakfiyeler, vakıf belgeleri, zabıt defteri vb. belgelerle kayıt altına alınarak kontrolü sağlanmış, vakıf hukuk çerçevesinde vakfiye şartları ve vakıf yönetimden sorumlu mütevelliler devlet adına nazırlar ve kadılar tarafından denetlenmişlerdir. Günümüze

ulaşan Vakıf belgeleri Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü arşivlerinde ve Topkapı Sarayı Müzesi, Ankara Etnografya Müzesi vb . müzelerin arşivlerinde yer almaktadır.

3.1 Ebu Sultan Mehmet Han Vakfiyesi (Ayasofya Vakfiyesi)

Ebu Sultan Mehmet Han Vakfiyesi (Ayasofya Vakfiyesi)	
Tarih	M.1463
Fonu	TKG.KK.VKF.Cd.11
Dönem	Fatih Sultan Mehmed'in
Dili ve Yazı Sitili	Arapça

Yunanca "bilgelik" anlamındaki "sophos" kelimesinden günümüze gelen Ayasofya, Bizans İmparatoru I.Justinyen tarafından M.S 532-537 yıllarında İstanbul da Hipodrom civarında yapılmış katedraldir.

M.S 1453 yılında İstanbul II. Mehmet tarafından fethedilince şehrin yapıları ihtiyaca göre yeniden işlevselleştirilmiş, Ayasofya ve bazı kiliseler camii olarak hizmet vermeye başlamıştır. Bu camiiler amacına hizmet ederken giderlerinin ve ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için M.S 1463 tarihinde Fatih Sultan Mehmet tarafından "Ebu Sultan Mehmet Han " vakfı kurulmuş ve vakfa gelir kaynakları tahsis edilmiştir. 600 yıl

boyunca vakfa Türk-İslam geleneğine uygun yeni yapılar eklenmesiyle Ayasofya Camii ve külliyesi devletin gücünün sembolleştiği ikonik Türk sanat eseri olmuştur.

Fatih Sultan Mehmet tarafından düzenletilen 65,30 m. uzunluğundaki arapça ilk vakfiye Server Efendi Sergi Salonu koleksiyonunda yer almaktadır. Daha sonraki dönemlerde vakfa yeni gelirler tahsis edilince vakfiyeye yeni ek düzenlemeler yapılmıştır. Ayasofya Camii Vakfiyeleri olarak da isimlendirilen vakfiyeler; T.K.G.M' gü Kuyud-ı Kadime Arşivinde, Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivinde, Vakıflar Genel Müdürlüğünde, Türk İslam Eserleri Arşivinde bulunmaktadır. II Beyazıt döneminde iki Arapça ve birde Türkçe tercüme şeklinde üç nüshası alınmıştır. Arapça olanlar Türk İslam Eserleri müzesinde diğeri de Topkapı sarayındadır.

Vakfiyenin kapsamındaki yapılar(kurumlar); Ayasofya Camii, Fatih Camii, Medrese, Dar'ül Şifa, İmareti Amire, İmareti Amire Mutfağı, Dar'ül Talim, Zeyrek Camii, Eski İmaret Camii, Dar'ül Feth Camii, Şeyh Vefa Zade Camii, Kule-i Cedide Camiidir.

Vakfiyenin Bölümleri; 1- Davet 2-Mevkuf 3-Vakfın Şartlar 4-Vakfın Rucu Şartları 5-Vakfı Bozacaklar İçin Beddua 6-Kadı'nın Hükmü (Akgündüz, 2005).

3.2 Bezm-i Âlem Valide Sultan Vakfı Tahrir Defteri

Bezm-i Âlem Valide Sultan Vakfı Tahrir Defteri	
Tarih	*1257(H)- 1841(M)*
Fonu	*TKG.KK.VKF. Cd.141*
Dönem	*Abdülmecid*
Ebadı	*19x 43 cm*
Yazı Sitili	*Osmanlıca Rika kırması , Nesih Siyakat hattı*

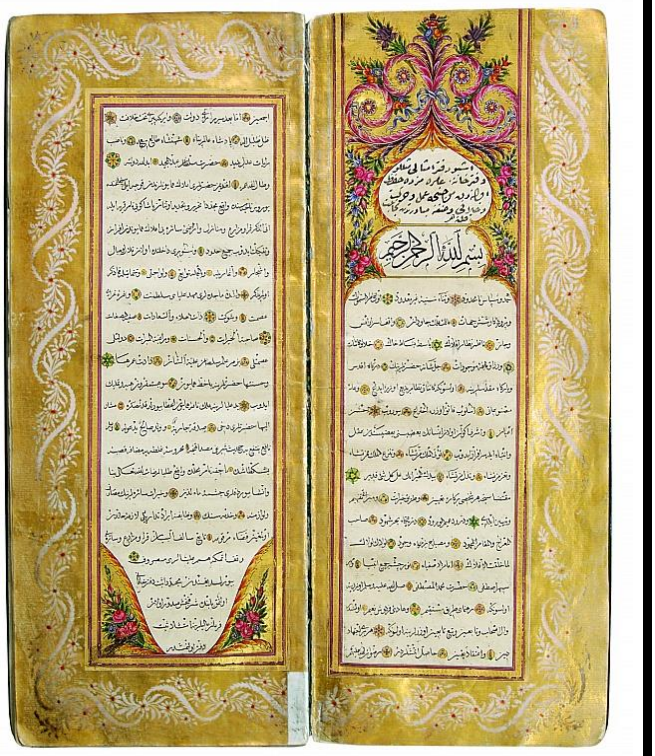

XIX.yüzyılın başlarında dünyaya gelen Bezmiâlem Valide Sultan Abdülmecit'in annesidir.1839 tarihinde Sultan II. Mahmut'un ölümü üzerine oğlu şehzade Abdülmecit (1839-1861) tahta çıkmış ve "Valide Sultan" unvanını almıştır. Lüks ve israfın arttığı dönemde, kendisine tahsis edilen gelirlerle on beş vakıf kurmuş olması, halkı ve Abdülmecit'i çok etkilemiş, büyük itibar görmüştür.

Bezm-i Âlem Valide Sultan Evkafının ilk vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü İsmail Hakkı Konyalı Kütüphanesi'nde tıpkıbasım olarak bulunmaktadır. Bu vakfiye ile sonradan düzenlenecek on üç vakfın, yönetim ve tahsisat işleri belirlenmiştir. Diğer vakfiyelerde sadece vakıflara ait gelir kaynakları yer almaktadır.

Sergi Salonun teşhirinde bulunan belge, Bezm-i Âlem Valide Sultan Vakfiyesi'nin (H) 1275. - (M) 1841. tarihinde düzenlenmiş mufassal tahrir defteridir. Yüz otuzbeş sayfalık tezyinatlı defter şeklinde düzenlenmiş metin, kahverengi deri ile ciltlenmiştir. Cilt kapakları altın yaldızla çekilmiş, üç sıra cetvelle çerçevelenmiştir.

Defterin başlangıç kısmında; Abdülmecid'in altın yaldızla çekilmiş tuğrası ve serlevha sayfası yer almaktadır. Serlevhası sayfası batılılaşma dönemi süsleme etkisinin görüldüğü tezhip kompozisyonu; pano içersine yerleştirilmiş simetrik kompozisyonda pembe gölgeli dört gül buketi, tepelik kısmında rokoko etkili kıvrımlı uzun hacimli yapraklar, mavi kurdeleyle büyük bukete dönüştürülmüş çok renkli natüralist çiçeklerinden oluşmaktadır. Zemin sarı ve turuncu renkli tarama dallarla çevrelenmiş ayırma bulutları ile beyaz iki paftaya bölünmüştür. İlk paftada defterhaneye kayıt olmasını buyuran 1843 (M) tarihli vâsile ikinci paftada ise "Bismillahirrahmanirrahim" metni bulunmaktadır. Yazı alanın dışında kalan her iki sayfadaki kenar boşlukları, sıvama altınla mührelenmiştir. Kırmızı ile merkezlendirilmiş, üstübenç beyaz boya ile yapılmış natüralist çiçek ve dallar, sonsuzluğu kucaklayabilecek gücü, azameti sembolize edercesine yukarıdan aşağıya doğru "s" şeklinde akarak, raport (ulama) kompozisyonunu oluşturmuştur.

Nesih hatlı yazı alanı; iki ince kırmızı cetvel ile sınırlandırılmış, "zerenderzer " (altın üzerine altın) teknikli, stilize çiçek motifli bordür zencerekle, kenar süslemelerinden ayrılmıştır. Sağ sayfada on yedi, sol sayfada ise yirmi altı satır bulunmaktadır. Cümlelerin arasında, her birinin farklı olduğu yetmiş yedi adet senberk, pençberk, şeşhane, rumi ve mücver motifli nokta (vakfe) kullanılmıştır. Sol sayfanın alt kımında iki adet pempe çiçek buketi ile tezhip bir bütünlük içinde tamamlanmıştır.

Serlevhanın alt kısmındaki metinde Allah'a hamd ve Hz. Muhammed'e (SAV) salât ve selamla birlikte mülkiyet ile ilgili Kuran-ı kerimin 26.ayeti olan Ali İmran'ın bir kısmı kullanılmıştır. Metinin ilerleyen kısımlarında; mülk bağışlayarak vakfı kuran kişilerin kazandıkları sevaplar, cennetteki yerleri, hayrattan doğan sevapların padişah ve ailesine bağışlanması gibi konular ele alınmıştır. Siyakat hattının kullanıldığı 3 ila 131 sayfalar arası, asıl metinin yer aldığı kısımdır. Burada Kocaeli Sancağı, Yaros Nahiyesi, Paşaköy karyesi, Mihal Paşa karyesi ve Beykoz tâbî' Bodos Karyesindeki Harmankaya Karyesi, Kanlıca Karyesi vb. karye (köy) sınırları içinde bulunan mülklerin cinsi, sahibi, yüzölçümü ve elde edilen gelirler tek tek tespiti yapılmış ve o dönemdeki idari sınırları içindeki konumları belirtilmiştir.

IV Mühürler

Defter-i Hakânî Nezareti'nin arazi kayıtlarını ve tapu işlemlerini onaylamada kullandığı resmi mühürlerdir. Arşiv Dairesi Başkanlığı Kuyud-ı Kadime Arşivi envanterinde Rumi 1288 ila 1341 (M.1871-1925) tarihli yaklaşık 881.adet mühür bulunmaktadır. Koleksiyon içinde; Mühürler, Mühür sapları, Menteşe vidaları, tekstil ve deriye sarılı parçalar, Mühür kılıfı, Mürekkep şişesi bulunmaktadır**.**

Bu mühürler 79 adedi Server Efendi Sergi Salonunda koleksiyonu temsil etmek üzere teşhirde yer almaktadır. Mühürlerin büyük bir kısmı metal malzemeden bir kısmı ahşap malzemeden ve bir kısmı da ahşap ve metal malzemenin birlikte kullanılmasıyla yapılmıştır. Mühürler genellikle yuvarlak, elips, dikdörtgen, kare ve silindir şekillerdedir. Pense gibi özgün şekilleri olan mühürler de bulunmaktadır.

Defter-i Hakânî Emaneti Mührü	
Tarih	*R.1334 M. 1916*
Fonu	*83*
Dönem	*Osmanlı Devleti*
Yüksekli	*29 mm*
Çap	*29mm*
Ağırlık	*17 gr*
Yazı Sitili	*Daire formlu, Sülüs istif olarak hazırlanmıştır*

Recep 1331(1913) tarihli Nizamname ile Defter-i Hakânî Nazırlığı, Defter-i Hakânî Eminliğine çevrilmiş ve Eminlik ise Maliye Bakanlığına bağlanmıştır.

Koleksiyonu istif sanatı açısından değerlendirdiğimizde; Defter-i Hâkâni Emaneti", "Tapu Kadastro Umumi Müdürlüğü Tapu Müdürlüğü Muavinliği", "Defter-i Hakânî Nezareti Meclis İdaresi", "Defter-i Hâkâni İdaresi Eceabad Kazası", "Kayd Olunmuştur", "Mukabele Olunmuştur" gibi ifadeler genelde yuvarlak formada iç içe iki yazı halkası şeklinde veya ay yıldız şeklinin etrafında halka olarak kompoze edilmiştir. Yuvarlak ve oval formlu bazı mühürler ise yazı alt alta bir, iki veya üç satır istifleri şeklinde düzenlenmiştir. Dikdörtgen mühürlerde de alt alta satır şeklinde sıralanmış metinler görülmektedir. Özgün formlu; pense şeklinde veya bir vidayla birleştirilebilen çok parçalı yuvarlak mühürde istif şekilleriyle benzerlik göstermektedir. Mühürlerin çoğunluğunda talik, sülüs, rika ve siyakat hatları hak edilmiş mühür istif biçimleri kullanılmıştır. Cumhuriyet dönemi mühürleri ise Latin harfleri düzenlenmiştir.

Mühürlerin Defter-i Hakânî Nezâreti taşra ve merkez teşkilat yapısına ışık tutacak deliler olması, Osmanlı Devleti diplomatikasında belge güvenliğini ve özgünlüğünü temsil etmesi sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir.

Kadastro Mektebi Defter-i Hakânî Emaneti Müdüriyeti	
Tarih	*R.1331(M. 1913)*
Fonu	*795*
Dönem	*Osmanlı Devleti*
Yükseklik	*30 mm*
Çap	*25mm*
Ağırlık	*13.9 gr*
Yazı Sitili	*Daire formlu, talik istif* *Yazı olarak hazırlanmıştır*

Defter-i Hâkanî Nâzırı Mahmud Es'ad Efendi'nin gayretleri sonucunda H.1329 (M.1911) tarihinde İstanbul'da Defter-i Hâkanî Nezâreti'ne bağlı kadastro mektebi açılmıştı.

"Kadastro Mekteb-i Âlîsi" adı ile hukuk ve riyaziye şubeleri şeklinde iki şubeden oluşup, yüksek okul düzeyinde örgütlenen mektebin iki talebelerin dışında, hukukî mevzuatla ilgili derslerden faydalanmaları amacıyla, her yıl Defter-i Hâkanî taşra idarelerinde çalışan 20 memurun da eğitim almaları uygun görülmüştü.

Tapu Kadastro Umumi Müdürlüğü Tapu Müdürlüğü Muavinliği		
Tarih	*1923*	
Fonu	*817*	
Dönem	*Osmanlı Devleti*	
Yükseklik	*31 mm*	
Çap	*35 mm*	
Ağırlık	*20 gr*	
Yazı Sitili	*Daire formlu,* *Latin harfli*	

28 Teşrin-i Sani 1338 (1922) tarihli ve 2032 sayılı Karname ile tapu senetlerinin başındaki tuğra kalkmış, hâkanî ifadeside kaldırılarak “Millî"sıfatı getirilmiştir. Defter-i Hâkanî Müdürü “olarak anılan unvanın da bundan sonraki dönemde "Umûr-ı Tasarrufiye Müdürü “unvanı ile istihdam edilmesi kararlaştırılmıştır.

1341(1925) yılı Muvazene-i Umûmîye Kanunu ile belirtilen bütçe tahsisinde teşkilatın adı ilk kez *“Tapu Müdüriyet-İ Umûmîyesi “olarak* açıkça zikredilmiştir.

1927 senesinde Resmî Gazetede yayınlanan bütçede Tapu Müdüriyeti Umûmîyesi ve Kadastro Müdüriyeti tek bir çatı altında birleştirilerek "Tapu Ve Kadastro Müdüriyet-İ Umûmîyesi “adı ile ilk kez yer almıştır.

V-Haritalar

Harita, gerçek doğa bölgesinin kullanım amacı belirlenmiş görsel, dokunsal ya da sayısal bilgilerinin bütüncül bir yapıda belli ölçekte düzlemde bir temsil edilmesidir (ICA 1991). Harita bilgi aktaran araç olarak okuyucusunun zihninde yeryüzü şekillerini modellenmesini ve yorumlanmasını sağlar. Üç boyutlu gerçek yüzeylerin belirli ölçeklerde küçültülmesi ile oluşturulan haritalar; Büyük Ölçekli, Orta Ölçekli, Küçük Ölçekli haritalar olarak tanımlanır. Ölçek büyüdükçe bir haritada gösterilen coğrafi kapsam küçülür, ayrıntı miktarı artar.

Harita insanoğlunun hayatına ilk olarak Paleolitik Dönemde mağara duvarında veya deri parçalarına çizdikleri yaşama ve avlanma alanlarını simgeleyen grafikler olarak girmiştir. (Tanrıkulu 2017). Dünyanın en eski haritalarından biri M.Ö. 6200'de yılında Anadolu'da Çatalhöyük'te yapılmıştır. Primitif yaşamdan düzenli yerleşik hayata geçen topluluk, şehirlerinin yerleşim planı kuşbakışı ve renkli olarak duvara resmedilmiştir. M.Ö. 1600 yıllarında Babilliler yaşadıkları Fırat nehri coğrafyasını ve kendilerini merkez olarak imgeledikleri ilk dünya haritasını kil tabletlere çizmişlerdir (Tanrıkulu 2017). Başlangıçta medeniyetlerin yaşam alanlarını tasvir etme duygusuyla başlayan haritacılık zamanla siyasi, iktisadi, askerî, demografik amaçlı haritalara evirilmiştir.

Haritalar Osmanlı Devleti döneminde fetih ve toprak politikasının bütünleyici parçası olarak görülmüştür. Devlet yöneticilerinin haritaya olan ilgi ve teşvikleriyle Klasik döneminde coğrafyaların tasvir edildiği önemli eserler kaleme alınmıştır. Bu dönemde Pirî Reis'in "Kitâb-ı Bahriye", Matrakçı Nasuh'un İstanbul ve fetihleri minyatürlerle tasvir ettiği "Menzilname", "Beyân-ı Menâzil- i Sefer-i Irakayn-ı Sultan Süleyman Han", "Seydi Ali Reis'in " Mir'atü'l-Memalik " Ali Macar Reis'in "Atlas" Katip Çelebi'nin "Cihannüma" eserleri ilk akla gelen çalışmalardır (Karadağ, 2020)..

17 ve 18 yüzyıllarda Avrupa ve Dünyada ölçekli veriye dayanan haritalar çizilmeye başlanılmasıyla Osmanlı Devleti'nde de modern haritacılık çalışmaları askeri amaçlı başlamıştır. 1776 yılında François Kauffer'in ölçekli ilk İstanbul haritasını çizmesi modern haritacılığın Osmanlı Devletindeki ilk adım olmuştur. Bunun akabininde harita derslerinin verildiği ve orduya subaylar yetiştiren Mühendishâne-i Bahrî-i Hümâyûn, Mühendishâne-i Berrî-i Hümâyûn, Mekteb-i Harbiye-i Şâhâne, Harita Tersimi Mektebi okulların kurulması haritacılığın gelişimde önemli adımlardan olmuştur. 1880 yılında Erkân-ı Harbiye-i Umumiye (Genel Kurmay Başkanlığı)

dâhilinde bağımsız Harita ve Fen İşleri Şubesi ilk defa bağımsız bir şube olarak yer almıştır.

Bu girişimlerin dışında Osmanlı Devleti tebaasından olmayan yabancı uyruklu haritacılarla işbirliği çalışmaları yapılmıştır. Rus Haritacılar Karadeniz ve Marmara Denizi haritalarını, İtalyan Mühendis Luigi Storari İzmir Haritasını, Alman Haritacılar Balkan coğrafyası haritalarını İngiliz Ordusu Mühendisleri İstanbul Haritalarını yapmıştır (Karadağ 2020).

Server Efendi Sergi Salonundaki yer alan haritalar bu döneminin haritalarıdır.

5.1 Rumeli Haritası

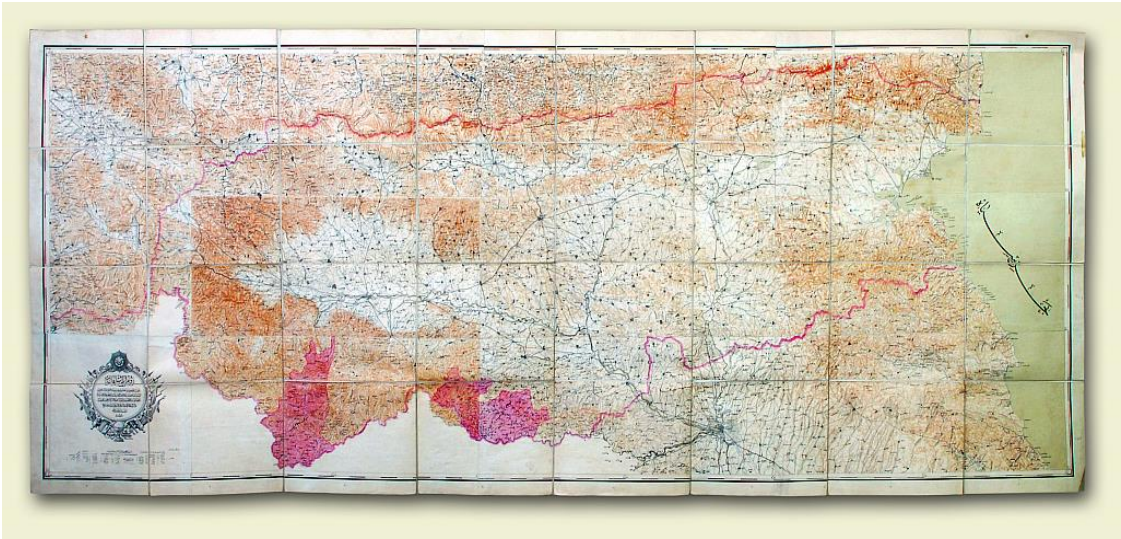

Tarih	R.1307 M.1888
Fonu	TKG. KK.HRT.2

II: Abdülhamit Döneminde devlet ve ordu teşkilatının çağdaşlaşması adına önemli pek çok reform yapılmıştır. Osmanlı ordusun ve subayların donanımlarının iyileştirilmesi için çağrılan Alman Goltz Paşa Osmanlılar tarafından yapılmış Osmanlı coğrafyasının betimleyen yeterince harita olmadığı fark etmiş ve bu durum için Erkân-ı Harbiye-i Umumiye (Genel Kurmay Başkanlığı), içindeki Harita ve Fen İşleri Şubesine yeni haritaların çizilmesi için görevlendirmiştir. İlk çalışmalar Rusların çizdiği Rumeli haritası, Kiepert'in çizdiği Batı Anadolu haritaları ve diğer yabancı uyruklu haritacıların yaptığı haritaların masa başında çizilerek kopyalanması ile yapılmıştır. (Karadağ 2020).

Sergi Salonunda yer alan ve II: Abdülhamit Döneminde çizilen Rumeli haritası sol alt köşesi içindeki madalyon içinde açıklamada; “Rumeli-yi Şahane Rusya topografya heyeti tarafından 1884 sene-i miladiyesinde tersim olunan Rumeli haritası, saye-i terakkiyat vaye-i hazreti Padişahide Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Dairesince mücedden grav edilerek tabu temsil olunmuştur. Tarih 1303 “ifadesiyle haritanın 1884 senesinde Rus topografya heyeti tarafından çizilmiş Erkân-ı Harbiye-i Umumiye (Genel Kurmay Başkanlığı) tarafından 1881 senesinde yeniden çizildiği anlaşılmaktadır. Bu çalışmalar esnasında ilk yabancı uyruklu mühendisler tarafından çizilen haritalardaki hatalar Osmanlı subayları tarafından fark edilmiş ve ilk kez nirengi esaslarına dayanan ölçekli modern askerî harita çalışmaları için Mehmed Şevki Paşa önderliğinde arkadaşları Hakkı ve Rıza beylerle Eskişehir’de ölçümlü çalışmalar yapılmıştır (Karadağ, 2020).

SERVER EFENDİ SERGİ SALONU MÜZE EĞİTİM ETKİNLİK PLANLARI

Çalışmamızın bu kısmında Server Efendi Sergi Salonu yapılabilecek 8 adet örnek müze eğitim etkinlik planı hazırlanmıştır. MEB Orta Öğretim Kurumları Lise 10. ve 11. sınıf tarih dersi kazanım ve becerileri incelenerek etkinlik planları hazırlanmıştır.

Koleksiyon ana temaları olan Osmanlı Devletinde vakıf sistemi, vergi sistemi, tımar sistemi, mülkiyet, imar ve iskân sistemleri Lise 10. ve 11. sınıf tarih dersi öğretim programında yer alan konu başlıklarını kapsamaktadır. Tarih dersi kazanımlarının pekiştirilmesi ve bilginin kalıcılığı sağlanması amaçlı okul dışı öğrenme mekânı olarak kullanabilecek Sergi salonu koleksiyonu okul ve müze işbirliği çalışmalarına da örnek platform oluşturabilecektir.

ETKİNLİK 1

Etkinlik Adı: Osmanlı Devleti Tımar Yönetimi.

Yaş Grubu: 15 - 16 yaş

İlişkilendirilen Ders: 10. Sınıf Tarih Dersi

İlgili Kazanımlar ve Beceriler

Beceriler

Eleştirel düşünme -Tarihsel kavrama

Kazanımlar:

1- Tımar sisteminin özelliklerini siyasi, sosyal ve ekonomik açılardan değerlendirir.

2-Tarih olayları aydınlatmada arşiv belgelerinin önemini, belge dilini doğru analiz edilmesi gerekliliğini kavrar.

3- Tahrir defterlerinin önemini kavrar.

Kullanılacak Malzemeler; Kopya Arşiv Belgeleri, Ara-Bul- İpucu Kâğıdı, "Dün-Bugün – Yarın" Çalışma kâğıdı, Yarı Yapılandırılmış Tahrir Sayfası Örneği, Kalem, Tanıtım Filmi,

Kavramlar: Tımar Sistemi, Tahrir defteri

Kullanılacak Yöntemler: Tarih Kapsülü, Ara-Bul Çalışması, Tartışma Yöntemi, Beyin Fırtınası, Anlatım, Soru- Cevap, Drama

Ölçme ve Değerlendirme Yöntemi: Yaratıcı Yazma Tekniği ile Metin Tasarımı, "Tahrir Defterimi Yapıyorum" Etkinliği.

ÖĞRENME SÜRECİ

MÜZE ZİYARETİ ÖNCESİ

1 Okul yönetimi ve öğretmenle birlikte yapılacak işbirliği konusunda program belirlenir,

2 Velilere müze ziyareti konusunda bilgi veren ve öğrenci katılımı konusunda onay istenilen“ İzin Belgesi ”formu dağıtılır.

3 Öğrencilere tarih dersi kapsamında, yapacakları müze eğitimi konusunda bilgi verilir,

4 Sınıfta öğretmen eşliğinde. T.K.G.M ve Server Efendi Sergi Salonunu tanıtan video izlenir.

MÜZE ZİYARETİ VE EĞİTİMİ

1 Tanışma; Müze eğitimcisi, öğrencilerin “müzede bulunmadan dolayı ne hissettiğini ve beklentiler konusunda sorgulama yapar ve etkinlik konusunda kendi beklentilerinden bahseder, bununla birlikte Müzede fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yerler konusunda bilgi verilir.

2 Ara-Bul Çalışması; Müze eğitimcisi öğrencilere müze koleksiyonundan tımar sistemi ile ilgili seçtiği nesnelerden oluşan Her katılımcıya Ara-bul kâğıtlarından (Ek-1) ve birer kalem verir. 5 dakika süre verilerek arabul kartlarında fotoğrafı bulunan eserleri sergi salonunda bulmalarını, Ara-bul kâğıdındaki sorulan soruları yazarak cevaplamaları söylenir. Tüm etkinlik tamamlandıktan sonra Ara-bul kâğıtlarında yer alan eserler ve öğrencilerin buldukları cevaplar üzerinden düşünceleri soru cevap yöntemi ile konuşulur.

3 Zaman Kapsülü Çalışması; Müze eğitimcisi öğrencilerden *“Osmanlı Devleti’nde tımarlı sipahi olsaydınız ve elinizde bir zaman kapsülü olsaydı koleksiyonda bulunan ve o dönemi anlatan hangi belgeleri gönderirdiniz?”* sorusuyla öğrencilerden arkadaşları ile birlikte 5 dakika önermeyi tartışmalarını ister. Tartışmanın sonunda eğitimci katılımcılardan zaman kapsülüne yerleştirmek için bu nesnelerden üçünü seçmelerini ve bu nesneyi neden seçtiklerine ilişkin gerekçelerini “dün - bugün - yarın” adlı forma yazmalarını söyler.

4 Gözlem, Soru- Cevap, Anlatım, yöntemleri ile konuyu kavrama, hatırlama ve analiz yapma evresi;(30. Dakika**)**

Müze eğitimcisi “Klasik Dönem Tımar Sistemi” başlıklı ünitede kazandığı bilgi ve becerileri hatırlaması için *“Osmanlı Devleti’nde kaç çeşit toprak vardı? Mülk arazi ile miri arazi arasındaki fark nelerdir? Osmanlı Devleti Ekonomik gelirleri nelerdir ve nasıl tespit edilir? Ürünlerden ve kişilerden alınan vergiler hangi sitem içinde*

değerlendirilir?" gibi sorular sorar. Öğrencinin verdiği cevapların niteliğine bağlı olarak soruların şekli değişecektir. (10 Dakika)

Sergi Salonundaki tahrir defterleri içinde yer alan tımar sistemine ait vergi ve vergiye esas ürünler transkript çözümlemesi yapılmış bir mufassal tahrir defterinden birlikte okunur ve günümüzde kullanılan öğrencinin bildiği "hasıl, yekun, sayı" kavramlardan hareketle defteri içeriğindeki miktarlar ve ürünlerin ne olduğu konusunda çıkarım ve yorum yapması sağlanır. (10 Dakika)

Müze eğitimcisi, öğrenciden "*Osmanlı Devleti fethettiği toprakların mülkiyetini kendinde tutmuş kullanma hakkını halkına bırakmıştı. Osmanlı fethettiği toprakların mülkiyetini halkına satsaydı, ekonomik yönden halk arasında nasıl bir farklılık olurdu?"* sorusu ile tımar sistemini ile grup tartışmasına açar ve analiz yapması istenir (10 Dakika)

Defterhane Emini Server Efendi'nin Osmanlı Devleti'nde yönetici olarak örnek tarihi kişiliğini kavratan drama etkinliği gerçekleştirilir. (20 Dakika)

Server Efendi Drama Etkinlik Metni

Müze eğitimcisi katılımcılara Sultan Ahmet Meydanında Tapu ve Kadastro İstanbul Bölge Müdürlüğü Dairesi olarak kullanılan binanın resmini gösterir. Müze eğitimcisi "Osmanlı Devleti döneminde tımar topraklarının kayıt edildiği Tahrir defterleri bu binada saklanıyordu. Binaya dikkatlice bakınız. Binada dikkatinizi çeken detaylar var mı? Binanın neresinde olmak isterdiniz?" der. Müze eğitimcisi öğrencilere şu açıklamaları yapar. "Binanın bahçesinde bir ağacının altında bir mezar var. Mezarın taşında *"Ser verip sır vermeyen Server Dede"* yazılıdır. Server Dede'ye sizce ne olmuştur? Neden ser verip, sır vermemiştir? Sorularını öğrencilere yöneltir. Sessizce birkaç dakika düşünmelerini söyler. Müze eğitimcisi Server Efendinin hikâyesini okumaya başlar.

"Server Dede olarak bilinen bu şahıs işine bağlı, devlet ciddiyetini özümsemiş maktul bir memurdur. Dönemin Defter Emini olan Server Efendi, ihtilaflı bir arazi meselesinin çözülmesi için gerekli olan tahrir defterinin gece vakti kendisinden istenmesi üzerine: "Fatih Sultan Mehmet Hazretleri'nin kanunnamesine göre, Defterhane 'den gece vakti defter çıkarılması men edilmiştir. Sultanımız af buyursunlar, defterleri çıkartamam" şeklinde cevap verir.

Hikâyenin sonunu okumayan lider sayışma yöntemi ile sınıfı dört gruba ayırır. Server Efendinin hikâyesinin sonunu gruplar kurgulayarak canlandırır.

Müze eğitimcisi gruplar canlandırmalarını tamamlandıktan sonra Server Efendisinin hikâyesini sonunu okur.

"Dönemin padişahı Sultan I. Mahmud, bu cevap üzerine celallenir ve Server Efendi'nin başının vurulmasını ister. Ertesi gün durumu sadrazama açan padişah memurun kanunlara uygun bir davranışta bulunduğunu öğrenince pişman olur ve idamın durdurulmasını ister. Ancak iş işten geçmiş cellât Server Efendi'nin başını çoktan vücudundan ayırmıştır. Duruma çok üzülen sultan, Efendi'nin kabrinin tapu binası içerisine yapılmasını emreder. Tören eşliğinde Server Efendi mezarından çıkarılarak Defter-i Hâkani binasının içerisine gömülür. Memurların Evliyası olarak adlandırılan Efendi, "Dede" olur. Kabrinde şu ibare mevcuttur."Ser virüb sır vermeyen Server Dede Ruhuna ihlâs ile el-Fatiha "Mezar taşında 1180/1766 tarihi yazılan Server Dede eskiden işe yeni başlayan memurlara dürüst ve rüşvet almayan insanlar olmaları için ziyaret ettirilirmiş." der.

Müze Eğitim Sonrası Ölçme ve Değerlendirme

Kullanılacak Yöntem: Yaratıcı Yazma Tekniği ile Metin Tasarımı Yapma Çalışması (30 Dakika)

Tahrir Defterimi Yapıyorum Etkinliği. Bu etkinlikte yarı yapılandırılmış tahrir sayfa örnekleri öğrencilere dağıtılır. Öğrencilerden kendilerini tımarlı sipahi ile empati kurarak, okulda ve müze eğitim etkinliğinde öğrendikleri kavram ve bilgilerden faydalanarak tahrir sayfa oluşturulması istenir. Öğrencilerden konuşma halkası oluşturularak tasarladıkları sayfaları okumaları istenir. Çıkarımlar özetlenerek sayfalar toplanır etkinliğin sonucunda sınıfa ait bir tahrir defteri oluşturulur.

EK: Örnek Arabul ve İpucu Kâğıtları

Örnek 1

T.K.G.M Arşiv Dairesi Başkanlığı

Server Efendi Sergi Salonu

Eserin adı nedir?

Eseri tarihi biliyor musunuz?

Eserin konusu nedir?

Sizce eser hangi amaçla kullanılmıştır?

Eseri beğendiniz mi?

Örnek 2

Eserin adı nedir?

Eseri tarihi biliyor musunuz?

Eserin konusu nedir?

Sizce eser hangi amaçla kullanılmıştır?

Eseri beğendiniz mi?

Örnek 3

T.K.G.M Arşiv Dairesi Başkanlığı

Server Efendi Sergi Salonu

Eserin adı nedir?

Eseri tarihi biliyor musunuz?

Eserin konusu nedir?

Sizce eser hangi amaçla kullanılmıştır?

Eseri beğendiniz mi?

Örnek 4

Eserin adı nedir?

Eseri tarihi biliyor musunuz?

Eserin konusu nedir?

Sizce eser hangi amaçla kullanılmıştır?

Eseri beğendiniz mi?

EK :Yarın Yapılandırılmış Tahrir Sayfası

Liva/Kaza/ Karye Adı (il/ilçe/köy Adı)
Vergi Veren Kişiler: **Vergiler ve Gelirleri** **İP UÇLARI;** Defterin ilk kısmında köylerde ikamet eden cemaat mensubu kişiler ikinci kısımda idari taksimat içersinde yer alan kaza ve köylerde yaşayan vergiye tabii olan/ olmayan erkek nüfus baba isimleri birlikte yer almıştır. Tasarruf edilen topraklar çift, bennak, kara vergilerine ve kişiler de öşür vergisine tabi olurken, yetiştirilen tarım ürünlerinden şa'ir (arpa), hınta (buday), alef (yulaf), pembe (pamuk) nohud, burçak, keten, armud, piyaz (soğan), ganem (koyun), kuvare (kovan), asiyab (değirmen) vb. ürün vergileri ürün miktarları ve kıymetleri tespit edilmiştir.

EK: Dün, Bugün, Yarın Çizelgesi

Sevgili Arkadaşlar, aşağıdaki çizelgede bulunan nesneleri kapsüle koymak istediğiniz 3 nesnenin adını yazınız ve resimlerini çiziniz. Bu nesnelerin geçmişte ve günümüzde nasıl kullanıldıklarını ve gelecekte nasıl kullanılacaklarını çizelgeye yazınız.

Nesnelerin Çizimleri Tema I. Nesne II. Nesne III. Nesne

Tema	Tema I.	Tema II	Tema III.
Adları Geçmişte Nasıl Kullanılmış Günümüzde Kullanılıyorlar mı? Kullanım Alanları Nelerdir? Gelecekte Nasıl Kullanacaklar?			

ETKİNLİK 2

Etkinlik Adı: Osmanlı Devleti Vakıf Medeniyeti

Yaş Grubu: 15 – 16 yaş

İlişkilendirilen Ders: 10. Sınıf Tarih Dersi

Müze Eğitim Süresi: 2 saat (120 dakika)

İlgili Kazanımlar ve Beceriler:

Beceriler: Tarihsel empati, Değerler eğitimi

Kazanımlar:

1. Yardımlaşma, hoşgörü değerlerini kavrar.
2. Osmanlı Devleti'nde vakıfların sosyal hayattaki yerini ve önemini kavrar.
3. Vakıfların sosyal hayatta üstlendiği rolleri; imar faaliyetleri, dinî ve sosyal-ekonomik hizmetleri değerlendirir.
4. Sosyal hayatta vakıfların faaliyet alanlarının çeşitliliği Ayasofya Vakfiyesi örneği üzerinden ele alarak analiz eder.

Kullanılacak Malzemeler: Çözümlemesi yapılmış Vakfiye Replikası, Tarih şeridi çizelgesi, İstasyon Tekniği Yönergesi, Çalışma kâğıtları ve vakıf konulu tanıtım filmi, Ayasofya temalı fotoğraflar, bilgisayar, yazıcı, düdük

Kullanılacak Kavramlar: Sosyal Hayat ve Vakıf, Vakıf Sistemi, Vakfiye

Kullanılacak Yöntemleri: İstasyon Tekniği, Tartışma Yöntemi, Beyin Fırtınası Tekniği, Anlatım, Soru- Cevap, Yaratıcı Yazma Tekniği

Ölçme ve Değerlendirme Yöntemi: Gözlem

ÖĞRENME SÜRECİ

MÜZE ZİYARETİ ÖNCESİ

1 Okul yönetimi ve öğretmenle birlikte yapılacak işbirliği konusunda program belirlenir,

2 Velilere müze ziyareti konusunda bilgi veren ve öğrenci katılımı konusunda onay istenilen " İzin Belgesi "formu dağıtılır

3 Öğrencilere tarih dersi kapsamında, yapacakları müze eğitimi konusunda bilgi verilir,

4 Sınıftaki akılı tahta aracılığıyla öğretmen eşliğinde TKGM' nün hazırladığı vakıf konulu video izlenir.

MÜZE ZİYARETİ VE EĞİTİMİ

1 Tanışma: Müze eğitimcisi, öğrencilerin "müzede bulunmadan dolayı ne hissettiğini ve beklentiler konusunda sorgulama yapar ve etkinlik konusunda kendi beklentilerinden bahseder, bununla birlikte Müzede fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yereler konusunda bilgi verilir

2 Ara-Bul - İpucu Kâğıdı: Müze eğitimcisi öğrencilere müze koleksiyonundan vakfiyeleri ilgili seçtiği nesnelerden oluşan **Ara-Bul - İpucu Kâğıdı** dağıtır. 10 dakika süre verir. Süre sonunda buldukları vakfiyeler üzerindeki tarihe göre sıralanması istenilir.

3 Gözlem, Soru- Cevap, Anlatım, yöntemleri ile konuyu kavrama, hatırlama ve analiz yapma evresi: (30 Dakika)

Müze eğitimcisi "*Klasik Çağda Osmanlı Toplum Düzeni" başlıklı ünitede kazandığı bilgi ve becerileri hatırlaması için "Osmanlı Devleti'nde vakıfların sosyal hayatı yeri nedir? Vakfiye nedir*? soruların cevabı anlatı yöntemi ile hatırlatır. Öğrencilerden Osmanlı Devleti vakıflarından ve günümüz vakıflarından örnekler vermesi ister. Ayasofya Vakfiyesi hakkında bilgi verilir. (Ebu Sultan Mehmet Han Vakfı) (20Dakika) Müze eğitimcisi Sergi Salonundaki vakfiyelerden çözümlemesi yapılmış vakıf belgelerinden öğrencilerle birlikte okur. Hayır ve yardımlaşma kavramlarından yola çıkarak vakfiyelerin içeriğinden öğrencilerin çıkarım ve yorum yapması sağlar. (10 Dakika)

4 İstasyon Çalışması; (40 Dakika)

Vakıf Gazetesi Çıkarma Etkinliği; Ayasofya Camii ve vakfiyesi konusunda vakıf gazetesinde haber hazırlama çalışması. Dört istasyon kurulur: Haber Manşet Belirleme İstasyonu, Haber Araştırma İstasyonu, Haber Fotoğraflama İstasyonu, Haber Yazma İstasyonu

Müze Eğitim Sonrası Ölçme ve Değerlendirme

Müze eğitimcisi öğrencilerin hazırladığı gazete çoğaltılarak katılımcı öğrencilere dağıtılır. Öğrencilerle hazırladıkları haberi arkadaşları ile birlikte okunur. Katılımcı öğrencilerin vakıf medeniyeti konusundaki kazanımlarını ve öz değerlendirmelerini akranları ile konuşması ister ve öğretmen/ müze eğitimcisi öğrencilerin değişen tutumları üzerinde gözlem yapar.

Ekler:

Öğrencilerin vakıf gazetesi için Ayasofya Camii ve vakfiyesi konusunda bir haber hazırlama çalışması yapması istenir. Öğrenciler sayışarak üç guruba ayrılır. Guruplar kendi içinde bir gurup lideri seçilmelidir. Dört istasyon kurulur;

Haber Manşet Belirleme İstasyonu Yönergesi

Ayasofya Camii ve vakfiyesi konusunda hazırlayacağınız haberin manşeti nasıl olur konusunda düşününüz. Diğer istasyondaki arkadaşlarınızın da fikri alarak manşetleri elinizdeki A4 kâğıdına yazınız.10 dakika sonra düdük sesini suyunca bir sonraki istasyona gidiniz.

Haber Araştırma İstasyonu Yönergesi

Ayasofya Camii ve Vakfiyesi konusunda hazırlayacağınız haberinin alan araştırmalarını sizin için hazırlanan çalışma kâğıtlarındaki Ayasofya içerikli bilgi metinlerinden ve uzman görüşmeleri ile sağlanan haber içeriğini A4 kâğıdına yazınız.10 dakika sonra düdük sesini suyunca bir sonraki istasyona gidiniz

Haber Fotoğraflama İstasyonu, Yönergesi

Ayasofya Camii ve Vakfiyesi konusunda hazırlayacağınız haber için sergi salonundaki Ayasofya Vakfiyesini fotoğraflayınız. Çalışma kâğıdından sizin için hazırlanan Ayasofya temalı fotoğrafları kullanabilirsiniz. Hazırladığınız fotoğrafı A4 kağıdına bilgisayardaki resim düzenleme programlarından birisi seçerek düzenleyiniz. 10 dakika sonra düdük sesini suyunca bir sonraki istasyona gidiniz.

Haber Yazma İstasyonu Yönergesi

Son istasyonda tüm guruplar toplanarak hazırladıkları metin, fotoğraf ve seçilen manşeti kullanarak haber yazımını tamamlayınız. Bu işlem için size gerekli bilgisayar ve yazıcı sağalacaktır. Hazırlanan haber sayfasından çoğaltılarak gurup üyelerine dağıtınız. Her gurup lideri metni bir kısmını okur ve öğrenciler haberi birlikte değerlendirir.

Öğretmen Yönergesi

Öğrencilerinizi vakıf gazetesi için Ayasofya Camii ve vakfiyesi konusunda haber hazırlama çalışması için hazırlayınız. Gruplardaki dengeli iş birliğini sağlayabilecek öğrencileri yetenek ve hazır bulunuşluklarına göre üç gruba ayırınız. Her istasyondaki çalışama 10 dakikadır. Gruplardaki çalışma tamamlanmaz ise istasyon değişimi ikinci kez yapılabilir. Haber metni hazır olunca öğrencilerinizin akranları ile vakıf medeniyeti konusundaki kazanımlarını ve öz değerlendirmelerini gözlem yoluyla

değerlendiriniz. Çalışma kağıdında vakfiye konusunda ve örnek fotoğraflar haber hazırlarken kullanılabilir.

Ek: Ara-Bul - İpucu Kâğıdı (Bir önceki etkinlikte örnekleri verilmiştir)

Ek: Çalışma Kâğıdı

Ebu Sultan Mehmet Han Vakfiyesi (Ayasofya Vakfiyesi)	
Tarih	M.1463
Fonu	TKG.KK.VKF.Cd.11
Dönem	Fatih Sultan Mehmed
Yazı Sitili	Arapça

Fatih Sultan Mehmet tarafından düzenletilen 65,30 m. uzunluğundaki Arapça ilk vakfiye Server Efendi Sergi Salonu koleksiyonunda yer almaktadır. Daha sonraki dönemlerde vakfa yeni gelirler tahsis edilince vakfiyeye yeni ek düzenlemeler yapılmıştır.

Ayasofya Camii Vakfiyeleri olarak da isimlendirilen vakfiyeler; TKGM' gü Kuyud-ı Kadime Arşivinde, Devlet Arşivleri Osmanlı Arşivinde, Vakıflar Genel Müdürlüğünde, Türk İslam Eserleri Arşivinde bulunmaktadır. II Beyazıt döneminde iki Arapça ve birde Türkçe tercüme şeklinde üç nüshası alınmıştır. Arapça olanlar Türk İslam Eserleri müzesinde diğeri de Topkapı sarayındadır. Vakfiyenin kapsamındaki

yapılar(kurumlar); Ayasofya Camii, Fatih Camii, medrese, Dar'ül Şifa, İmareti Amire, İmareti Amire Mutfağı, Dar'ül Talim, Zeyrek camii, Eski İmaret Camii, Dar'ül Feth Camii, Şeyh Vefa Zade Camii, Kule-i Cedide Camiidir. Vakfiyenin Bölümleri; 1- Davet 2-Mevkuf 3-Vakfın Şartlar 4-Vakfın Rucu Şartları 5-Vakfı Bozacaklar İçin Beddua 6-Kadı'nın Hükmü (Akgündüz, 2005)

Görsel 12. Ayasofya Camii iç görüntüsü[3]

Görsel 13. Ayasofya Camii ve Külliyesi

[3] https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/istanbul/gezilecekyer/ayasofya-muzesi

ETKİNLİK 3

Etkinlik Adı: Osmanlı Devleti'nde Sanat

Yaş Grubu: 15 ila 17 yaş

İlişkilendirilen Ders: 10. ve 11 Sınıf Tarih Dersi

Müze Eğitim Süresi: 2 saat

İlgili Kazanımlar ve Beceriler

Beceriler

Kültürel okuryazarlık becerisi

Kazanımlar:

Gelenekli Türk Sanatlarından kitap sanatları çeşitlerini kavrar.

Gelenekli Türk Sanatlarından hat tezhip ve ebru sanatlarını kavrar.

Gelenekli Türk Sanatlarından tezhipte kullanılan motifleri ve hat biçimlerini açıklar.

Kullanılacak Malzemeler: Sergi Salonundaki Gelenekli Türk sanatlarını örnekleyen ebru videosu**,** slayt sunum ve projektör, çalışma kâğıtları, kopya kâğıdı, karton, renkli kuru boya, silgi, Öğrenci Öz Değerlendirme Formu

Kullanılacak Kavramlar: Geleneksel Türk Sanatı, hat, tezhip, ebru, tuğra

Kullanılacak Yöntemleri: Slayt sunum, Anlatım, Soru- Cevap, Resim çizme, Sergi hazırlama ve sunumu

Ölçme ve Değerlendirme Yöntemi: Öğrenci Öz Değerlendirme Formu ile etkinliği ve kazanımlarını değerlendirir ve öğretmen / müze eğitimcisi gözlem yapar.

ÖĞRENME SÜRECİ

MÜZE ZİYARETİ ÖNCESİ

1-Okul yönetimi ve öğretmenle birlikte yapılacak iş birliği konusunda program belirlenir.

2- Velilere müze ziyareti konusunda bilgi veren ve öğrenci katılımı konusunda onay istenilen "İzin Belgesi" formu dağıtılır

3 Öğrencilere tarih dersi kapsamında, yapacakları müze eğitimi konusunda bilgi verilir.

4 Sınıftaki akılı tahta aracılığıyla öğretmen eşliğinde TKGM' nün hazırladığı ebru konulu video izlenir.

MÜZE ZİYARETİ VE EĞİTİMİ

1.Tanışma; Müze eğitimcisi, öğrencilerin "müzede bulunmadan dolayı ne hissettiğini ve beklentiler konusunda sorgulama yapar ve etkinlik konusunda kendi beklentilerinden bahseder, bununla birlikte Müzede fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yerler konusunda bilgi verilir

2.Slayt Sunum; Müze eğitimcisi koleksiyonda Geleneksel Türk Sanatının bir parçası olana kitap sanatlarından hat tezhip ve ebru konulu sunumu öğrencilere sunar. Bu konudaki kazanımları pekiştirmek için koleksiyon belgelerinde yer alan hat tezhip ve ebru örneklerine sunumda yer verilir. Sunum sonunda öğrencilerinden sorular alınır. Soru cevap şeklinde öğrenci görüşleri alınır.

3.Desen Uygulama Çalışması:-Tezhip motifleri yer aldığı çalışma kâğıtları öğrencilere dağıtılır. Silik noktalar oluşan bu motifler öğrenci tarafından birleştirilerek motifler biçim ve özelikleri hakkında deneyim kazandırılır.

Yeni bir çalışma kâğıdında bir önceki aşamada deneyim kazandığı motiflerden kopyalayarak aktarmasını ve kendi tezhip kompozisyonlarını oluşturmaları istenir. Öğrenciler kuru boyayla kendi oluşturdukları tezhipler boyar. Oluşturdukları eser bir kartona yapıştırılır ve esere bir ad vermeleri istenir.

4.Öğrenci Tezhip Sergisi: Sınıf ortamında öğrenciler kendi sergilerini açar

Ölçme ve Değerlendirme

Müze eğitimcisi "Etkinlik Değerlendirme Formu" öğrencilere dağıtır. Öğrenci kazanımlarını öğretmen ile birlikte gözlemler.

Ek:Öğretmen Yönergesi

Etkinlik 3 çalışmasında öğrenci kırtasiye ihtiyaçları; kuru boya, kurşun kalem, silgi, kopya kâğıdı, karton, makas vb. müzeye yanında getirmesi rica olunur. Çalışma kağıtları müzede dağıtılacaktır.

EK:Etkinlik Değerlendirme Formu

Bu etkinlik konusunda düşündüklerim.

Bu etkinlikte gelenekli Türk sanatları konusunda öğrendiklerim.

Ek: Çalışma Kâğıdı 1- Tezhip Sanatı Okuma Parçası

Tezhip Satının Doğuşu ve Tarihi Gelişimi

Tezhip; Arapçada ‘altınlama, ‘yaldızlama’, ‘bezeme’ anlamlarına gelmektedir. En yalın ifadesiyle Tezhip Sanatı; altın ve çeşitli boyalarla yapılan geleneksel süsleme sanatıdır.

Bu sanatı icra eden erkek sanatkârlara “müzehhib, hanım sanatkârlara ise “müzehhibe” denir.

Tezhip sanatının kökeni Uygurlara kadar dayanır. Türklerin, Orta Asya’dan çeşitli kültürlerle kaynaşarak Anadolu’ya getirdiği tezhip sanatı; Beylikler, Selçuklular ve Osmanlılar döneminde her zaman büyük saygı duyularak, zaman içinde geliştirilerek sürdürülmüş ve günümüze kadar gelebilmiştir.

Çeşitli kaynaklardan gördüğümüz kadarıyla dönemlerin hükümdar, sultan ve ileri gelenlerince bu sanatı icra eden sanatkârlara ayrı bir önem verilmiş, sanatlarını en iyi şekilde sürdürebilmeleri amacıyla gereken imkânlar seferber edilmiştir.

Fatih Sultan Mehmet zamanında ilk Nakaşhane kurulmuş, bu Nakaşhanenin baş nakkaşı Baba Nakkaş günümüze kadar ulaşan şahane eserler vermiştir. Kanuni Sultan Süleyman Devri (1520-1566) tezhip sanatı açısından zirvede olan bir dönemdir. Bu dönemin en önemli nakkaşı da şüphesiz Kara Memi’dir. Kanuni Sultan Süleyman (Muhibbi) divanında iki mütevazı imzası bulunmaktadır. Kendisinin ekolü yaklaşık 150 yıl kadar devam etmiştir.17. yüzyıl ortalarına kadar bu ihtişam devam etmiş fakat matbaanın icadıyla beraber el yazması esere olan ilgi azalmış, tezhip sanatının gelişimi de olumsuz yönde etkilemiştir.

Lale Devri'nde (1718-1730) tezhip sanatı Batı etkisinde kalmış, klasik form tamamen terk edilmiştir. Tezhip sanatı, 20. yüzyıl başlarında unutulmaya yüz tutmuşken, değerli birkaç sanatkârımızın çabalarıyla yeniden bir canlanma içine girmiştir. Tezhibin günümüzde yeniden canlanmasında Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in çok önemli katkıları vardır. Kendisi büyük bir araştırma içerisine girerek Klasik Dönemin güzelliğini yeniden canlandırabilmek için büyük çaba harcamıştır.

Tezhip'de Kullanılan Malzemeler:

Altın: Tezhip sanatının başlıca malzemesidir. Bugün tezhip sanatı ile uğraşan müzehhepler altını varaklar halinde hazır temin etmektedirler. Altını ezme işi müzehhepler tarafından yapılmaktadır.

Fırçalar: Tezhipte kullanılan fırçalar, kullanıldıkları yerlere göre isim alırlar. Müzehhepler bugün samur kılından hazır fırçalar kullanılmaktadır.

Mühreler: Tezhipte altını kullandıktan sonra parlatmak ve boya görünümünden çıkarmak için kullanılır. Kâğıt mühresi ve zer mühre olmak üzere iki çeşit mühre vardır.

Boyalar: Eskiden kök boya ve toprak boyası kullanılırken, günümüzde müzehhepler hazır şişe boyaları kullanmaktadırlar. Bunlar (gouache) sulu boya ve akrilik, ecolin olmak üzere çeşitli boyalardır.

Kâğıtlar: Kitap sanatlarında yazı malzemesi olarak kullanılan kâğıtların en eskisi parşömendir. Özellikle Mushaflarda bunlar kullanılmıştır. Daha sonra papirüs görülür. Papirüs yerini yavaş yavaş kâğıda bırakmıştır. Osmanlıların yaptıkları kâğıtlar Avrupa'da önemle aranan kâğıt olmuştur. Daha sonra İslam dünyasında Avrupa kâğıdı yayılmış özellikle İtalyan kâğıdı tercih edilmiştir.

Ek: Çalışma Kağıdı Uygulama

Tezhip Motifleri

1-Yapraklar

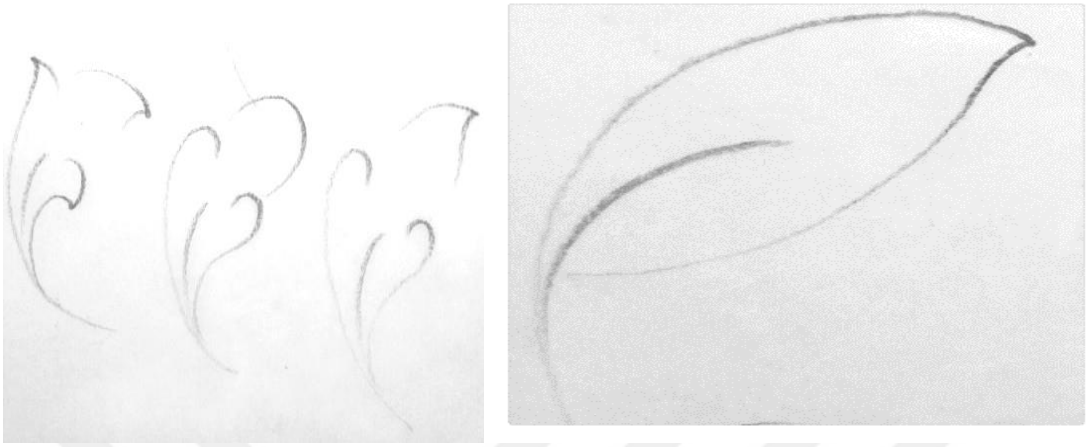

2- Gonca Motifi

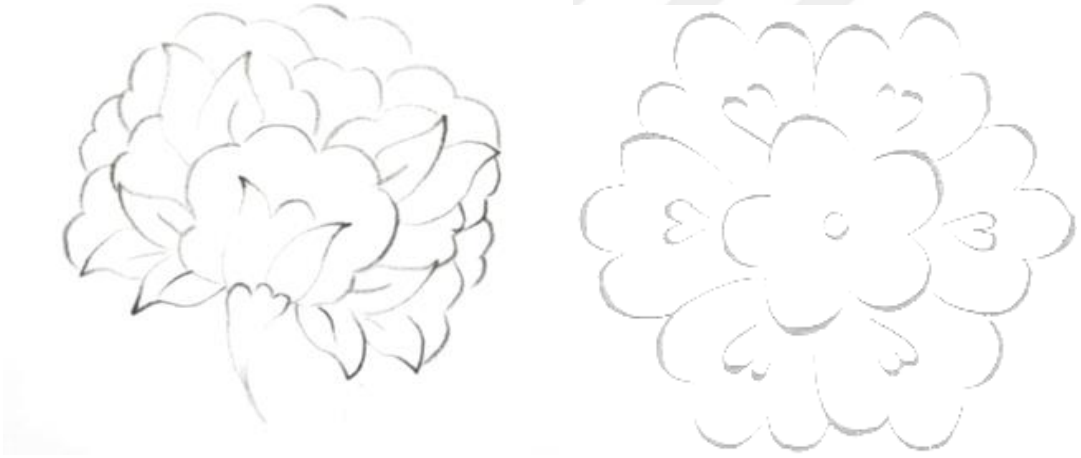

3-Hatai Motif

Tezhip Kompozisyon Örneği

Görsel 14. Gaziantep'te Mustafa Ağa Nam Sahibü'l Hayrin Mevlana Celaleddin Rumi için Yapılan Mevlevi Tekkesine Vakfettiği Dükkan, Değirmen vs. Gayrimenkullerin vakfiyesi tezhip motifi.(Toktaş 2019)

Görsel 15. Defteri Hakâni Mührü Hat Örneği

ETKİNLİK 4

Etkinlik Adı: II Mehmet'in İstanbul fethi ve Ayasofya Camii

Yaş Grubu: 15 ve16 yaş

İlişkilendirilen Ders: 10. Sınıf Tarih Dersi

Müze Eğitim Süresi: 2 Ders süresi (90dak)

İlgili Kazanımlar ve Beceriler

Beceriler

Tarihsel Empati -Tarihsel kavrama

Kazanımlar:

1- İstanbul fethinin tarihteki önemini kavrar.

2- II. Mehmet'in İstanbul imar ve iskân için yaptığı faaliyetlerini kavrar.

3- Ayasofya vakfiyesinin şehrin imarındaki önemini değerlendirir.

Kullanılacak Malzemeler; Kopya Arşiv Belgeleri, Ayasofya Vakfiyesinden daha önce hazırlanarak analiz edilmiş metinler,

Kullanılacak Kavramlar: İstanbul'un fethi, imar, iskân, Ayasofya Vakfiyesi (Ebu sultan Mehmet han vakfı)

Kullanılacak Yöntemleri: Dedikodu Tekniği Çalışması, Konuşma Halkası Tekniği Çalışması Beyin Fırtınası, Anlatım, Soru- Cevap, Drama

Ölçme ve Değerlendirme Yöntemi: Slogan yazma

ÖĞRENME SÜRECİ

MÜZE ZİYARETİ ÖNCESİ

1.kul yönetimi ve öğretmenle birlikte yapılacak iş birliği konusunda program belirlenir,

1.2 Velilere müze ziyareti konusunda bilgi veren ve öğrenci katılımı konusunda onay istenilen "İzin Belgesi" formu dağıtılır.

1.3 Öğrencilere tarih dersi kapsamında, yapacakları müze eğitimi konusunda bilgi verilir,

1.4 Sınıfta öğretmen eşliğinde. T.K.G.M ve Server Efendi Sergi Salonunu tanıtan video izlenir.

MÜZE ZİYARETİ VE EĞİTİMİ

1 Tanışma; Müze eğitimcisi, öğrencilerin "müzede bulunmadan dolayı ne hissettiğini ve beklentiler konusunda sorgulama yapar ve etkinlik konusunda kendi beklentilerinden bahseder, bununla birlikte Müzede fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yereler konusunda bilgi verilir

2-Dedikodu Tekniği Çalışması; Müze eğitimcisi/öğretmen, öğrencilerin İstanbul'un fethi ile ilgili derste öğrendiği bilgileri hatırlamak amaçlı cümleleri bir öğrencinin kulağına fısıldar.Kulaktan kulağa cümlenin tekrarlanarak yayılması istenir. En son kişiden cümleyi söylemesini ister. Hata varsa düzeltilir. *" Sultan Mehmet Doğu Bizanssı hem karadan hem denizden kuşatmış"," 21-22 Nisan gecesinde Osmanlı gemileri karadan yürütülmüş ve surların en zayıf noktası olan Haliç'e indirilmiş", "Nihayet 54 gün süren kuşatmadan sonra 29 Mayıs 1453 günü karadan ve denizden hücuma geçen Osmanlı askerleri ", " Topkapı tarafından surlara ulaşarak sancağı dikmeyi başarmış " "Sultan Mehmet fetih hakkı olarak Ayasofya'yı Camii yapılmasını emretmiş ve il Cuma namazı kılınmış"* gibi beş cümle tüm öğrencilere kulaktan kulağa aktarılması istenir. Öğrencinin bu konudaki hazır bulunuşluk düzeyine göre cümlelerin sayısı artırılabilir.

3-Konuşma Halkası Tekniği Çalışması; Müze eğitimcisi/öğretmen öğrencilerden yüz yüze ve halka şeklinde sıralanmalarını söyler. Halkanın ortasında yer alan Müze eğitimcisi/öğretmen öğrencilerin tarihsel empati becerilerini geliştirmek için öğrencilere

"Sultan Mehmet fetih hazırlıkları için neler düşünmüştür? ", "*Fetih, Osmanlı tebaasındaki (halk) Müslüman, Ortodoks, Ermeni kişilerde nasıl bir duygu uyandırmıştır?", "Ayasofya ilk Cuma namazını kılın Fatih Sultan Mehmet ve Divan Hümayun üyeleri ne hissetmiştir? Fatih, İstanbul'u dünyanın siyasi ve iktisadi merkezlerinden biri haline getirmeyi düşünürken ne yapmıştır? Türk, Rum, Ermeni, Yahudilerin İstanbul'da iskanını sağlarken ne düşünmüştür*?" gibi sorular yönelterek konu hakkında öğrencilerin değerlendirme yapması beklenir. Eşit söz hakkı olan öğrencilerin sırayla söz alırlar. En son Müze eğitimcisi/öğretmen konuyu özetler varsa hatalar düzeltilir.

Sergi Salonundaki yer alan Ayasofya Vakfiyesinden daha önce hazırlanarak analiz edilmiş metinlerden okumlar yapılır. Vakfiyenin İstanbul'un imar için öneminin ne olduğu konusunda çıkarım ve yorum yapması sağlanır. (10 Dakika)

4-Tarih Yazıcıları Dilinden Fatih'in İstanbul'u Fethinin önemi kavratan drama etkinliği. (20 Dakika)

Öğrencilerden aşağıda ismi geçen vakanüs yani tarih yazılardan birinin kimliğinde İstanbul'un Fethini o dönemde yaşamış birinin gözüyle empati kurarak sohbet etmeleri istenir. Aşağıdaki önce okunur bu metinde faydalanarak etkinlik gerçekleştirilir.

Tarih Yazıcıları Dilinden Fatih İstanbul'u Fethi Drama Etkinliği

Öğrencilerin İstanbul'un fethinden aktaran o dönemin tarihçilerin kimliğinden kendi içlerinde sohbet ederek olaylarla drama aracılığıyla tarihsel empati kurar. Aşağıdaki tarihçilerin kimliğinde ve aktarım cümlelerinden faydalanarak Ayasofya'nın Türklerin hizmetine geçişini kavrar (Öztürk 2003).

Anlatıcı (Müze Eğitimcisi / Öğretmen)

"Osmanlı Türklerinde bir gelenek olarak devam eden, asırlardır tatbik edilen bir kural vardır. Bu kural, bir memleket veya kale fethedildiği vakit ordu içeriye girip burçlara bayrak çekerken surların üstünde ezan sesleri yükselmesi ve şehrin en büyük kilisesinin derhal camiye tahvil edildikten sonra ilk Cuma namazının bu camide kılınmasıdır." (Öztürk 2003).

Tursun Bey;

Konstantiniye'nin düştüğü gün Fatih düzenlenen tören alayı ile şehre girer ünlü yapının önünde atından iner "*Ayasofya nam kiliseyi görmeye rağbet etti*" der. ("ilk olarak Ayasofya adlı kiliseyi görmeyi tercih etti der) (Öztürk 2003)..

Müverrih Âlî;,

"Fatih'in hemen şehre girmesindeki isticali "Ayasofya nam kenîse-i azîmeyi mâbed-i ehl-i İslâm etmeğe mütehâlik" olduğunu söylüyor ve devamla mâbed-i kadîme doğru yöneldiklerini belirtiyor. (Fatih'in *hemen şehre girmek* ve *Büyük Ayasofya olarak anılan kiliseye yi İslam ehlinin mabedi olması için kendini büyük tehlikeye attı* der) (Öztürk 2003).

Ubicini

"…Türkler Ayasofya'nın bu Grekçe adını muhafaza ettikleri gibi, binaya da saygı göstermişlerdir. "der (Öztürk 2003)..

Andre Clot;

"Öyle görünüyor ki büyük kilisede çok az kan döküldü. Türkler orada bulunanları tutuklayıp sonradan köle yapmakla yetindiler" der(Öztürk 2003)..

Fatih'in askerlerine "akşam *sivillerin tutuklanmasının durdurulmasını ve yağmalamaya son verilmesini emrettiğini, orduya mensup her kişiye, her askere kent halkını, kadınları ve çocukları öldürmeyi veya köle almayı ve bunlara karşı kötü*

davranılmasını yasakladığını; bu emre karşı gelen herkesin öldürüleceğini söylediğini" nakleder.

> Lamartine;
>
> "*...rahibelerin, annelerinden ayrı düşmüş çocukların, kendi çocuklarından ayrılmış annelerin feryat ve figanlarını merhamet gözüyle gören Osmanlılar bu hazin duruma üzülüyorlardı*" (Öztürk 2003).

Müze Eğitim Sonrası Ölçme ve Değerlendirme

Kullanılacak Yöntem: Slogan hazırlama

Müze eğitimcisi/öğretmen, öğrencilerden bu etkinlikten ve daha önceki sınıf için kazanımlarından faydalanarak İstanbul'un Fethi ve imarı konusunda bir slogan yazmasını söyler. Hazırlan sloganların okunması ile etkinlik tamamlanır.

ETKİNLİK 5

Etkinlik Adı: Tarihin Kaynakları Arşivler

Yaş Grubu: 16

İlişkilendirilen Ders: 10. Sınıf Tarih Dersi

Müze Eğitim Süresi: 2 Ders süresi (90dak)

İlgili Kazanımlar ve Beceriler

Beceriler

Tarih Okur Yazarlığı

Kanıtlar Doğrultusunda Düşünme,

Kazanım:

Osmanlı tarihinin kaynaklarını oluşturan arşiv belgelerini kavrar.

Kültür mirasımız olan arşiv kaynaklarını korunmasının önemini değerlendirir.

Kullanılacak Malzemeler; Video görüntüsü, Arşiv Envanter Formu, Sayısallaştırılmış Arşi Belgesi, Fotoğraf, İpek Kâğıdı ve Kağıt Restorasyon Araçları

Kullanılacak Kavramlar: Tarih Yazıcılığı, Restorasyon ve Konservasyon

Kullanılacak Yöntemleri: Video Sunum, Gösterim (Demonstrasyon) Tekniği, Gösterip Yaptırma Tekniği, Arşiv Belgesi ve Kitap İnceleme

Ölçme ve Değerlendirme Yöntemi: Gösterip Yaptırma ve Gözlem

ÖĞRENME SÜRECİ

MÜZE ZİYARETİ ÖNCESİ

1.Okul yönetimi ve öğretmenle birlikte yapılacak iş birliği konusunda program belirlenir,

2 Velilere müze ziyareti konusunda bilgi veren ve öğrenci katılımı konusunda onay istenilen "İzin Belgesi" formu dağıtılır.

3 Öğrencilere tarih dersi kapsamında, yapacakları müze eğitimi konusunda bilgi verilir,

4 Sınıfta öğretmen eşliğinde Kuyud-ı Kadime Arşivinde tarih araştırmaları yapan Prof. Dr. Halil İNALCIK biyografi ve arşiv kaynaklarının kullanımını anlatan video izlenir.(Erişim adresi: https://www.youtube.com/watch?v=1szPlLNHCtc)

5 Öğretmen soru cevap yöntemi ile öğrencilere tımar sistemi üzerinde daha önceki kazanımlarını hatırlatır.

MÜZE ZİYARETİ VE EĞİTİMİ

1.Tanışma; Müze eğitimcisi, öğrencilerin "müzede bulunmadan dolayı ne hissettiğini ve beklentiler konusunda sorgulama yapar ve etkinlik konusunda kendi beklentilerinden bahseder, bununla birlikte Müzede fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yereler konusunda bilgi verir.

2.Gösterim (Demonstrasyon) Tekniği Çalışması; Müze eğitimcisi, Öğretmen ve öğrencileri Kuyud-ı Kadime Arşiv deposuna alarak, tarihe tanıklık eden tahrir defterlerini ve diğer Arşiv belgelerini yerinde gösterir. Bu belgelerin korunması için gerekli konservasyon çalışmaları, iklimlendirme şartları kullanılan cihazlar hakkında bilgi verir. Arşiv binası diğer birimlerinde ziyaret edilerek tanıtılır. Envanter ve konservasyon kavramları üzerinde soru- cevap yöntemi ile tartışılır. (30 Dakika)

3.Gösterip Yaptırma Tekniği Çalışması; Müze eğitimcisi, Öğretmen ve öğrencileri Arşiv Dairesi Başkanlığı birimi olan Restorasyon Birimini ziyaret eder. Kâğıt restorasyonu konusunda restorasyon uzmanlarından uygulamalı örneklerle bilgi alınır. El becerisi yüksek olan öğrencilerden seçilerek kâğıt restorasyonu konusunda workshop çalışması uzmanlarla birlikte yapılır. (20 Dakika)

4.Arşiv Belgesi ve Kitap İnceleme; Halil İNALCIK Araştırma Hizmetleri Solunda Kuyud-ı Kadime Arşivinde araştırma yapmak için başvuru konusunda uzmanından bilgi alınır**.** Prof Dr. Halil İNALCIK gibi tarih veya sanat tarihi disiplinlerde araştırma yapan araştırmacıların fotoğraflarla Kurum ziyareti anılarından ve çalışmalarından bahsedilir. Daha önce Prof Dr. Halil İNALCIK hocamızın çalıştığı arşiv belgeleri bunlardan faydalanarak hazırladığı kitapları konusunda soru cevap yöntemi ile sohbet edilir. (20 Dakika)

MÜZE EĞİTİM SONRASI ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Arşiv Envanter Formu Hazırlama

Örnek kopya olarak hazırlana yarı yapılandırılmış Arşiv Envanter Formu çalışma kâğıdı olarak öğrencilere dağıtır. Öğrencilerden sahip olduğu kitapları düşünerek yarı yapılandırılmış formu doldurulmaları söyler. Öğrenci böylece kitaplığının envanter bilgisini oluşturulmuş olur.15 dakika verilen bu çalışamadan sonra öğrenciler hazırladığı Arşiv Envanter Formu sesli okur. Müze eğitimcisi gözlemeleri sonucunda hata varsa geri bildirimde bulunarak kazanımları tamamlar.

Ek: Arşiv Envanter Formu

Sıra No	Belge Adı	Belgenin Bulunduğu Dolap, Raf, Dosya

ETKİNLİK 6

Etkinlik Adı: Osmanlı Devleti Tımar Sisteminin Bozulması

Yaş Grubu: 16 ve17 yaş

İlişkilendirilen Ders: 11. Sınıf Tarih Dersi

Müze Eğitim Süresi: 2 Ders süresi (90dak)

İlgili Kazanımlar ve Beceriler

Beceriler

Kendini İfade Etme, Etkili Dinleme, Tartışma, Eleştirel Düşünme –

Kazanım:

Avrupa'daki gelişmelere bağlı olarak Osmanlı askerî ve ekonomik yapısında meydana gelen değişimleri ve tımar sistemi içindeki bozulmaları analiz eder.

Kullanılacak Malzemeler; Video görüntüsü, kâğıt kalem

Kullanılacak Kavramlar: Tımar Sistemi, Kapıkulu sitemi

Kullanılacak Yöntemleri: Rulman Tekniği, Görüş Geliştirme Tekniği, Beyin Fırtınası, Soru cevap, Belge İnceleme, Yaratıcı metin yazma

Ölçme ve Değerlendirme Yöntemi: Yaratıcı metin yazma.

ÖĞRENME SÜRECİ

MÜZE ZİYARETİ ÖNCESİ

1.Okul yönetimi ve öğretmenle birlikte yapılacak iş birliği konusunda program belirlenir,

2 Velilere müze ziyareti konusunda bilgi veren ve öğrenci katılımı konusunda onay istenilen "İzin Belgesi" formu dağıtılır.

3 Öğrencilere tarih dersi kapsamında, yapacakları müze eğitimi konusunda bilgi verilir,

4 Sınıfta öğretmen eşliğinde. TKGM ve Server Efendi Sergi Salonunu tanıtan video izlenir.

5 Öğretmen soru cevap yöntemi ile öğrencilere tımar sistemi üzerinde daha önceki kazanımlarını hatırlatır.

MÜZE ZİYARETİ VE EĞİTİMİ

1.Tanışma; Müze eğitimcisi, öğrencilerin "müzede bulunmadan dolayı ne hissettiğini ve beklentiler konusunda sorgulama yapar ve etkinlik konusunda kendi beklentilerinden bahseder, bununla birlikte Müzede fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yereler konusunda bilgi verilir

2.Rulman Tekniği Çalışması; Müze eğitimcisi/ Öğretmen öğrencileri eşit iki guruba ayırarak, yüz yüze gelecek şekilde iç içe iki halka oluşturmalarını ister. İç ve dış halkada

karşı karşıya olan her iki öğrenci bir gurup oluşturmuş olur. Müze eğitimcisi / Öğretmen öğrenci guruplarından 10 sınıf tarih dersinde öğrendiği tımar sistemine ait bilgeleri hatırlamaları için daha önce etkinlik için hazırlanmış sorular ve cevapları çalışma kâğıtlarında verir ve kendi içinde konuşmasını ister.3 dakika sonra dış halkadaki öğrenciler bir yana geçer ve yeni guruplar oluşturulur. Dış halkadaki öğrenci başladığı noktaya dönünceye kadar her üç dakikada bir yana kayar. Böylece tüm öğrenciler sırayla tımar sistemi konusundaki kazanımları arkadaşları ile konuşmuş olur. (20 kişi için 30 dakikalık çalışma)

3.Görüş Geliştirme Tekniği Çalışması; Müze eğitimcisi / Öğretmen öğrencilerden "*19 yüzyılda Kapıkulu Askerlerinin sayısının artması Tımar Sipahileri sayısının azalması devlet ekonomisinin bozulama sebeplerinden biridir."* önermesi ile askeri sistem ile ekonomik yapı arasındaki ilişkiyi tartışmaya açar. Öğrencilerden bu önermeyi *"Kesinlikle Katılıyorum, Katılıyorum, Kesinlikle Katmıyorum, Katmıyorum, Kararsızım"* şeklinde düşüncelerini belirtmeleri istenir. Her şık için bir köşe ayrılır Böylece öğrenciler görüşlerine göre beş guruba yarılır. Her guruba 5 dakika verilerek beyan ettikleri fikirlerini sırayla savunmaları istenir. Tüm gruplar söz aldıktan sonra fikri değişen öğrencilerin diğer guruba geçebileceği söylenir. Tartışma devam edilmek istenirse aynı çalışma ritüeli bir kez daha tekrarlanabilir. Tartışmada öğrencilerin eşit söz hakkı vardır. Önerme tek bir sonuca bağlanması beklenmez. Slogan söylemelerin kullanılmaması gerekir. (30 dakika)

4.Belge İnceleme Çalışması; Bozulan tımar sisteminin iyileştirilmesi için Defterhane Emini Ayni Ali Efendi tarafından hazırlanan "Tımar Tefrişatı "sadeleştirilmiş metinler birlikte okunur.

MÜZE EĞİTİM SONRASI ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Kullanılacak Yöntem: **Yaratıcı Metin Yazma** (30dak)

Müze eğitimcisi/Öğretmen öğrencilerden Tımar Sistemindeki bozulma sebeplerini irdeleyerek yeni düzenleme önerileri içeren kanun teklifi hazırlamaları ister. Öğrenciler dört guruba ayrılır. Her bir gurup bozulma sebeplerinde biri seçerek iyileştirmeye yönelik kanun maddeleri hazırlar. Daha sonra bu maddeler bir araya getirilir ve kanun teklifi oluşturulur. Kanun önerisi birlikte okunur. Öğrencilerden etkinlik öncesi ve sonrası kazanımlara dair sözlü öz değerlendirmelerini yapmaları istenir. Müze eğitimcisi/Öğretmen öğrencilere geri bildirimde bulunur.

Ek

Rulman Tekniği Çalışması Öğrenci Soru Cevapları

S.1-Tımar sistemi nedir?

C.1- Tımar Sistemi (Dirlik Sitemi) konusu olan araziler devlete ait olan miri arazilerdir. Tımar sistemi toprağın devlet eliyle etkin verimli kullanılması yönelik düzenlemelerin yapıldığı toprak düzenidir.

S.2-Tımar sisteminin amacı nedir?

C.2-Devletin İdari, ekonomik, askeri ve sosyal yapısının güçlenmesini hedeflemiştir.

S.3-Kaç çeşit tımar vardır?

C.3-Miri arazi; has, tımar, zeamet şeklinde tanzim etmiştir

S.4-Vergi alınan tarım ürünleri nelerdir?

C.4 Arpa, yulaf, buğday, pamuk, bostan, zeytin, pamuk, bağ (üzüm)

S.5-Toprak alına vergi türleri nelerdir?

C..5-Resm-i Çift, Çiftbozan, Resm-i Zemin, Resm-i Dönüm, Tapu Vergisi, Asiyab Vergisi

S.6- Tımarlı sipahiler kimdir?

C.6 *Ordunun içinde yeniçeriler ve maaşlı askerler birlikte Osmanlı Devleti eyalet ordusunun üç ana unsurundan biri olarak teşkil olmuştur. Ordunun en büyük kısmı temsil eden ve Türklerden oluşan süvari takımı sipahiler, subayları Alabey liderliğinde yetiştirdikleri Cebellü askerlerle ve hür olmayan Gulamlarla savaşa katılır, fethettiği zenginliklerle iktisadi hayata katkıda bulunurken ordunun arkasındaki asli güç olarak sistemin temel dayanağını olmuştur. Sipahiler savaşları katıldıkları ve* kendilerine verilen görevleri tevdi ettiği sürece maaş karşılığı tımar tevcihleri ile belirlenmiş devlete ait çeşitli vergileri kendi nam ve hesabına toplama hakkından ve tımar tahsislerinden faydalanabilmiştir.

S.7- Kuruluş ve Klasik dönem Osmanlı Devleti toprakları kaça ayrılır?

1 Mülk arazi Arazi-i; Öşriye Arazi-i Haraciye

2 Vakıf Arazi

3-Miri Arazi

S.8 Miri Arazi Nedir?

Miri Arazi: Osmanlı Devleti'nin arazileridir. Miri arazi, mülkiyeti devlete ait olan ve kullanımı bedeli (tapu) karşılığında süresiz olarak köylüye tasarrufunda olan topraklardır.

S.9 Vakıf Arazisi Nedir?

Vakıf Topraklar; Mülk sahibi kişilerin veya miri arazi sahibi devletin toprağı veya gelirini hayır kurumu olan Vakıflara tahsis ettiği arazidir türüdür

S.10- Tımar sistemindeki ilk bozulmalar ne zaman başlamıştır?

II. Selim'in son dönemleri ve III. Murat'ın ilk yıllarında tımarların verilişinde ve sipahilerin görevlerini yerine getirmesinde zafiyetler baş göstermeye başlamıştır.

ETKİNLİK 7

Etkinlik Adı: Osmanlı Devleti Arazi Kanunu ve Mülkiyet

Yaş Grubu: 16 ve17 yaş

İlişkilendirilen Ders: 11. Sınıf Tarih Dersi

Müze Eğitim Süresi: 2 Ders süresi (90dak)

İlgili Kazanımlar ve Beceriler

Beceriler

Kanıtlar doğrultusunda düşünme,

Çözümleme

Sonuç çıkarma

Kazanım:

Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Osmanlı hukuk sisteminde meydana gelen değişikliklerin i kavrar

Değişimin Devlet kurumlarına yansımasını kavrar

Çıkarılan kanunları Arazi kanunu örneğinde analiz eder.

Kullanılacak Malzemeler; Video görüntüsü, slayt sunum, arşiv belgesi, "tapu senedi" çalışma sayfası

Kullanılacak Kavramlar: Kanun, Arazi Kanunu, Mülkiyet, Defteri Hakâni Nezareti

Kullanılacak Yöntemleri: Kartopu Tekniği, Beyin Fırtınası, Slayt ve Video Sunum,

Ölçme ve Değerlendirme Yöntemi: Gözlem

ÖĞRENME SÜRECİ

MÜZE ZİYARETİ ÖNCESİ

1.Okul yönetimi ve öğretmenle birlikte yapılacak iş birliği konusunda program belirlenir,

2.Velilere müze ziyareti konusunda bilgi veren ve öğrenci katılımı konusunda onay istenilen "İzin Belgesi" formu dağıtılır.

3 Öğrencilere tarih dersi kapsamında, yapacakları müze eğitimi konusunda bilgi verilir,

4 Sınıfta öğretmen eşliğinde. TKGM ve Server Efendi Sergi Salonunu tanıtan video izlenir.

5 Öğretmen soru cevap yöntemi ile öğrencilere tımar sistemi üzerinde daha önceki kazanımlarını hatırlatır.

MÜZE ZİYARETİ VE EĞİTİMİ

1 Tanışma; Müze eğitimcisi, öğrencilerin "müzede bulunmadan dolayı ne hissettiğini ve beklentiler konusunda sorgulama yapar ve etkinlik konusunda kendi beklentilerinden

bahseder, bununla birlikte Müzede fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yereler konusunda bilgi verir.

2.Kartopu Tekniği Çalışması; Müze eğitimcisi/ Öğretmen öğrencileri ikili guruplar oluşturacak şekilde eşleştirir. Müze eğitimcisi / Öğretmen öğrencileri guruplarından 10 sınıf tarih dersinde öğrendiği; "*Osmanlı ekonomik sistemi içerisinde tarımsal üretimin yeri, Devletin toprak üzerindeki mülkiyeti ve çifthane sisteminin, zirai üretimin konularındaki kazanımlarını* "ekip arkadaşı ile 5 dakika paylaşmasını ister sonra ikililer ayrılır. Öğrenciler yeni kişilerle dörtlü gurup kurarak aynı konuda kendi kazanımları ve arkadaşından edindiği bilgilerle yeni gurupta tartışır. 5 dakika sonra çalışma sonlanır. Öğrenciler yeni ekip arkadaşları ile 8 'li daha sonrada 10'lu guruplar kurarak aynı konuyu tartışır. (25 dakika)

3.Slâyt Sunum; Müze eğitimcisi müze koleksiyonun ve Defterhane geleneğinden gelen Tapu Kadastro Genel Müdürlüğünün Tanzimat sonrası Osmanlı Devletindeki değişimlerle olan ilgisini sunum eşliğinde ve soru cevap yöntemi ile öğrencilere anlatır. (15dakika)

4.Arşiv Belgesi İnceleme; Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Osmanlı hukuk sisteminde meydana gelen değişiklikler ve çıkarılan kanunlar, Sergi Salonu koleksiyonunda yer alan "1858 tarihli Arazi Kanunu" belgesi üzerinden örneklenir. Müze eğitimcisi daha önce analizi yapılmış ve günümüz Türkçesine uyumlu Arazi Kanunu metin'i üzerinden öğrencilerle okumalar yapılarak kanunu analiz ederler. Kişilere verilen mülkiyet hakkı ve Osmanlı dönemi tapu belgesi örneklerinden incelenerek mülkiyet kavaramı anlatır. (20 Dakika)

5.Tapu Belgesi Tasarlama

Örnek olarak tasarlan boş "Türkiye Cumhuriyeti Tapusu" çalışma kâğıdı olarak öğrencilere dağıtılır. Yarı yapılandırılmış Tapu Senedi alt başlıklarına uygun olarak öğrenciler tarafından doldurulması istenir.15 dakika verilen bu çalışamadan sonra öğrencilerin hazırladığı tapu senetleri okunur. (30 Dakika)

MÜZE EĞİTİM SONRASI ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Kullanılacak Yöntem: Gözlem

Öğretmen ve müze eğitimcisi tarafından öğrencilerin mülkiyet konusundaki kazanımları gözlem yoluyla incelenir. Hukuk ve mülkiyet ve kavramları konusunda öğrenci yanlış veya eksik kazanımı var ise geri bildirimle düzeltilir.

Ek: Kartopu Tekniği Çalışması Öğrenci Bilgi Notu

Köyler; Osmanlı Devleti idari yapısı içinde çift-hane sistemi esasıyla kurulmuş, sınırları hüccetlerle belirlenmiş, özgür Osmanlı Devleti tebası çiftçilerin yani reayanın ikamet ettiği ve miri araziler üzerinde tarım yaptığı mera, çayır, orman, otlak, harman yeri, mezarlık gibi ortak alanları olan ve halkın çoğunluğunun yaşadığı güvenliğinin tımarlı sipahiler tarafından sağlanan en küçük idari ve iktisadi birimlerdir. Tımarlı sipahiler "sahibi arz" sıfatıyla devletin adına kuru mülkiyeti devlete ait arazileri yani miri araziyi tarım yapan özgür köylü hane reisi "reaya'a" tapu bedelleri karşılığında kiralardı. Reaya, ortalama bir çift öküz ile işlenebilecek 50-150 dönümlük toprağa tekabül eden çiftliklerde o dönemin iktisadi tarım ürünleri sayılabilecek hububat, baklagil, zeytin, pamuk, üzüm vb. ürünleri yetiştirir bu ürünler üzerinden sipahiler aracıyla Kanunnamelerde debelirlenmiş olan ölçülerde devlete ürün vergisi verirdi. Reaya bu vergiler yanında resm-i çift, çiftbozan, resm-i zemin, resm-i dönüm, tapu vergisi, asiyab vergisi gibi toprak vergileri ile ispenç vergisi, bennak vergisi, mücerred vergisi, arus vergisi, resm-i cürüm gibi kişisel durum vergileri ve badı heva olarak adlandırılan vergileri de verirdi. Çiftçinin tarım yaptığı miri arazi tapu bedeli karşılığında babadan oğul'a tasarruf hakkı geçebilir kuşaktan kuşağa aktarılabilirdi. Ancak tarım arazini boş bırakamazdı. Boş bıraktığı takdirde yani "çift bozduğu" zaman tasarrufundaki toprak elinden alınabilirdi. Çift-hane sistemi esasıyla kurulan köylerinde ikamet eder başka bir yere göç edemezlerdi.

Ek: Çalışma Kâğıdı Tapu Belgesi

Ülke		Türkiye Cumhuriyeti						
İli								
İlçesi								
Köyü								
Sokağı								
Mevkii		TAPU SENEDİ				Yüzölçümü		
Satış Bedeli		Pafta No	Ada No	Parsel No	ha	m²	dm²	
GAYRİMENKULUN Niteliği								
Sınırı								
Edinme Sebebi		Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü						
Sahibi								
Geldisi		Yevmiye No	Cilt No	Sahife No	Sıra No	Tarihi	Gittisi	
Cilt No								
Sahife No								
Sıra No								
Tarih								

Satılamaz

ETKİNLİK 8

Etkinlik Adı: II. Abdülhamit ve Modernleşme Adımları

Yaş Grubu: 16

İlişkilendirilen Ders: 11. Sınıf Tarih Dersi

Müze Eğitim Süresi: 2 Ders süresi (90 dakika)

İlgili Kazanımlar ve Beceriler

Beceriler

Tarih Okur Yazarlığı

Tarihsel Empati

Kazanım:

II. Abdülhamit Dönemindeki Modernleşme Adımları değerlendirir.

II. Abdülhamit'in açtığı yeni okulları Kadastro Mektebi Âlisi örneğinde kavrar.

II. Abdülhamit'in devlet dairelerinde yaptığı modernleşme çalışmalarını Defter-i Hakanî Nazırlığı örneğinde kavrar.

Kullanılacak Malzemeler: Slâyt sunum, Fotoğraf, Kâğıt, Kalem

Kullanılacak Kavramlar: Modernleşme, Kadastro, Modern Osmanlı Okulları, İstanbul'da modern mimari örneği devlet daireleri, Defteri Hâkani Nazırlığı

Kullanılacak Yöntemleri: Sunum, Duvardaki Rol Tekniği Çalışması, Yarım Kalmış Materyal Tekniği, Hikâye Anlatma, Role girerek Manşet yazma

Ölçme ve Değerlendirme Yöntemi: Role Girerek Manşet yazma

ÖĞRENME SÜRECİ

MÜZE ZİYARETİ ÖNCESİ

1 Okul yönetimi ve öğretmenle birlikte yapılacak iş birliği konusunda program belirlenir,

2 Velilere müze ziyareti konusunda bilgi veren ve öğrenci katılımı konusunda onay istenilen "İzin Belgesi" formu dağıtılır.

3 Öğrencilere tarih dersi kapsamında, yapacakları müze eğitimi konusunda bilgi verilir,

MÜZE ZİYARETİ VE EĞİTİMİ

1.Tanışma; Müze eğitimcisi, öğrencilerin "müzede bulunmadan dolayı ne hissettiğini ve beklentiler konusunda sorgulama yapar ve etkinlik konusunda kendi beklentilerinden bahseder, bununla birlikte Müzede fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri yereler konusunda bilgi verilir

2.Duvardaki Rol Tekniği Çalışması; Müze eğitimcisi/Öğretmenin öğrencilere 2. Abdülhamit döneminde Osmanlı Devleti'nde yapılan modernleşme adımlarını

hatırlatmak için hazırladığı ısınma aşamasıdır. Derste öğrencin bu konudaki kazanımlarını tamamlandıktan sonra bu etkinlik planlanmalıdır. Etkinlik başlarken duvara 2.Abdülhamit ait bir portre asılır. Öğrenciler dağıtılan boş post it kâğıtlarına bu dönemde yapılan yenliklerden birini yazmasını istenir. Sırayla öğrenciler tespitlerini yazdıkları kâğıtları portreye yapıştırır. Tüm modernleşme hareketleri bitinceye kadar çalışma devam eder. Sonra hep birlikte post it yazılan modernleşme hareketleri okunur. ..(20 Dakika)

3 Slâyt Sunum Tekniği Çalışması; Müze eğitimcisi slâyt eşliğinde,

Kadastro Mektebi Âlisi örneğinde 2.Abdülhamit'in okullarda yaptığı modernleşme adımları soru cevap eşliğinde anlatır. (15 Dakika)

2.Abdülhamit'in devlet dairelerinde modernleşme için yaptığı çalışmaları ve imar faaliyetlerine yansıması ile ilişkilendirerek Defter-i Hakâni Nazırlığı örneğinde soru cevap anlatılır. (15 Dakika)

4 Yarım Kalmış Materyal Tekniği Çalışması Müze eğitimcisi öğrencilere Kadastro Mektebi Âlisi öğrencilerinin fotoğraflarını ve kısa biyografileri dağıtır. Bu kişilerin kimliği ile empati kurarak doğaçlama yöntemi ile Mektebi Ali'si öğrencilerini canlandırmasını ve birlikte bu mektebin bir gününü konusunda hikâye oluşturmalarını ister. (20 Dakika)

MÜZE EĞİTİM SONRASI ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

MANŞET YAZMA

Öğrenciler iki guruba ayrılır.

Birinci gurup öğrencilerin her birinden II. Abdülhamit döneminde yaşayan Osmanlı basın mensubu rolüyle o dönemin olaylarından birini Anadolu halkına bildirmek için Takvîm-i Vekâyi' Tercümân-ı Ahvâl gibi Osmanlı gazetesinde haber manşetini yazması istenir.

İkinci gurup öğrencilerin her birinden II. Abdülhamit döneminde yaşayan yabancı basın mensubu rolüyle o dönemin olaylarından birini dünya kamuoyuna bildirmek için bir Avrupa gazetesinde haber manşetini yazması istenir. Haber manşetleri okunarak öğrencinin kazanımları gözlemlenir. (20 Dakika)

Ek: II. Abdülhamit'in Portresi

Görsel 16. Abdülhamit

Erşim Adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/II._Abd%C3%BClhamid

Kadastro Lisesi Öğrencileri Örnek Resimler

Görsel 17. Mustafa Oğlu Mehmet

Görsel 18. İsmail Oğlu Mehmet

Görsel 19. Mehmet Oğlu Ahmet

Görsel 20. Ali Oğlu Mehmet

Etkinlik Tabloları

Tablo 1

Etkinlik 1: *Osmanlı Devleti Tımar Yönetimi*

Etkinlik Adı:	Osmanlı Devleti Tımar Yönetimi.
Yaş Grubu:	15 - 16 yaş
İlişkilendirilen Ders:	10. Sınıf Tarih Dersi
Beceriler:	**Eleştirel düşünme -Tarihsel kavrama**
Kazanımlar:	1-Tımar sisteminin özelliklerini siyasi, sosyal ve ekonomik açılardan değerlendirir. 2-Tarih olayları aydınlatmada arşiv belgelerinin önemini, belge dilini doğru analiz edilmesi gerekliliğini kavrar. 3-Tahrir defterlerinin önemini kavrar.
Kullanılacak Malzemeler:	Kopya Arşiv Belgeleri, Ara-Bul- İpucu Kâğıdı, "Dün- Bugün – Yarın" Çalışma kâğıdı, Yarı Yapılandırılmış Tahrir Sayfası Örneği, Kalem, Tanıtım Filmi
Kavramlar:	Tımar Sistemi, Tahrir defteri
Kullanılacak Yöntem ve Teknikler	Tarih Kapsülü, Ara-Bul Çalışması, Tartışma Yöntemi, Beyin Fırtınası, Anlatım, Soru- Cevap, Drama
Ölçme ve Değerlendirme:	Yaratıcı Yazma Tekniği ile Metin Tasarımı, "Tahrir Defterimi Yapıyorum" Etkinliği

Tablo 2

Etkinlik 2: *Osmanlı Devleti Vakıf Medeniyeti*

Etkinlik Adı:	Osmanlı Devleti Vakıf Medeniyeti
Yaş Grubu:	15 - 16 yaş
İlişkilendirilen Ders:	10. Sınıf Tarih Dersi
Beceriler:	Tarihsel empati, Değerler eğitimi
Kazanımlar:	1-Yardımlaşma, hoşgörü değerlerini kavrar. 2-Osmanlı Devleti'nde vakıfların sosyal hayattaki yerini ve önemini kavrar. 3-Vakıfların sosyal hayatta üstlendiği rolleri; imar faaliyetleri, dinî ve sosyal-ekonomik hizmetleri değerlendirir. 4-Sosyal hayatta vakıfların faaliyet alanlarının çeşitliliği Ayasofya Vakfiyesi örneği üzerinden ele alarak analiz eder.
Kullanılacak Malzemeler:	Çözümlemesi yapılmış Vakfiye Replikası, Tarih şeridi çizelgesi, İstasyon Tekniği Yönergesi, Çalışma kâğıtları ve vakıf konulu tanıtım filmi, Ayasofya temalı fotoğraflar, bilgisayar, yazıcı, düdük
Kavramlar:	Sosyal Hayat ve Vakıf, Vakıf Sistemi, Vakfiye
Kullanılacak Yöntem ve Teknikler	İstasyon Tekniği, Tartışma Yöntemi, Beyin Fırtınası Tekniği, Anlatım, Soru- Cevap, Yaratıcı Yazma Tekniği
Ölçme ve Değerlendirme:	Yaratıcı Yazma Tekniği ile Metin Tasarımı, "Tahrir Defterimi Yapıyorum" Etkinliği

Tablo 3

Etkinlik 3: Osmanlı Devleti'nde Sanat

Etkinlik Adı:	Osmanlı Devleti'nde Sanat
Yaş Grubu:	15 - 17 yaş
İlişkilendirilen Ders:	10. ve 11. Sınıf Tarih Dersi
Beceriler:	Kültürel okuryazarlık becerisi
Kazanımlar:	1-Gelenekli Türk Sanatlarından kitap sanatları çeşitlerini kavrar. 2-Gelenekli Türk Sanatlarından hat tezhip ve ebru sanatlarını kavrar. 3-Gelenekli Türk Sanatlarından tezhipte kullanılan motifleri ve hat biçimlerini açıklar
Kullanılacak Malzemeler:	Sergi Salonundaki Gelenekli Türk sanatlarını örnekleyen ebru videosu**,** slayt sunum ve projektör, çalışma kâğıtları, kopya kâğıdı, karton, renkli kuru boya, silgi, Öğrenci Öz Değerlendirme Formu
Kavramlar:	Geleneksel Türk Sanatı, hat, tezhip, ebru, tuğra
Kullanılacak Yöntem ve Teknikler	Slayt sunum, Anlatım, Soru- Cevap, Resim çizme, Sergi hazırlama ve sunum
Ölçme ve Değerlendirme:	Öz Değerlendirme Formu ile etkinliği ve kazanımlarını değerlendirir ve öğretmen / müze eğitimcisi gözlem yapar

Tablo 4

Etkinlik 4 ***:*** *II Mehmet'in İstanbul fethi ve Ayasofya Camii*

Etkinlik Adı:	II Mehmet'in İstanbul fethi ve Ayasofya Camii
Yaş Grubu:	15 - 16 yaş
İlişkilendirilen Ders:	10. Sınıf Tarih Dersi
Beceriler:	Tarihsel Empati -Tarihsel kavrama
Kazanımlar:	1- İstanbul fethinin tarihteki önemini kavrar. 2- II. Mehmet'in İstanbul imar ve iskân için yaptığı faaliyetlerini kavrar. 3- Ayasofya vakfiyesinin şehrin imarındaki önemini değerlendirir.
Kullanılacak Malzemeler:	Kopya Arşiv Belgeleri, Ayasofya Vakfiyesinden daha önce hazırlanarak analiz edilmiş metinler,
Kavramlar:	İstanbul'un fethi, imar, iskân, Ayasofya Vakfiyesi
Kullanılacak Yöntem ve Teknikler	Dedikodu Tekniği Çalışması, Konuşma Halkası Tekniği Çalışması Beyin Fırtınası, Anlatım, Soru- Cevap, Drama
Ölçme ve Değerlendirme:	Slogan yazma

Tablo 5

Etkinlik 5: Tarihin Kaynakları Arşivler

Etkinlik Adı:	Tarihin Kaynakları Arşivler
Yaş Grubu:	15 - 16 yaş
İlişkilendirilen Ders:	10. Sınıf Tarih Dersi
Beceriler:	Tarih Okur Yazarlığı Kanıtlar Doğrultusunda Düşünme
Kazanımlar:	Osmanlı tarihinin kaynaklarını oluşturan arşiv belgelerini kavrar. Kültür mirasımız olan arşiv kaynaklarını korunmasının önemini değerlendirir
Kullanılacak Malzemeler:	Video görüntüsü, Arşiv Envanter Formu, Sayısallaştırılmış Arşi Belgesi, Fotoğraf, İpek Kâğıdı ve Kağıt Restorasyon Araçları
Kavramlar:	Tarih Yazıcılığı, Restorasyon ve Konservasyon
Kullanılacak Yöntem ve Teknikler	Video Sunum, Gösterim (Demonstrasyon) Tekniği, Gösterip Yaptırma Tekniği, Arşiv Belgesi ve Kitap İnceleme
Ölçme ve Değerlendirme:	Gösterip Yaptırma ve Gözlem

Tablo 6

***Etkinlik 6**: Osmanlı Devleti Tımar Sisteminin Bozulması*

Etkinlik Adı:	Osmanlı Devleti Tımar Sisteminin Bozulması
Yaş Grubu:	16 - 17 yaş
İlişkilendirilen Ders:	11. Sınıf Tarih Dersi
Beceriler:	Kendini İfade Etme, Etkili Dinleme, Tartışma, Eleştirel Düşünme
Kazanımlar:	Avrupa'daki gelişmelere bağlı olarak Osmanlı askerî ve ekonomik yapısında meydana gelen değişimleri ve tımar sistemi içindeki bozulmaları analiz eder
Kullanılacak Malzemeler:	Video görüntüsü, kâğıt kalem
Kavramlar:	Tımar Sistemi, Kapıkulu sitemi
Kullanılacak Yöntem ve Teknikler	Rulman Tekniği, Görüş Geliştirme Tekniği, Beyin Fırtınası, Soru cevap, Belge İnceleme, Yaratıcı metin yazma
Ölçme ve Değerlendirme:	Yaratıcı metin yazma

Tablo 7

Etkinlik 7 Osmanlı Devleti Arazi Kanunu ve Mülkiyet

Etkinlik Adı:	Osmanlı Devleti Arazi Kanunu ve Mülkiyet
Yaş Grubu:	16 - 17 yaş
İlişkilendirilen Ders:	11. Sınıf Tarih Dersi
Beceriler:	Kanıtlar doğrultusunda düşünme, Çözümleme Sonuç çıkarma
Kazanımlar:	1-Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Osmanlı hukuk sisteminde meydana gelen değişikliklerin i kavrar 2-Değişimin Devlet kurumlarına yansımasını kavrar 3-Çıkarılan kanunları Arazi kanunu örneğinde analiz eder.
Kullanılacak Malzemeler:	Video görüntüsü, slayt sunum, arşiv belgesi, "tapu senedi" çalışma sayfası
Kavramlar:	Kanun, Arazi Kanunu, Mülkiyet, Defteri Hakâni Nezareti
Kullanılacak Yöntem ve Teknikler	Kartopu Tekniği, Beyin Fırtınası, Slayt ve Video Sunum,
Ölçme ve Değerlendirme:	Gözlem

Tablo 8

Etkinlik 8 II. Abdülhamit ve Modernleşme Adımları

Etkinlik Adı:	II. Abdülhamit ve Modernleşme Adımları
Yaş Grubu:	16 - 17 yaş
İlişkilendirilen Ders:	11. Sınıf Tarih Dersi
Beceriler:	Tarih Okur Yazarlığı Tarihsel Empati
Kazanımlar:	II. Abdülhamit Dönemindeki Modernleşme Adımları değerlendirir. II. Abdülhamit'in açtığı yeni okulları Kadastro Mektebi Âlisi örneğinde kavrar. II. Abdülhamit'in devlet dairelerinde yaptığı modernleşme çalışmalarını Defter-i Hakanî Nazırlığı örneğinde kavrar
Kullanılacak Malzemeler:	Slâyt sunum, Fotoğraf, Kâğıt, Kalem
Kavramlar:	Modernleşme, Kadastro, Modern Osmanlı Okulları, İstanbul'da modern mimari örneği devlet daireleri, Defteri Hâkani Nazırlığı
Kullanılacak Yöntem ve Teknikler	Modernleşme, Kadastro, Modern Osmanlı Okulları, İstanbul'da modern mimari örneği devlet daireleri, Defteri Hâkani Nazırlığı
Ölçme ve Değerlendirme:	Role Girerek Manşet yazma

Server Efendi Sergi Salonu Koleksiyonu İçin Geliştirilen Eğitim Etkinliklerine İlişkin Uzman Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Server Efendi Sergi Salonu, Kuyud-ı Kadime Koleksiyonu'nun Müze Eğitimi Bağlamında Değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirdiğimiz bu çalışmada koleksiyonun içeriği, Lise 10. ve 11 sınıflar Tarih dersi programı ile ilişkilendirilmiş; koleksiyona ilişkin eğitim etkinlik örnekleri hazırlanmıştır.

Bu bölümde hazırlanan tez içeriğinin değerlendirilmesi amaçlı görüşlerine baş vurulan meslek uzmanları ve tarih öğretmenlerinden alınan geri bildirimler değerlendirilmiştir. Tez metni ve hazırlanan etkinlikler yarı yapılandırılmış görüşme formuyla birlikte TKGM Arşiv Dairesi Başkanlığı arşiv uzmanlarına ve MEB tarih öğretmenlerine sunulmuştur. Açık uçlu on sorunun yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme formu uzmanlar tarafından yanıtlanmıştır.

Formun ilk üç sorusu demografik bilgiler içermektedir. On kişiden oluşan çalışma gurubunda beş arşiv uzmanı ve beş tarih öğretmeni yer almıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların 5'i 36-45 yaş, 5'i 46-55 yaşında olan orta yaş gurubundaki yetişkinledir. Gurubun beş üyesi lisans beş üyesi yüksek lisans programından mezundur.

Çalışma grubunda yer alan katılımcılarının cevapladığı açık uçlu yedi soru ile koleksiyondan hareketle oluşturulan etkinliklere ilişkin görüşler saptanmıştır. Kavram ve temalardan hareketle bulguların betimsel analizi yapılmıştır. Öğretmen ve uzmanlara yöneltilen sorular ve analizlerine ilişkin tespitler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 9

Tez Metninin Anlatım Dili Konusundaki Düşünceler.

Temalar	***Alt Temalar***	***Betimlemeler***
Tez dili	Açık	Detaylı anlatım
	Yalın	Kolay okunur metin
	Anlaşılır	Sözlük açtırtmayan bir dil
	Bilimsel	Teknik terim kullanımı

Katılımcıların tamamı tez metninin dilinin açık, yalın, kısa ve anlaşılır olduğunu; yer yer teknik terimlerin kullanıldığı bilimsel bir dili olduğunu ve hitap ettiği düzeye

uygun biçimde hazırlandığını ifade etmişlerdir. Metinde kullanılan literatür taramasının ise, oldukça ayrıntılı olduğu belirtilmiştir.

"Literatür taraması ve mevcut sergi salonunun anlatımı oldukça detaylı". (Katılımcı 3)

"Gayet anlaşılır sade anlatımı düzenli okumayı kolaylaştırmış Türkçe dil kurallarına uygun anlatımla yapılmış". (Katılımcı 5)

"Hem akademik çevreye hem de hitap ettiği lise kademesine uygun olarak kaleme alınmış". (Katılımcı 6)

Katılımcı 1, metinde kullanılan kavramların ayrıntılandırılması ve gerektiğinde Osmanlıca yazının nasıl bir şey olduğunun da metin içinde örneklerle anlatılması gerektiği önerisinde bulunmuştur. Katılımcı 9 ise benzer bir biçimde, terimsel kelimelerin kullanıldığını ancak bu durumun okuyucuyu yormadığını belirtmiştir.

"Eğer bu konuda geçen kavramların ders kitabına girmesi öngörülüyorsa Osmanlıca metinlerin transkriptleriyle birlikte aynı sayfada verilmesi hem Osmanlıca yazının nasıl bir şey olduğunu, hem de örnek metin yazım şeklini görmüş olurlar. Teknik kelimelerin Türkçeleri parantez içinde verilmeli... Örneğin, yazılı sorusunda geçen

"...TEBAA'nın ne anlama geldiğini öğretmiş olmamıza rağmen soruyorlar!". (Katılımcı 1)

"Terimsel kelimeler yer yer kullanılmakla beraber okuyucu yormayan zorlamayan sözlük açtırtmayan bir dil kullanılmış". (Katılımcı 9)

Metnin bilimsel bir dili olduğu ancak duygusal bir anlatıma da sahip olduğu vurgulanmıştır.

"Metinde bilimsel yazının yazımıyla birlikte duygulu bir havada sezilmektedir". (Katılımcı 10)

Tablo 10

Metinlerinin Anlaşılırlığı ve Yeterli Konusundaki Düşünceler

Temalar	***Alt Temalar***	***Betimlemeler***
Metinlerin anlaşılırlığı ve yeterliliği	Yeterlilik	Yeterince bilgi mevcuttur.
	Anlaşılırlık	Bilgiler anlaşılır durumdadır.
	Öğretici	Öğretici bilgiler yeterlidir
	Rehber	Kuramsal bilgi ile koleksiyon daha anlaşılır durumdadır.

Görüşme formunun beşinci maddesinde yer alan "*Tez çalışmasının kuramsal kısımlarındaki bilgi metinlerinin anlaşılırlığı ve yeterli konusundaki düşünceleriniz nelerdir?"* sorusu ile Osmanlı Devleti'nin klasik ve duraklama dönemi toprak yönetimi anlayışının kurumlaşma adımlarının özetlendiği kavramlara yeterince verilip verilmediği sorgulanmıştır. Çalışma pratikleri farklı iki gurubun üyelerinin cevapları irdelendiğinde çalışma grubunun bulguları oluşturan bilgi metinlerinin öğreticiliği, anlaşılırlığı ve yeterliliği konusunda ortak düşüncede oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca etkinliklerin koleksiyonu oluşturan eserlerin anlaşılmasında rehber olduğu da ifade edilmiştir.

"Tez çalışmasının kuramsal kısımlarındaki bilgi metinlerinin anlaşılırlığı ve yeterliliği uygun". (Katılımcı 1)

"Kuramsal kısımlarda yeterince bilgi mevcuttur. Bunun dışında metinde yer alan bilgiler anlaşılır durumdadır". ***(****Katılımcı 2)*

"Açıklayıcı Öğretici Bilgiler Yeterli Düzeyde Anlaşılır". (Katılımcı 5)

"Edinilen toprak yönetimi ilgili kuramsal bilgi ile koleksiyon daha anlaşılır hale geliyor". (Katılımcı 9)

Tablo 11

Koleksiyon Tanıtımı Konusundaki Düşünceler

Temalar	***Alt Temalar***	***Betimlemeler***
Koleksiyon Tanıtımı	Temsil	İyi seçilmiş örnekler ve fotoğraflar kullanılmıştır.
	Belgeleme	Analiz çalışması ve belgeleme yapılmıştır.
	Öğreticilik	Öğretici bilgiler yeterlidir.
	Yeterlilik	Koleksiyon verileri yeterlidir.

Server Efendi Sergi Salonunda yer alan koleksiyonun eser örnekleri üzerinde anlatıldığı bölümü sorgulayan *"Tez çalışması koleksiyon tanıtıldığı bölümdeki verilerin yeterliği konusundaki düşünceleriniz nelerdir?"* sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde, eser tanıtım bilgilerinin detaylı ve yeterli olduğu; görsellerle desteklenmesinin bu bölümü zenginleştirdiği konusunda katılımcıların aynı fikirde buluştukları izlenmiştir. Ayrıca arşiv uzmanları çalışmada yer alan eserlerin bilim etiğine uygun belge analizlerinin yapılarak literatüre kazandırılmasının faydalı olduğunu ifade ederek, kaynak eser olma referansını taşıdığını bildirmişlerdir.

> *"Koleksiyon tanıtımında bölüm verileri yeterli düzeyde işlenmiş örnekler ile açıklamaları öğretici ilgi çekici hale getirilmiş". (Katılımcı 5)*
>
> *"Örnek olarak sunulan ve tanıtılan belgeler koleksiyon tanıtımı için iyi seçilmiş örneklerdir. Tanımı yapılan belgelerle ilgili analiz çalışmaları ilk defa yapılmış olması, belgelenmesi ve ilk kez bilim literatürüne sunulması kaynak eser olma açısından önem taşımaktadır. Aynı zamanda tarih eğitimi ile ilişkilendirilen kısımla uyumlu ve iz bırakıcı önemli örnekler sunulmuştur". (Katılımcı 8)*
>
> *"Kullanılan fotoğraf ve materyaller çalışmanın konularını özetlemiş. Bu açıdan yeterliliğe sahip". (Katılımcı 10)*

Tablo 12

Server Efendi Sergi Salonu Koleksiyonun Tarih Dersi Kapsamında Değerlendirilmesi

Temalar	***Alt Temalar***	***Betimlemeler***
Tarih dersi kazanımları ve Koleksiyonun Uyumu	Uyum	Tarih dersi konularıyla koleksiyonun örtüşen pek çok alanı vardır.
	Kazanım	Faydalı olacağı gerçektir
	Tımar Sistemi	Eğitim programında yer alan "Devletleşme Süreci ve ordu" konuları, mufassal ve icmal tahrir defterleri ile" belgeleri ile örtüşmektedir.
	Vakıf	"Beylikten Devlete Osmanlı Medeniyeti" vakıf belgeleri ile örtüşmektedir.

Çalışma gurubuna yöneltilen *"Server Efendi Sergi Salonu Koleksiyonun MEB Orta Öğrenim 10 ve 11 sınıf tarih dersi tarih konuları ile örtüştüğünü düşünüyor musunuz?"* sorusuyla koleksiyonun tarih dersi içeriği ile buluşma noktaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Tüm katılımcıların müfredattaki kazanımlar ile eser içeriklerinin birebir örtüştüğü konusunda ortak görüşe sahip oldukları anlaşılmaktadır.

> "*…özelikle klasik dönem kurumlarının anlatıldığı 10.sınıf tarih dersi ile birebir örtüştüğünü düşünüyorum". (Katılımcı 2)*
>
> *"Kesinlikle örtüşmektedir. Tapu senedi, arazı kanunnamesi, tahrir defteri, Zabıt Kayıtları Defterleri, Tapu Belgeleri, Mülknameler, Hudutnameler öğrencilerin tımar sistemi ve tımar sisteminin bozulması konularında öğrenmeleri gerekli belgelerdir". (Katılımcı 3)*
>
> *"Sergi Salonunun MEB 10 ve 11.sınıf tarih dersi kazanımları ile örtüştüğü Osmanlı tahrir defteri işleyişi örnekleri ile öğrencilere çok faydalı anlatımın yapılacağı bilgilerin görseller ile destekleneceği bir süreç tarih konuları açısından gayet faydalı olacağı gerçektir". (Katılımcı 5)*
>
> *"Tarih dersi kapsamında öğrendikleri bilginin kaynağını öğrenmeleri açısından değerli bir çalışma olmuştur. MEB 10. ve 11. sınıf tarih dersi konularıyla koleksiyonun örtüşen pek çok alanı vardır". (Katılımcı 8)*
>
> *"Server Efendi Sergi Salonu Koleksiyonun MEB Orta Öğrenim 10 ve 11 sınıf tarih dersi tarih konuları ile örtüştüğünü düşünüyorum. Eğitim programında yer alan- Devletleşme Süreci ve ordu- konuları, mufassal ve icmal tahrir defterleri*

ile -Beylikten Devlete Osmanlı Medeniyeti- vakıf belgeleri ile örtüşmektedir". (Katılımcı 9)

Tablo 13

Koleksiyonun, MEB Orta Öğrenim 10 ve 11 Sınıf Tarih Dersi Kapsamında Müze Eğitim Etkinliklerinde Kullanılması Hakkındaki Düşünceler

Temalar	***Alt Temalar***	***Betimlemeler***
Müze Eğitimi	Eğitim etkinliği	Uyumlu hazırlanan eğitim paketi ile müzede eğitim şansı.
	Yöntem	Örnek ders işleyiş planları, yöntem ve tekniklerin varlığı.
	Kaynak	Bilginin kaynağını öğrenme şansı.
	Somut / Kalıcı	Öğrencilerdeki bilgilerin daha somut bir hale geleceğine ve konuların kalıcı biçimde anlatılabileceğine ilişkin kanaat.

Görüşme formunda yer alan *"Server Efendi Sergi Salonu Koleksiyonun MEB Orta Öğrenim 10 ve 11. sınıf tarih dersi kapsamında ziyaret edilmesi ve müze eğitimi etkinliklerinin uygulanması konusundaki düşünceleriniz nedir?"* sorusu kapsamında informal öğretim yöntemlerinin formel öğrenme yöntemlerine etkileri konusunda öğretmen düşünceleri sorgulanmıştır. Server Efendi Sergi Salonu müze eğitim kitapçığında yer alacak etkinliklerin kazanımlarının 10 ve 11. sınıf tarih dersi kazanımlarını pekiştireceği, etkinliklerde kullanılan metotların bu yaş gurubu için doğru ve uygun seçilmiş olduğu ifade edilmiştir. Öğrencilerin derste edindikleri bilgileri müze ziyaretiyle ve eğlenceli yöntemlerle birinci el kaynaklardan tecrübe etmelerinin bilgiyi somutlaştıracağı ve kalıcılığını artıracağı düşünceleri ortaya konulmuştur.

"Server Efendi Sergi Salonu Koleksiyonun MEB Orta Öğrenim 10 ve 11 sınıf tarih dersi kapsamında ziyaret edilmesi ve müze eğitimi yapılması uygundur. Örnek ders işleyiş planları, metot ve teknikleri çok güzel, konulara, araştırma tekniklerine uygun". (Katılımcı 1)

"10.sınıf tarih dersinin Osmanlı kurumlarının işlendiği 3., 6. ve 7.ünitelerinde Server Efendi Sergi Salonu Koleksiyonu'nun ziyaret edilmesi öğrencilerdeki bilgilerin daha somut bir hale geleceği, konuların daha kalıcı bir biçimde anlatılabileceği kanaatindeyim". (Katılımcı 2)

"Bir tarih öğretmeni olarak özellikle Ankara'da ikamet etme sebebi ile Osmanlı Devleti'ne ilişkin müze, belge ve doküman konusunda İstanbul'a göre şanssız konumdayız. Bu nedenle Server Efendi Sergi Salonu Koleksiyonun bizler için son derece önemlidir. Öğrencilerin görerek ve yalayarak öğrenmeleri açısından ve koleksiyonun derslerdeki konuları içermesi nedeni ile çok değerlidir. Tarih dersi öğretim programının içeriği ile uyumlu hazırlanan eğitim paketi ile müzede eğitim yapılması öğrenmeyi eğlenceli ve kalıcı hale getirecektir". (Katılımcı 4)

Tablo 14

Müze Eğitim Kitapçığı İçinde Yer Alan Etkinlik Planlarının 10 ve 11 Sınıf Tarih Dersi Kapsamında Kazanım Ve Becerileri Kapsaması Hakkındaki Düşünceler

Temalar	***Alt Temalar***	***Betimlemeler***
Müze Eğitim Kitapçığı	Etkinlik Planı	Etkinliklerin tüm becerileri gerçekleştirecek şekilde ve yaş grubuna uygun olması.
	Kapsam	10 ve 11 sınıf tarih dersi kapsamında kazanım ve becerileri kapsaması.
	Motivasyon	Öğrencilerin konulara ilgilerini artıracak içerikte olması.
	Yaratıcılık	Öğrencilerin konuyla ilgili yaratıcı öneri ve fikirlerini ortaya çıkararak tarih dersine ilgilerini artıracak içerikte olması.

Çalışma gurubuna yöneltilen *"Müze eğitim kitapçığı içinde yer alan etkinlik planlarının 10 ve 11. sınıf tarih dersindeki kazanım ve becerileri kapsadığını düşünüyor musunuz?"* sorusu ile planlanan müze eğitim etkinliklerinin tarih dersi bağlamında yeterliliği sorgulanmıştır. Bu soruda öğretmenler ve arşivistler müze eğitim etkinliklerinde yer alan içeriğin tarih dersi kapsamında öğrencilerde geliştirilmek istenilen kronolojik düşünme, tarih olaylarla empati kurma, yaratıcı düşünme vb. becerilerin geliştirilmesinde etkili olabileceği, ayrıca öğrencilerin tarih dersine karşı olan ilgilerini artırabileceği yönünde görüş bildirmişlerdir.

"Tarih dersi kazanım ve becerileri; öğrencilerin kronolojik olarak akıl yürütmelerine, geçmişteki olay ve olgular arasında neden-sonuç bağlantıları kurmalarına, toplumsal yapılar, kurumlar ve siyasi yapıların zaman içerisinde geçirdikleri değişimleri ile süreklilik gösteren özelliklerini kavramalarına,

geçmişteki olay ve olguları güncel olay ve olgularla ilişkilendirmelerine olanak sağlamayı amaçlar. Yaptığınız etkinlikler tüm bu becerileri gerçekleştirecek şekilde ve yaş grubuna uygundur." (Katılımcı 1)

"Arşiv belgelerinin lise tarih dersi düzeyinde etkinliğe dönüştürülmesi zor bir eğitim faaliyetidir. Etkinliklerin kazanım ve beceri düzeyi 10 ve 11.sınıf tarih derslerini kapsamıştır". (Katılımcı 2)

"Tarih dersi için öğrencilerinin etkinlikler ile konulara ilgilerinin artacağı ve etkinliğin öğretiyi güçlendireceği gerçektir. Aynı zamanda öğrencilerin konuyla ilgili yaratıcı öneri ve fikirlerini ortaya çıkartacağı tarih dersine ilginin artacağı şüphesizdir". (Katılımcı 5)

"10 ve 11 sınıf tarih dersi kapsamında kazanım ve becerileri kapsıyor! Uygundur". (*Katılımcı 4)*

"Öğrencilerin tarihteki olaylarla empati kurmaları ve analiz yapmaları yetişkinlik dönemlerinde taşıyacakları önemli beceriler olacaktır. Uygundur". (Katılımcı 8)

"Eğlenceli ve farklı öğretim tekniklerinin kullanılması öğrenmeyi daha kalıcı yapacaktır". *(Katılımcı 10)*

Tablo 15

Katılımcıların Müze Eğitim Kitapçığında Yer Alan Etkinlik Planlamaları Konusundaki Önerileri ve Eleştirileri

Temalar	***Alt Temalar***	***Betimlemeler***
Öneri ve Eleştiri	Yeterlilik	Müzedeki etkinlik planlamalarının öğrenmeyi somutlaştırarak tamamlaması açısından yeterlidir.
	Proje	TKGM ve MEB'de disiplinler arası projeler üretilmesi için uygundur.
	Yayın	Yayın haline getirilmelidir.
	Tanıtım	Tarihle ilgilenen araştırmacılara, kulüplere tanıtımı yapılmalıdır.

"*Server Efendi Sergi Salonu Koleksiyonun müze eğitim kitapçığında yer alan etkinlik planlamaları konusundaki önerileriniz ve eleştirileriniz nelerdir?***"** sorusuyla katılımcıların çalışmaya yeni bir ivme kazandırabilecek görüş ve önerileri talep edilmiştir.

Katılımcılar tez içinde sunulan koleksiyon temelli eğitim örneklerine olumlu yaklaşmışlar; kolay uygulanabilir etkinlikler hazırlandığını ve öğrencilerin derse ilgisini artırır içerikte sunulduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcılar tez çalışması dâhilindeki etkinlik planlarını yeterli, başarılı ve teşvik edici bulmuşlardır. Özelikle öğretmenlerin müze eğitim çalışmalarında iş birliğine istekli olmaları müze eğitimi alanında yapılacak kurumlar arası iş birliği projeleri için umutlandırıcıdır. Bu çalışmanın yayına dönüştürülmesi önerisi ise tez çalışmasında atılan adımın devamlılığının sağlanması ve sürdürülebilirlik açısından önemlidir. Çalışma gurubundan gelen önemli önerilerden biri de müze eğitimi çalışmalarının diğer yaş gurupları içinde yaygınlaştırılması gerekliliğidir. Yetişkin eğitimi konusunda düzenlenecek etkinliklerin toplumsal katılımı artıracağı düşünülmektedir.

Başkanlık tematik sergilerle farklı platformlarda birçok kez temsil edilmiştir. Estetik imgeler aracılığıyla günümüz olaylarının tarihi nedenleri konusunda benzerlik ve farklılıklar oluşturmak ve üst düzey kamusal fayda sağlamak amaçlı organizasyonların periyodik olarak yapılması önemli olabilir.

BÖLÜM 5

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Türkiye, kültürel miras yönetimi politikalarını 4895 sayılı kanunla katılmış bulunduğu Birleşmiş Milletler, Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO)'nun bir teşebbüsü olan ve Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM)'nin politikaları ile uyumlu olarak belirlemektedir. Bu politikaların kapsamı 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na ve 18755 sayılı "Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM) Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği" göre belirlenmektedir. Bu yönetmenliğin 4. maddesinde " Kültür eserlerini koruyan ve bu eserleri etüt, eğitim ve bedii zevki yükseltme amacıyla toplu halde teşhir eden kamu yararına çalışan, sanata, ilme, sağlığa, teknolojiye, ait koleksiyonları bulunan müesseselere müze adı verilir." şeklinde tanımlanmış aynı yönetmeliğin 5. maddesinde ise; "Daimi teşhir bölümü bulunan kütüphaneler ve arşiv merkezleri resmi şekilde halkın ziyaretine açık bulunan tarihi anıtlar tarihi anıtlara ait binaların kısım ve müştemilatı, tarihi, arkeolojik tabii önemi haiz mevkiler ve parklar, nebabat ve hayvanat bahçeleri, akvaryumlar ve benzeri teşekküller bu tarife girer " denilerek müze kapsamı altında olan diğer kültürel miras kurumları da bu hizmet kapsamında değerlendirilmiştir.(Erişim adresi https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44442/icom.html , 2021)

Bu çalışmaya konu olan Server Efendi Sergi Salonlunu 2009 yılında TKGM' ü Arşiv Dairesi Başkanlığı birimi olarak açılmıştır. Hafta içi mesai saatlerinde ziyaretçilere sesli rehberlik sistemi, guruplara rehberli gezi hizmetleri sunmaktadır.2014 yılında orta öğretim ve lisans öğrencilerine müze eğitim hizmeti verilmeye başlanmıştır.

Çalışmanın ilk kısmında Server Efendi Sergi Salonu koleksiyonun Osmanlı Devleti arazi yönetimi, Defter-i Hakânî, Kuyud-ı Kadime arşivi ve TKGM'ü Arşiv Dairesi Başkanlığı ile olan bağları ve koleksiyon içeriği anlatılmıştır.

Server Efendi Sergi Salonu koleksiyonu Kuyud-ı Kadime Arşivinden seçilen el yazması ve matbu eserlerden, haritalardan, zengin mühür koleksiyonundan oluşmaktadır. Server Efendi Sergi Salonu koleksiyonu belge tarama yöntemi kullanılarak Kuyud-ı Kadime Arşivi temsil eden on dört örnek eser seçilmiştir. Bu

eserlerin tanımlamasında tasnif bilgileri, fiziksel durumları, düzenlenme tarihi, yazım biçimi, yazım dili, hat türü, içerik bilgileri ve fotoğrafları yer almıştır.

Tımar sistemi, vergi sistemi, vakıf sistemi, mülkiyet ve medeniyet kavramlarının birincil kaynakları olarak sergilenen eserler koleksiyonun içinde beş başlık altında toplanmıştır.

Belge analizleri yapılan eserler;

I- Mülkiyet Öncesine İlişkin Belgeler;
- 1.1-Tahrir Defterleri
  - 1.1.1 Menteşe Mufassal Tahrir Defteri
  - 1.1.2 Menteşe İcmalTahrir Defteri
  - 1.1.3 Kudüs-i Şerif Livası Evkaf Tahriri Defteri

II- Mülkiyete İlişkin Belgeler;
- 2.1-Mülknâmeler
  - 2.1.1 Evrenos Bey Mülknâmesi
- 2.2 Hudutnameler/ Sınırname
  - 2.2.1 Ayas Paşa Evkafı Hududnamesi
- 2.3. Tapu Senetleri
- 2.4 Tapu Zabıt Kayıtları Defterleri
  - 2.4.1 Araz-i Atik Zabıt Kayıt Defteri
  - 2.4.2 Vakf-ı Cedit Zabıt Kayıt Defteri
- 2.4 Hukuk Belgeleri
  - 2.4.1 Arazi kanunnamesi;
  - 2.4.2 Tapu Nizamnamesi

III- Vakfiyeler ve Vakıf Belgeleri
- 3.1 Ebu Sultan Mehmet Han Vakfiyesi (Ayasofya Vakfiyesi)
- 3.2 Bezm-i Âlem Valide Sultan Vakfı Tahrir Defteri)

IV Mühürler

V-Haritalar
- 5.1 Rumeli Haritası

Tarih araştırmacılarının sıklıkla kullandığı bu envanter Osmanlı Devleti klasik dönemi ve duraklama dönemi değişimleri ispatlayan verileri içermektedir. Verilerin sentezlenmesi ile ortaya çıkan bilgiler tarih, sosyal bilgiler, kültür tarihi, sanat tarihi vb. derslerin öğretim programlarında yer almaktadır. Çalışmada, koleksiyonu temsil eden öne çıkan eserler, Lise 10. ve 11. sınıf tarih dersi konuları ilişkilendirilen sekiz adet örnek müze eğitim etkinliği planı hazırlanmıştır.

Server Efendi Sergi Salonu Müze Eğitim Etkinliği Plan Başlıkları;

1.Osmanlı Devleti Tımar Yönetimi

2.Osmanlı Devleti'nde Sanat

3-Osmanlı Devleti Vakıf Medeniyeti

4-II Mehmet'in İstanbul'un Fethi ve Ayasofya Camii

5-Tarihin Kaynakları Arşivler

6-Osmanlı Devleti Tımar Sisteminin Bozulması

7-Arazi Kanunu ve Mülkiyet

8-II. Abdülhamit ve Modernleşme Adımları

Çalışmanın son kısmında ise, koleksiyon temsil eden eserler hakkında verilen bilgiler ile müze eğitim etkinlik planları çalışma gurupların oluşturan arşivistler ve tarih öğretmenleri tarafından müze eğitimi bağlamında değerlendirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formuyla yazılı olarak alınan cevaplar betimsel analizi yapılarak çalışma guruplarının tez çalışması konusundaki görüşleri tespit edilmiştir.

Arşivist ve Tarih Öğretmenleri'nin Betimsel Analiz Sonuçları**;**

-Metin dili açık, yalın, kısa ve anlaşılırdır.

-Koleksiyon ve eser tanıtımı verileri oldukça zengin ve yeterlidir.

-Bilgi metinleri öğretici ve anlaşılırdır ve alan yazına hizmet etmektedir.

-Planlanan müze eğitim etkinlikleri kazanımları ile Orta Öğretim- lise 10 ve 11. sınıf tarih dersi kazanımları örtüşmektedir.

-Koleksiyon, Orta Öğrenim 10.ve 11. sınıf tarih dersi kapsamında müze eğitim etkinliklerinde kullanmaya uygundur.

-Etkinliklerle birlikte öğrencilerin ders kazanımları somutlaşacaktır.

-Müze eğitim kitapçığı içinde yer alan etkinlik planlarının öğrencilerin konulara olan ilgilerini artıracak içerikte planlanmıştır.

- Öğrencinin tarih dersi kapsamında planlanan müze eğitim etkinliklerine katılması öğrencinin yaratıcı öneri ve fikirlerini geliştirecektir.

-15 ila18 yaş öğrenci gurubu için hazırlanan müze eğitimi çalışmalarının diğer yaş gurupları içinde yaygınlaştırılması gereklidir.

-Tarih dersi dışında diğer dersler için etkinlik planlarının hazırlanması gereklidir.

Bu saptamalara ek olarak tarih öğretmenleri ve arşivistlerle yapılan sözlü görüşmelerde edilen izlenimler ise;

MEB öğretim programları içine yer alan derslere müze eğitimi için esnek çalışma saatlerini eklemesi, öğretmenler için rehber kılavuzları hazırlaması, müze eğitimi konusunda aktif çalışabilecek öğretmenleri teşvik edici süreçler oluşturması, "Müzede Öğretim Yöntemi" bir öğretim yöntemi olarak MEB eğitim literatürüne alınması, müze eğitim çalışmalarını artırabilecektir.

MEB'in Orta Öğretim tarih programlarını hazırlarken eğitim konusunu tamamlayan diğer disiplinlerin temsilcilerine komisyonda yer vermesi öğrenci merkezli programları geliştirmede farklı bakış açıları oluşturabilir. Arkeolog, tarihçi, sanat tarihçi, müzeci, müze eğitimcisi, sanatçılar veya dil bilimcilerde yer verilmesi tarih programlarının içeriklerinin ve öğretim yöntemlerinin geliştirmesine katkıda bulunacaktır.

Sergi Salonundan hareketle eğitim etkinlikleri oluşturulmasına yönelik atılmış bir adım olan bu çalışma, MEB Orta Öğretim Kurumları programında yer alan diğer derslerle de ilişkilendirilerek öğretim programı temelli hazırlanmış müze eğitim etkinlikleri olarak sunulabilecektir. Bu nedenle TKGM 'nün bu çalışmayı kitaba dönüştürerek basması tarih öğretimine önemli bir hizmet olacaktır.

Server Efendi Sergi Salonu koleksiyonunun sayısallaştırılarak Kurumun web sayfasına entegre edilmesiyle öğrenci ve öğretmenlerin koleksiyona uzaktan erişimi sağlanabilecektir. Sayısallaştırılmış koleksiyon görselleri müze eğitimi öncesi hazır bulunuşlukların artırılmasında veya çevrimiçi müze eğitim etkinliklerinde tarih dersi kazanımlarının pekiştirilmesinde fırsat eşitliği yaratabilecektir. Bununla birlikte yapılmış müze eğitim etkinlik örneklerinin web sayfasında yer alması öğretmenler içinde rehber olacaktır. MEB ile ders kazanımlarının artırılmasına yönelik yapılacak proje çalışmalarında sanal platform olarak ilgilisine hizmet sunulabilecektir.

Sergi Salonun koleksiyonu Vakıflar Genel Müdürlüğü Müzeleri, Milli Saraylar Topkapı Müzesi, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri vb. paydaş kurumların envanteri ile ortak özellikler taşımaktadır. Paydaş kurumların koleksiyonları MEB Orta Öğretim Kurum öğretim programında yer alan birçok konuyu kapsamaktadır. Arşivlerin, müzelerin ve el yazması kütüphanelerinin müze eğitimi bağlamında değerlendirilebileceği açıktır. Bu çalışmanın kurumlar arası iş birliği ve müze eğitim çalışmalarının gerçekleştirilmesi konusunda kurumlara örnek oluşturabileceği düşünülmektedir.

MEB, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Bilim ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı gibi kurumların iş birliği yaparak okul dışı öğrenme alanlarını genişletmek amaçlı projelere hız vermeleri beklenmektedir. Müze tanımlarında kültürel mirasın korunması müze profesyonellerine bırakılmış olsa da bu çalışmaların ulusal bilinç düzeyine taşınması ihmal edilmemesi gereken bir konudur. Çocukluktan yetişkinliğe uzanan süreçte kültürel mirasın korunması, önemi, gündelik hayattaki yeri vb. konularda toplumun tüm kesimleri bilinçlendirmek için

kurumlar arası iş birliği çalışmaları ve müze eğitim çalışmaları yapılması zorunlu hale gelmiştir. Ulusal politikalar hazırlanırken bu konuya yer verilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin kültürel, doğal ve teknolojik miras alanlarındaki çalışmalarını *dünya ölçeğinde* çağdaş müze bilimi anlayışı ile yapılandırabilmesi için çok paydaşlı iş birliği projelerini yürütmelidir. Türkiye müzelerinin ve bağımsız koleksiyonların benimsedikleri felsefe ve yöntemler, hazırladıkları sergi ve eğitim etkinlikleri toplumsal gelişmişliğin sergilendiği önemli platformlardır ve bu göz önünde bulundurularak yeni adımlar atılmalıdır.

KAYNAKLAR

Armağan, A . (2011). Klasik Dönemde Osmanlılarda Devlet Yönetim Anlayışına Dair Bazı Düşünceler Gazi Akademik Bakış,5(9), 139-156 .https://dergipark.org.tr/tr/pub/gav/issue/6522/86469

Afyoncu, E. (1988). Defterhane. Diyanet İslam Ansiklopedisi, 9, 100-104

Afyoncu, E., 1997) Osmanlı Devlet Teşkilatında Defterhâne-i Amire (XVI-XVII. Yüzyıllar), (Basılmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi. İstanbul, Türkiye

Akdağ, M. (1958). Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Dergisi, XIII/ 1- 2, 27-51.

Akgündüz, A., Öztürk S., Baş Y., Üç Devirde Bir Mabed Ayasofya, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2005

Akyüz G. (2009)- Sanayi Müzelerinin Tarih Öğretiminde Kullanım Durumu: Rahmi M. Koç Müzesi Örneği (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi İstanbul Türkiye.

Ata, B., (2002). Müzelerle ve tarihi mekânlarla tarih öğretimi: tarih öğretmenlerinin müze eğitimine ilişkin görüşleri, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi Ankara Türkiye.

Binark,İ.,1989, Temel Arşivcilik Bilgileri ve Arşiv Devlet Mevzuat Düzenlemeleri.Arşivleri Genel Müdürlüğü Kurumsal Arşivcilik ve Dökümantasyon Semineri Ankara:

Buyurgan,S.,ve Mecrin, L.,(2005) Görsel Sanatlar Eğitiminde Müze Eğitimi ve Uygulamaları Ankara: Güzel Sanatlar Eğitimi Derneği

Barkan, Ö. L. (1978). Tımar. İslam Ansiklopedisi, 12, 286-333.

Barkan,Ö. L., (1980) Malikâne-Divânî Sistemi, Türkiye'de Toprak Meselesi, Toplu Eserler I, s. 187-188.

El-Abbadi, M., (1992) Life and Fate of the Ancient Library of Alexandria, Paris: UNESCO,

Epik, C. (2004). Müzelerin Lise Öğrencilerinin Tarih Dersi Başarıları ve Hatırda Tutma Becerileri Üzerindeki Etkileri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz EylülÜniversitesi İzmir, Türkiye

Erdoğan N.(2017) Mardin Müzesi Müze Eğitimi ve Etkinlikleri Mardin Müze Müdürlüğü

Ersoy O. (1957) Kütüphane ve Arşiv Münasebetleri ,), TKDB, c. VI, no. 4,

Güven, İ.,Bıkmaz,F.,İşcan F:, Keleşoğlu S., (2014)Tarih Öğretimi.Kuram ve Uygulama. Editör: İsmail Güven Ankara Pegem Akademi

Gökbilgin M. T.(1977) Osmanlı Müesseseleri Teşkilatı ve Medeniyeti Tarihine Genel Bakış, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.

Hopper-Greenhill, E., (1999) Müze ve Galeri Eğitimi, (Evren ve Kapçı Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Işık S.ve Ayan F. (2015).Defter-i Evkaf-ı Liva-i Kuds-i Şerif TKGM Arşiv Dairesi Başkanlığı Yayınları

İnalcık,H., (1980) Osmanlı Bürokrasisinde Aklam ve Muamelat, Osmanlı Araştırmaları, I, s.1-14.

Kallek, C. (1988). Haraç. Diyanet İslam Ansiklopedisi, 16, 86- 88.

Karadeniz, C., Okvuran, A.,Artar, M:,İlhan,A.;(2015) Yeni Müzebilim Bağlamında Müze Eğitimine Çağdaş Yaklaşımlar ve Müze Eğitimcisi 48(2) 203-226Erişim adresi: http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/2119/21928.pdf

Karadeniz, C. ve Okvuran, A.,(2018) Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkiye'de Müze Eğitimi: Tarihsel Gelişim ve Gelecek Tasarıları, Millî Folklor Dergisi, 118, 101-113

Kılıç. A.(2009) Akinci Beyi Evrenos Bey'e ait Mülkname (Yayımlanmış Doktara Tezi),Ankara Üniversitesi Ankara Türkiye Erşim Adresi:file:///C:/Users/BHS/Downloads/Akinci_Beyi_Evrenos_Bey_e_Ait_Mulkname_T.pdf

Kılıç Y.,ve Ateş A. , (2019) Eski Mezopotamya'nın Büyük Arşivleri (Nippur, Tell Semsara, Babil, Mari (Tell Hariri) Arşivi ve Ninive (Asurbanipal) KitaplığıKafdağı :4(2), 88-106 Erşim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/911138

Köklü, E. (2009) Müze, Arşiv, Kütüphane Malzemesi İle Kataloglama İlişkisi İstanbul Üniversitesi İstanbul Türkiye

Kuşan Y.Ç (2005)Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde Milli Eğitim Müfredatı Doğrultusunda ilköğretim Öğrencilerine Yönelik Eğitim Programı Hazırlama Projesi(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Kütükoğlu,M.,(1998) Hududnâme, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 18, s. 303

Matthiae, P.(2013) "Ebla: Recent Excavation Results and the Continuity of Syrian Art", Cultures in Contact: From Mesopotamia to the Mediterranean in the Second. Millennium B.C., edited by Joan Aruz, Sarah B. Graff, and Yelena Rakic, The Metropolitan Museum of Art, New York Yale University Press, b, s. 96-111.

Öz M . (2010) TDV İslâm Ansiklopedisi'nin 39. C. 425-429

Öztürk, S., (2003) İstanbul'un Fethinden Sonra Ayasofya Kilisesinin Camiye Çevrilişi Erişim adresi https://dergipark.org.tr› download › article-file

Özcan, A., (2017),Atam Dedem Kanunu, İstanbul: Kronik Kitap

Özcan A. “Fatih’in Teşkilat Kanunnamesi “41,45 Erişim adresi http://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=fatih-kanunnamesi.pdf

Üçok, C. (1944). Osmanlı Devleti Teşkilatından Tımarlar-II. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2, 1, 73- 95. Erişim adresi https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/635468

Taneri, A., (1974) Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluş Döneminde Vezîr-i A’zamlık (1299- 1453), Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 40- 42. 3

Tabakoğlu, A. (2006) Türk İktisat Tarihi, Dergah Yayınları, s.90-94.

Sakarya A. (2018) G Kraliyet Sarayı Buluntuları Işığında Ebla’nın Siyasi Tarihi Ve Ekonomik Yapısı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Ankara/ Türkiye

Sofuoğlu S. (2019) Müze Eğitiminin Eleştirel Düşünme Eğilimine ve Problem Çözme Becerisine Etkisi (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi İstanbul

Tonta Y.,(2006) Bilgi Yönetiminin Kavramsal Tanımı ve Uygulama Alanları, Erşim Adresi http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tonta/yayinlar/BilgiYonetimi.pdf ,

Toktaş, P., (2019) Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Defter Emini Server Efendi Sergi Salonundaki Tuğralı Hududname, Vakfiye ve Mülknamelerin TezhipAçısından İncelenmesi İdil dil ve Sanat Dergisi sayı 59 Yıl 19

Yıldırır M. ve Kadıoğlu S., (2020) Defterhâne’den Tapu ve Kadastroya Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü’nün Tarihçesi. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü.

Yılmaz E.,(2005) Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu .

ARŞİV BELGELERİ

BOA.I.MVL.dos.no:135/3662

KK. TTd. 142 (Eski No:264/110)

KK. TTd. 312(Eski No:265/295)

TKG. KK.TTd.406 514/539 Kudüs-i Şerif Evkâf Defteri

TKG.KK VKF 141. (Eski No:121) Bezm-İ Âlem Valide Sultan Vakfı Tahrir Defteri

TKG.KK.VKF.Cd 48 (Eski No 2272/2273/195) Evrenos Bey Mülknâmesi

TKG.KK.VKF. Cd.18 (Eski No 2279/2279/20) Ayas Paşa Evkafı Hududnamesi

TKG.KK.VKF. Cd.11 2321/2302/212 867 Fatih Sultan Mehmed’in Ayasofya Câmii Vakfiyesi

TKG.KK.VKF. Cd.141 2153/2134/121 1257 Bezm-i Alem Vakfı Tahrir Defteri

Yurt Dışı Zabıt Kayıt Defteri 2226 Prizrin Livası Araz-i Atik Zabıt Kayıt Defteri

Yurt Dışı Zabıt Kayıt Defteri 4148 Sofya Livası Vakf-ı Cedit Zabıt Kayıt Defteri

Tapu Nizamnamesi

Arazi Kanunname-i Hümayunu

TKG. KK.HRT.2 Rumeli Haritası

Mühürler

TAPU SENETLERİ

Biga Sancağı Lapseki kazasına ait Tapu Senedi

Ezurum Sancağı, Hınıs Kazasına ait Tapu Senedi

Defter-i Hakânî Binası Tapu Senedi

Atatürk'ün mülkiyetine ait Tapu Senedi

İzmir de Latin Harfleri düzenlenmiş İlk Tapu 1 numaralı Senedi

EKLER

EK 1. Sözlük

Cebellü: Osmanlı Devleti eyalet ordusu askeri

Dâire-i Adliye : Yusuf Has Hâcib tarafından 1069'da politik kuram üzerine yazılmış Kutadgu Bilig'de yer alan ve bütün İslam eserlerine girmiş olan bu yönetim anlayışındır. "Devleti denetlemek için büyük bir ordu gerekir. Orduyu beslemek için çok mal ve servete ihtiyaç vardır. Bu serveti elde etmek için halk zengin olmalıdır. Halkın zengin olması için de yasalar adil olmalıdır. Bunlardan biri ihmal edilirse devlet yıkılır" kuramını savunmaktadır.

Gulam: Köle

Havass-ı Hümâyûn Osmanlı Devleti hanedan üyelerine yüksek devlet görevlilerine ait şahsî mülk, arazi, yıllık gelir ve dirlikler için kullanılan bir terim.

Hüccet; Osmanlı hukuk terminolojisinde şahitlik, ispat veya şer'i mahkemede kadının verdiği karar ilamı anlamında kullanılan hukuk terimdir.

Kutadgu Bilig, Yusuf Has Hâcib tarafından yazılmış Türk-İslam düşünce ve sanat hayatı üzerine yazılmış en eski eserdir.

Miklep: Ciltli kitapların sol cilt kapağında bulunan ve okunmakta olan yeri belli eden, ucu üçgenimsi, katlanabilir parça

Nezaret: Osmanlı Devleti Bakanlığı

Reaya; Köy halkı

Siyakat: Tahrir defterlerinde, Muhasebe kayıtlarında divan rakamlarla beraber kullanılan özel yazı türüdür.

Ümera Emirler, beyler, yöneticiler

Yaya ve Müsellem; Yaya ve atlı Türklerden oluşan ilk düzenli ordu

Tımar Çeşitleri

Haslar; gelirleri 100 000 akçeyi geçen tımarlara denir.

Zeametler: Yıllık gelirleri 20 000 akçeden 100 000 akçeye kadar olan tımarlara zeamet denir.

Tımar: Gelirleri 20 000 akçeden az olan dirliklere ise tımar adı verilir.

Tımarlı Sipahi Tımar sahipleri olan sipahiler, tasarruf hakkına sahip oldukları arazinin vergilerini kendileri toplarlar. Vergi toplama yetkisi tımar beratının kendisine tımarın tevcih edildiğini yani tarihin kaydı olan tahvil tarihi başlar. Sipahilerin; Âdi ve Serbest Tımarları toplar.

Tımar-ı Tevcihi: Sipahi görevleri karşılığı gelir olarak tımar verilmesi

Tımar Tevcih Sebepleri;

Tımar Nakile: Bir tımarlının başka bir yerde tımar alması

Tımar-ı Terakki: Tımarlara yapılan zam, bu da kaydın yenilenmesi anlamına gelir

Tımar-ı Mübade : İki tımarlının tımarlarını birbiriyle değiştirmesi

Tımar-ı Kasr-ı Yed: Tımar sahibinin tımarından başka birisi için vazgeçmesi

Tımar-ı Tecdid: Cülus gibi sebeplerle beratın yenilenmesi

Tımar-ı Mukarrer: Tımarın kendi üzerinde kalmasını isteme

Vergi Çeşitleri

Resm-i Arus Osmanlılarda düğün veya gerdek için alınan bir vergi.

Resm-i Asiyab Osmanlılarda değirmen işletenlerden alınan vergi.

Resm-i Bennak: Osmanlılar'da evli aile reislerinden alınan şahıs vergisi.

Resm-i Badı Heva : Osmanlı'da miktarı önceden saptanamamış, zamanı ve tutarı önceden belli olmayan, düzensiz olarak toplanması beklenen vergi .

Resm-i Cürüm: Osmanlı'da cinayet işleyenlerden alınan vergi.

Resm-i Çiftbozan: Osmanlı Devleti'nde ekip biçme ve vergi ödeme karşılığında kendisine verilen toprakları sebepsiz olarak ekmeyen kişilerden alınan bir vergidir.

Resm-i Mücerred: Osmanlı'da bekâr erkeklerden alınan vergidir.

Resm-i İspenç: Osmanlı'da gayri müslimlerden alınan bir çeşit vergi.

Resm-i Zemin: Osmanlı'da Tapusu verilmemiş olan araziyi kullanan kişiden maktu olarak dönüm başına alınan bir vergidir.

EK 2. Etik Kurul Onayı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : **05/07/2021**
Toplantı Sayısı : **12**
Karar Sayısı : **248**

248- Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Disiplinlerarası Müze Eğitimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Sevil Akyel**'in "Server Efendi Sergi Salonu, Kuyud-I Kadime Koleksiyonu'nun Müze Eğitimi Bağlamında Değerlendirilmesi" başlıklı tezi ile ilgili "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Disiplinlerarası Müze Eğitimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi **Sevil Akyel**'in "Server Efendi Sergi Salonu, Kuyud-I Kadime Koleksiyonu'nun Müze Eğitimi Bağlamında Değerlendirilmesi" başlıklı tezi ile ilgili araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

EK 3. Millî Eğitim Bakanlığı Araştırma İzni/Diğer Kurumlardan Alınan Araştırma İzinleri

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-14588481-605.99-26114833 07.06.2021
Konu : Araştırma izni

ANKARA ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2020/2 nolu Genelgesi.
b) 14/04/2021 tarihli ve 120037 sayılı yazınız.

İlgi (b) yazı ile yapılan Enstitünüz Disiplinlerarası Müze Eğitimi Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Sevil AKYEL'in **"Server Efendi Sergi Salonu, Kuyud-ı Kadime Kollekisyonu'nun Müze Eğitimi Bağlamında Değerlendirilmesi"** konulu çalışması kapsamında İlimiz Gazi Anadolu Lisesi, Ayrancı Aysel Yücetürk Anadolu Lisesi ve Hacı Ömer Tarman Anadolu Lisesi'nde uygulama yapma talebi ilgi (a) Genelge çerçevesinde incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda, söz konusu araştırmanın Müdürlüğümüzde muhafaza edilen ölçme araçlarının; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek, eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde okul ve kurum yöneticilerinin sorumluluğunda, gönüllülük esasına göre uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Turan AKPINAR
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Ek:
Uygulama Araçları

Dağıtım:
Gereği:
Ankara Üniversitesi

Bilgi:
Çankaya ve Yenimahalle İlçe MEM

T.C.
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI
Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
Arşiv Dairesi Başkanlığı

Sayı : E-58124926-806.02.02-3263848 08.12.2020
Konu : Araştırma Hizmetleri

Sayın Sevil AKYEL
Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü
Arşiv Dairesi Başkanlığı
Oran-ÇANKAYA / ANKARA

İlgi : 08.12.2020 tarihli dilekçeniz.

Server Efendi Sergi Salonu Müze Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi ve Uzman Görüşleri konulu araştırmalarınızı, tapu kayıtlarına sirayet ettirmemek ve Bakanlar Kurulu'nun 01.03.2002 tarih ve 24682 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 31.01.2002 tarih ve 3681 sayılı kararı eki "Devlet Arşivlerinde Araştırma ve İnceleme Yapmak İsteyen Türk ve Yabancı Uyruklu Gerçek ve Tüzel Kişilerin Tabi Olacakları Esaslar"a uymanız ve hazırlayacağınız eserden Genel Müdürlüğümüze bir nüsha bırakmanız kaydıyla Arşivimizde inceleme yapmanızda sakınca görülmemiş olup; araştırmalarınız sırasında da konunuzla alakalı defterlerden talebiniz doğrultusunda idarece uygun görülen miktarda ücreti mukabili kopya alma imkanı sağlanacaktır.

Bilgilerinize sunulur.

Dr. Bekir Tarık YİĞİT
Genel Müdür a.
Arşiv Dairesi Başkanı

BENZERLİK BİLDİRİMİ

"**Server Efendi Sergi Salonu, Kuyud-I Kadime Koleksiyonu'nun Müze Eğitimi Bağlamında Değerlendirilmesi"** başlıklı tezimin ana bölümü (ön bölüm, kaynaklar ve ekler hariç) Turnitin İntihali Engelleme Programı aracılığıyla incelenmiş ve ilgili rapor danışmanım tarafından da kontrol edilmiştir. Kontrol sırasında (1) "Beş sözcükten daha az olan benzeşmeler" (2) "Kaynaklar" (3) "Doğrudan Alıntılar" dışarıda tutulmuştur. Benzerlik kontrolüne ilişkin rapordan elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Rapor Tarihi	: 21 Haziran 2021
Gönderim Numarası	: 1610001837
Sayfa Sayısı	: 101
Sözcük Sayısı	: 18,389
Karakter Sayısı	:129,475
Benzerlik Oranı	: :%9
Savunma Tarihi	: 26/08/2021

Yukarıda belirtilen sonuçları gösteren Turnitin İntihali Engelleme Programı'na ilişkin orijinal raporu, sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmaksızın bu beyanım ekinde Enstitüye teslim ettiğimi, tezimin %10'dan fazla benzerlik oranı içerdiğinin belirlenmesi durumunda, bundan doğabilecek tüm yasal sorumluluğu kabul ettiğimi bildirir, saygılarımı sunarım.

Öğrencinin Adı Soyadı: Sevil AKYEL

Tarih: 21.06.2021

İmza: ……

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Sevil AKYEL

E-Posta Adresi :

İş Deneyimi :

Unvan	**Görev Yeri**	**Yıl**
Öğretmen	MEB Orta Öğretim Kurumu	1997
Bankacı	Doğuş Gurubu	1998
Arşiv Uzmanı	TKGM Arşiv Daire Başkanlığı	2001-2021

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	**Bölüm/Program**	**Üniversite**	**Yıl**
Lisans	Arap Dili ve Edebiyatı	Ankara Üniversitesi	1992-1996
Pedagojik Formasyon	Eğitim Fakültesi	Ankara Üniversitesi	1996
Sertifika Programı	Hukuk Fakültesi Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü	Ankara Üniversitesi	1997

Yayınlar:

1-Akyel S.,Sucu M.,Yapalak Ö (2019)"The Seal Collection of The Kuyud-ı Kadime Achive" 16.UTSK. Uluslararası Türk Sanatları Kongresi,Ankara

2-Akyel S.,(2017) "Kuyud-ı Kadime'nin Dün Bugün Yarın Gerçekleri; Tapu;Kadastro ve Harita Müzesi" 2. Uluslararası Osmanlı Coğrafyası Arşiv Kongresi, İstanbul